

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI**

ENDONEZYA'DA İSLAM VE SİYASET

**Hazırlayan
Arina Nandayu Budiman ARMİN**

**Danışman
Prof. Dr. Hakkı BÜYÜKBAŞ**

Yüksek Lisans Tezi

Mart 2025, KAYSERİ

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI**

ENDONEZYA'DA İSLAM VE SİYASET

(Yüksek Lisans Tezi)

**Hazırlayan
Arina Nandayu Budiman ARMİN**

**Danışman
Prof. Dr. Hakkı BÜYÜKBAŞ**

Mart 2025, KAYSERİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal, sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Arina Nandayu Budiman ARMİN

T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Ana Bilim Dalı: Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Program Adı: Yüksek Lisans

Tez Başlığı: Endonezya'da İslam ve Siyaset

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Ön söz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 95 sayfalık kısmına ilişkin 10/03/2025 tarihinde turnitin intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı: % 1' dir.

Filtrelemeye alıntılar dahil edilmiştir. Filtrelemede yedi (7) kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esasları incelediğimi ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğumu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 10/03/2025

Danışman: Prof. Dr. Hakkı BÜYÜKBAŞ Öğrenci: Arina Nandayu Budiman ARMİN

KILAVUZA UYGUNLUK

“Endonezya'da İslam ve Siyaset” başlıklı Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesine uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Arina Nandayu Budiman ARMİN

Danışman

Prof. Dr. Hakkı BÜYÜKBAŞ

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD Başkanı

Prof. Dr. Elif GAZİOĞLU TERZİ

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Prof. Dr. Hakkı BÜYÜKBAŞ danışmanlığında **Arina Nandayu Budiman ARMİN** tarafından hazırlanan “Endonezya’da İslam ve Siyaset” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü **Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi** Ana bilim Dalı’nda **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

14/02/2025

JÜRİ:

Danışman : Prof. Dr. Hakkı BÜYÜKBAŞ

Üye : Prof. Dr. Elif GAZİOĞLU TERZİ

Üye : Doç. Dr. Mustafa YILDIZ

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun /.... /..... tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır

..... /..... /

Prof. Dr. Atabey KILIÇ
Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Bu tezin hazırlanmasında bana yardımcı olan herkese teşekkür ederim.

Öncelikle, bu tezi yazmamda bana sabırla yol gösteren danışmanım Prof. Dr. Hakkı BÜYÜKBAŞ'a teşekkür ederim. Kendisini danışmanım olarak gördüğüm için kendimi çok şanslı hissediyorum çünkü o olmasaydı bu tezi tamamlamakta çok zorlanırdım.

Ayrıca aileme, özellikle de bu tezi tamamlayabilmem için bana her zaman dualarını ve cesaretlerini veren ebeveynlerim Armin ve Nilawati Kasim'e teşekkür etmek isterim. Kardeşlerime de teşekkür etmek isterim, özellikle Arni Julianti Armin ve Ariqah Fatimah Armin'e, bana sıcaklık ve büyük bir cesaret kaynağı oldular. Onların varlığı olmadan hayatım bomboş olurdu.

Son olarak bu süreç boyunca beni destekleyen, benim için dua eden ve bana yardımcı olan tüm arkadaşlarıma, özellikle de Ahmad Deni Rofiqi, Omid Mollazaei, Mayang Suci Kesuma Harapan Harahap ve Fatwa Faturachmat'a teşekkür etmek istiyorum. Türkiye'deki engellerle dolu sürecimi çok daha anlamlı kılan onların desteği ve dualarıydı.

Bu tezin bir parçası olan herkese, bana verdikleri tüm destek ve dualar için teşekkür ederim.

Saygılarımla,

Arina Nandayu Budiman ARMİN, Kayseri, 2025

ENDONEZYA'DA İSLAM VE SİYASET

Arina Nandayu Budiman ARMİN

Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Yüksek Lisans Tezi, Mart 2025
Danışman: Prof. Dr. Hakkı BÜYÜKBAŞ

ÖZET

Bu araştırma, İslami ilkelerin demokratik bir siyasi sistemin gelişimini nasıl etkilediğini vurgulayarak Endonezya'da İslam ve siyaset arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Çalışma aynı zamanda çeşitli İslami siyasi partilerin ve diğer dini örgütlerin, özellikle güç dinamikleri ve modernitenin zorlukları ile ilgili olarak Müslümanların isteklerini nasıl savunduklarını araştırmaktadır. Bu ilişkinin karmaşıklığını anlamak için literatür taraması, akademik dergiler, araştırma raporları, siyasi partilerin resmi belgeleri ve elektronik veriler aracılığıyla nitel araştırma kullanılmıştır. Bu araştırma, Endonezya'da İslam, siyasi partiler ve demokrasinin uzun yolculuğunu ayrıntılı olarak tanımlamayı ve İslami siyasi partilerin milliyetçi siyasi partiler karşısındaki güç haritasını ve bunların Endonezya'da demokrasinin gelişimi üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Sonuçlar, İslami siyasetin dönüşümünün sosyal ve siyasi değişimlere paralel olarak şeriatın uygulanmasından pragmatik bir yaklaşıma doğru kaydığını göstermektedir. Ancak İslami partiler, ulusal düzeyde siyasi konsolidasyonu engelleyen zayıf koalisyonlar, güçlü lider eksikliği ve bölünmüş bilet oylaması gibi iç zorluklarla karşı karşıyadır. Sonuç olarak, Endonezya'da İslami siyasetin geleceği büyük ölçüde İslami partilerin ideolojik tutarlılığı sürdürme, iç yapılarını güçlendirme ve giderek çoğulcu hale gelen ulusal siyasetin dinamiklerine uyum sağlama becerilerine bağlıdır.

Anahtar Kelimeler: İslami partiler, İslam siyaseti, Demokrasi, Pancasila, Çoğulculuk.

ISLAM AND POLITICS IN INDONESIA

Arina Nandayu Budiman ARMIN

Erciyes University, Graduate School of Social Sciences

Master's Thesis, March 2025

Supervisor: Prof. Dr. Hakkı BÜYÜKBAŞ

ABSTRACT

This research examines the relationship between Islam and politics in Indonesia by highlighting how Islamic principles influence the development of a democratic political system. The study also explores the various Islamic political parties and other religious organizations that champion the aspirations of Muslims, particularly about power dynamics and the challenges of modernity. Qualitative research is used to understand the complexity of this relationship through literature review, academic journals, research reports, official documents of political parties, as well as electronic data. This research aims to describe in detail the long journey of Islam, political parties, and democracy in Indonesia and dissect the power map of Islamic political parties vis-a-vis nationalist political parties and their implications for the development of democracy in Indonesia. The results show that the transformation of Islamic politics has shifted from applying sharia to a pragmatic approach, in line with social and political changes. However, Islamic parties face internal challenges such as weak coalitions, lack of strong leaders, and split ticket voting that hamper political consolidation at the national level. Overall, the future of Islamic politics in Indonesia largely depends on the ability of Islamic parties to maintain ideological consistency, strengthen internal structures, and adapt to the dynamics of an increasingly pluralistic national politics.

Key Words: Islamic parties, Islam politics, Democracy, Pancasila, Pluralism.

İÇİNDEKİLER

ENDONEZYA'DA İSLAM VE SİYASET

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI.....	ii
KILAVUZA UYGUNLUK	iii
KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	iv
ÖN SÖZ.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
GRAFİKLER LİSTESİ	xiii
TABLolar LİSTESİ.....	xiv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMAYA GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Önemi.....	9
1.2. Yöntem.....	11
1.2.1. Nitel Araştırma Yöntemleri.....	12
1.2.2. Veri Analizi Süreci	13
1.2.2.1. Kaynak ve Veri Seçimi.....	13
1.2.2.2. Nitel Veri Toplama	13
1.2.2.3. Veri Analizi	14
1.2.2.4. Araştırma Bulgularının Derlenmesi	14

İKİNCİ BÖLÜM

ENDONEZYA'DA İSLAM

2.1. Endonezya'ya İslamın Girişinin Tarihi	15
2.2. Endonezya'da İslam	16
2.3. Endonezya'nın Bağımsızlığına Kadar İslamın Gelişimi	19
2.4. Reformasi Eski Düzen Rejiminden Reform Rejimine Endonezya'da İslam ve	

Siyaset.....	21
2.4.1. Başkan Sukarno Döneminde İslam ve Milliyetçilik Arasındaki İlişki (Eski Düzen Rejimi)	21
2.4.2. Başkan Soeharto Döneminde İslam'ın Siyasi Haritasındaki Değişimler (Yeni Düzen Rejimi).....	27
2.4.3. Reform Dönemi: İslami Siyasi Parçalanma ve Yeni Zorluklar	30

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ENDONEZYA'DAKİ SİYASİ KURUMLAR VE YAŞAMLAR

BAĞLAMINDA İSLAM

3.1. Endonezya'da Anayasa.....	34
3.1.1. 1945 Anayasası ve Pancasila	35
3.1.1.1. Pancasila	35
3.1.1.2. Pancasila'nın Tarihçesi	36
3.1.1.3. Pancasila'nın İşlevi ve Anlamı	37
3.1.1.4. Pancasila'nın Diğer İdeolojilerle Karşılaştırılması.....	38
3.1.1.5. 1945 Anayasası'nda (UUD 1945)	39
3.1.1.6. 1945 Anayasası ve Pancasila'da Yer Alan Değerler	39
3.2. Endonezya'da Hükümet Sistemi	40
3.2.1. Hükümet ve Parlamento: Halk Danışma Meclisi (MPR), Temsilciler Meclisi (DPR) ve Bölgesel Temsilciler Konseyi (DPD).....	43
3.2.1.1. Halk Danışma Meclisi (MPR)	43
3.2.1.2. Temsilciler Meclisi (DPR)	44
3.2.1.3. Bölgesel Temsilciler Konseyi (DPD).....	44
3.2.2. Kurumlar Arası İlişkiler: Halk Danışma Meclisi (MPR), Temsilciler Meclisi (DPR) ve Bölgesel Temsilciler Konseyi (DPD).....	45
3.3. İslamda Hukuki Çerçeve	46
3.3.1. İslamda Anayasa	46
3.4. Hukuk ve İslam.....	48
3.5. Diğer Yasal Düzenlemelerde İslam	49
3.6. Endonezya'da Son 10 Yılda Demokrasi ve İslam.....	51
3.6.1. Siyasi ve Seçim Bağlamı	52
3.6.2. İfade ve Medya Özgürlüğü.....	53

3.6.3. Sivil Toplum Katılımı	53
3.6.4. Yolsuzluk ve Hesap Verebilirlik	54
3.6.5. Dini Özgürlük ve Hoşgörüsüzlük Sorunları	55
3.6.6. Demokrasi ve Adem-i Merkeziyetçilik	56
3.6.7. Teknolojinin Demokrasideki Rolü	56
3.6.8. Kadınların Demokrasideki Rolü	57
3.6.9. Siyasi Partilerin Demokrasideki Rolü	58
3.6.10. Demokrasi ve Basın Özgürlüğü	59
3.6.11. Endonezya'da İslami Bağlamda Demokrasi	61

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ENDONEZYA'DAKİ İSLAMİ TOPLULUK ÖRGÜTLERİ

4.1. Endonezya'da İslami Toplum Kuruluşları	63
4.1.1. Muhammadiyah / Muhammediye	63
4.1.1.1. Muhammediye'nin Erken Tarihi	63
4.1.1.2. Muhammediye'nin Eğitimdeki Rolü	64
4.1.1.3. Muhammediye ve Siyaset	65
4.1.1.4. Sosyal ve Ekonomik Yenilenme	65
4.1.1.5. Muhammediye ve Dolaylı Siyasi Rolü	66
4.1.1.6. Muhammediye'nin Yeni Düzen Sonrası Siyasete Katılımı	67
4.1.2. Nahdlatul Ulama (NU)/Nahdlatul Ulema (NU)	69
4.1.2.1. Nahdlatul Ulema'nın Kuruluş Tarihi	69
4.1.2.2. Nahdatul Ulema'nın İdeolojisi ve Prensipleri	71
4.1.2.3. Ulema'nın Bağımsızlık ve Bağımsızlık Sonrasındaki Rolü	72
4.1.2.4. Muktamar Dinamikleri; Kiai Haji Abdurrahman Wahid Yeniden Seçildi	72
4.1.2.5. Nahdatul Ulema (PBNU) Yönetim Kurulu Başkanı 32. Kongre'de	74
4.1.2.6. Yüzyıllık Nahdlatul Ulema ve Siyasi Dinamikler	75
4.1.2.7. Kiai Haji Abdurrahman Wahid'in Eşliğinde Bir Asırlık Nahdatul Ulema	76
4.1.3. Persatuan Islam (Persis) / İslam Birliği (Persis)	76
4.1.4. Ikatan Cendekiawan Muslim Indonesia (ICMI) / Endonezya Müslüman	

Entelektüeller Derneği (ICMI)	78
4.1.5. Lembaga Dakwah Islam Indonesia (LDII) / Da'wah Organisasi Islam Endonezya (LDII).....	80
4.1.6. Majelis Mujahidin Indonesia (MMI) / Majelis Mücahidin Endonezya (MMI)	80
4.1.7. Front Pembela Islam (FPI) / İslami Müdafaa Cephesi (FPI)	81
4.2. İslamın, Endonezya'daki İslami Örgütlerle İlişkisi.....	81

BEŞİNCİ BÖLÜM

SİYASİ PARTİLER VE İSLAM

5.1. Siyasi Partilerin İslama Yaklaşımı	84
5.2. Endonezya'daki İslami Partilerin Seçim Dinamikleri.....	85
5.3. İslami Partilerin Koalisyon Stratejileri ve Siyasi İttifakları.....	89
SONUÇ	92
KAYNAKÇA	96

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Endonezya'daki Dini Kompozisyon Haritası.....	17
Şekil 2. Endonezyaca İslami Seçmen Tabanlı Siyasi Partilerin Oy Kazanımı.....	86

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1. Endonezya'da Eyaletlere Göre Müslümanların Yüzdesi	18
Grafik 2. İslami Temelli Siyasi Partiler ve Seçmenleri Arasındaki İlişki	87
Grafik 3. İslam Temelli Siyasi Partilerin Sandalye Sayısı	88

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Bölgelere Göre Müslüman Nüfus	18
Tablo 2. İslami Seçmenler Bazında Siyasi Partilerin Oy Kazanımı	87

GİRİŞ

Endonezya'nın 1945'te bağımsızlığını kazanmasının ardından İslam ve demokrasi arasındaki ilişki, devletin temeli üzerine yapılan tartışmalar bağlamında şekillenmeye başladı. Soekarno liderliğindeki milliyetçiler çoğulculuğu yansıtan bir Pancasila temelini tercih ederken, Müslümanlar şeriatı dayalı bir devlet kurmak istiyordu. Muhammed Natsir gibi İslami şahsiyetler Müslümanların isteklerini dile getirmede etkili oldular ancak kapsayıcı ve demokratik bir devlet kurmak için uzlaşmanın gerekli olduğunu da fark ettiler. Böylece, Pancasila nihayetinde devletin temeli olarak kabul edilse de İslam Endonezya siyasetinin ayrılmaz bir parçası olmaya devam etmiştir (Hadi, 2020). Devletin temeli konusundaki tartışmalar oldukça yoğunlu. İslami gruplar, Endonezya nüfusunun çoğunluğu Müslüman olduğu için İslam hukukunun ülkenin siyasi ve hukuki düzenine rehberlik etmesi gerektiğini düşünüyordu. Öte yandan milliyetçiler, İslami olmayan dinlere mensup olanlar da dahil olmak üzere Endonezya toplumunun tüm unsurlarını kapsayacak bir devlet kurmak istiyordu. Pancasila, Tek Tanrı'ya İnanç ve Sosyal Adalet gibi ilkeleriyle Endonezya gibi çok kültürlü bir toplum için daha uygun görülüyordu.

Başlangıçta İslami gruplardan şeriatın devletin temeli olması yönünde bir istek gelse de, İslami liderler sonunda ortak bir hedefe ulaşmak için uzlaşmanın gerekli olduğunu fark etti. Kapsayıcı ve demokratik bir devlet inşa etmek gerektiğini söylediler. Bu, İslami değerlerin göz ardı edildiği anlamına gelmiyordu ancak daha esnek bir yaklaşımla devlet sistemine entegre edildiler. Pancasila'nın kabul edilmesiyle birlikte İslam Endonezya siyasetinde halâ önemli bir rol oynamaktaydı ancak daha çoğulcu ve kapsayıcı bir çerçevede. İslam sadece çoğunluğun dini değil, aynı zamanda Endonezya'da demokrasinin gelişmesindeki önemli sosyal ve siyasi güçlerden biridir. İslamın siyasetteki rolü daha sonra dinamik bir hâl almıştır. Müslümanlar hem siyasi

partiler hem de dini örgütler aracılığıyla devlet politikalarının oluşturulmasında önemli bir etkiye sahip olmaya devam etmektedir. Ancak demokratik bir sistemde Müslümanların çeşitli siyasi istekleri, farklı bir Endonezya vizyonuna sahip diğer gruplarla diyalog ve uzlaşma içinde olmalıdır. Bu diyalogun sonucunda, Endonezya'nın çeşitliliğini yansıtan, demokrasi ve İslamın bir arada var olabileceği bir siyasi düzen ortaya çıkacaktır.

Bağımsızlığın ilk günlerinde, Masyumi Partisi gibi İslami temelli siyasi partiler ulusal siyasette önemli bir güç haline geldi. Masyumi Partisi sadece Müslümanların çıkarları için mücadele etmekle kalmamış, aynı zamanda gelişmekte olan demokrasinin güçlenmesinde de rol oynamıştır. Ancak Soekarno liderliğindeki eski düzen döneminde İslami özelemler ile devlet ideolojisi arasında gerilim yaşandı. Soekarno, İslami partilerin konumunu karmaşıkleştıran Milliyetçilik, Din ve Komünizm (NASAKOM) kavramını ortaya attı. Bu gerilim, 1960 yılında Masyumi Partisi'nin kapatılmasıyla zirveye ulaşmış ve o dönemde İslami siyasi etkinin azaldığına işaret etmiştir (Suryadinata, 2019). Ancak zaman içinde İslami siyasi hedefler ile devlet ideolojisi arasındaki gerilim ortaya çıkmaya başlamıştır. Başkan Soekarno'nun liderliğinde Endonezya, özellikle “Milliyetçilik, Din ve Komünizm (NASAKOM)” kavramının ortaya atılmasıyla siyasi yöneliminde büyük bir değişim geçirmiştir. Nasakom, Başkan Soekarno'nun o dönemde Endonezya'da var olan üç büyük gücü birleştirme girişimiydi: Milliyetçiler, İslam dahil dini gruplar ve komünistler. Başlangıçta siyasi entegrasyon girişimi olarak görülse de bu fikir özellikle Masyumi Partisi gibi İslami partiler arasında gerginlik yarattı.

Milliyetçilik, Din ve Komünizm (NASAKOM), Soekarno yönetiminde, özellikle de Endonezya Komünist Partisi'nin (PKI) artan etkisiyle zemin kazanan komünist ideolojiyle rekabet etmek zorunda kalan İslami partilerin konumunu karmaşıkleştırdı. İslami partiler için komünizm, dini değerlere ve İslami sosyal düzene bir tehdit olarak görülüyordu. Bu gerilim, Masyumi Partisi'nin Soekarno hükümetinin Endonezya Komünist Partisi (PKI) lehine olduğunu düşündüğü politikalarını eleştirmeye başlamasıyla zirveye ulaştı. Sonuç olarak, Masyumi Partisi ile Soekarno arasındaki ilişkisi kötüleşti. Bu gerilimin zirvesi 1960 yılında Masyumi Partisi'nin hükümet tarafından resmen feshedilmesiyle yaşandı. Masyumi Partisi'nin kapatılması, Başkan Soekarno'nun Eski Düzen döneminde İslamın siyasi etkisinde önemli bir düşüşe işaret

ediyordu. Bu aynı zamanda Endonezya siyasetinde İslami partilerin hükümetteki rolünün büyük ölçüde azaldığı önemli bir dönüm noktasıydı. Masyumi Partisi'nin kapatılmasıyla İslami partiler ana siyasi araçlarından birini kaybetti ve Müslümanlar Milliyetçilik, Din ve Komünizm (NASAKOM) ideolojisinin hakimiyeti ve Endonezya Komünist Partisi'nin (PKI) güçlü etkisi altında siyasi isteklerini yönlendirmek için yeni yollar bulmak zorunda kaldı. Bu dönem, Endonezya siyasetindeki İslami isteklerin sıklıkla devlet ideolojisinin değişen dinamikleriyle uğraşmak zorunda kaldığını gösterdi. Masyumi Partisi'nin kapatılması sadece İslamın siyasi rolünün azalmasını simgelemekle kalmamış, aynı zamanda devlet ideolojisinin bazen nüfusun büyük bir kısmının dini değerleriyle çatıştığı Endonezya'da din ve devlet arasındaki ilişkinin karmaşıklığını da göstermiştir.

Başkan Soeharto yönetimindeki Yeni Düzen'in gelişi İslami partilere daha fazla kısıtlama getirdi. Başkan Soeharto siyasi istikrarı korumak için baskıcı bir yaklaşım kullansa da ılımlı İslami gruplar Nahdlatul Ulama (NU) ve Muhammadiyah gibi sosyal örgütler aracılığıyla faaliyet göstermeye devam etti. Başkan Soeharto, rejimini güçlendirmek için İslami grupların desteğinden yararlandı ancak PPP (Birleşik Kalkınma Partisi) gibi İslami siyasi partiler yakın takibe alındı. Bu durum, Yeni Düzen döneminde İslamın siyasi olarak nasıl kontrol edildiğini ve resmi bir siyasi rol için çok sınırlı bir alana sahip olduğunu göstermektedir (Azra, 2006). Başkan Soeharto'nun liderliğinde Yeni Düzen, İslami partiler de dahil olmak üzere Endonezya'nın siyasi manzarasında büyük değişikliklere yol açtı. Başkan Soeharto örgütlü dini, güçlerden gelebilecek potansiyel bir siyasi tehdit gördüğü için İslami grupları yönetme konusunda çok temkinli davranmıştır. Siyasi istikrarını ve gücünü korumak için Soeharto, İslami siyasi partilere karşı baskıcı ve kontrollü bir yaklaşım benimsedi. Yeni Düzen rejimi, İslami temelli partiler de dahil olmak üzere istikrarı bozduğu düşünülen grupların siyasi rolünü sınırlandırarak gücü başkanın elinde toplamaya odaklanmıştır.

Ancak Başkan Soeharto İslamı siyaset sahnesinden tamamen dışlamadı. Meşruiyetini güçlendirmek için İslami grupların desteğini sürdürmenin önemini fark etti. Nahdlatul Ulama (NU) ve Muhammadiyah gibi ılımlı İslami gruplar halâ faaliyet gösterebiliyordu ancak siyasi oluşumlardan ziyade sosyal örgütler olarak. Bu örgütlerin sosyal, eğitim ve vaaz faaliyetlerinde bulunmalarına izin verildi ancak sıkı devlet kontrolü altında

kaldılar. Başkan Soeharto, Nahdlatul Ulama (NU) ve Muhammadiyah'ın etkisini ve kitle tabanını kendi programlarını desteklemek için kullandı ancak resmi siyasi işlerde fazla etkili olmalarını engelledi. Birleşik Kalkınma Partisi (PPP) gibi İslami siyasi partiler çok daha zor bir durumdaydı. Birleşik Kalkınma Partisi (PPP) 1973 yılında mevcut birkaç İslami partinin birleşmesi sonucu kuruldu ancak Yeni Düzen rejimi altında alanı ciddi şekilde kısıtlandı. Birleşik Kalkınma Partisi (PPP) izin verilen tek İslami siyasi parti haline getirildi ancak hükümetin sıkı denetimi altında kaldı. Uygulamada PPP gerçek anlamda bağımsız bir siyasi oluşumdan ziyade bir kontrol aracı olarak görülmüştür. Başkan Soeharto siyasi sistemi, İslam da dahil olmak üzere hiçbir siyasi gücün kendi yönetimine doğrudan meydan okuyamayacağı şekilde düzenledi.

Yeni Düzen sırasında Başkan Soeharto, İslamın önemli bir sosyal güç olarak kaldığı ancak önemli bir siyasi rolünün olmadığı bir durum yaratmayı başardı. Rejim, katı düzenlemeler, İslami partilere getirilen kısıtlamalar ve dini örgütlerin gözetimi yoluyla İslamın siyasi ifadesini aktif olarak kontrol etti. Bu, Başkan Soeharto'nun nasıl pragmatik bir yaklaşım benimsediğini gösteriyordu: İslami grupları sosyal olarak barındırdı ancak onları siyasi olarak kısıtladı. Bu, İslamın kamusal alanda geçerliliğini korumasını fakat Başkan Soeharto'nun arzuladığı siyasi istikrara tehdit oluşturma kapasitesine sahip olmamasını sağladı. Bu baskıcı yaklaşım, Yeni Düzen rejiminin siyasi kontrolü ile ılımlı İslami grupların desteğini sürdürme ihtiyacı arasında nasıl bir denge kurduğunu yansıtıyordu. Başkan Soeharto'nun rejimi bir yandan siyasi partilere getirdiği kısıtlamalarla İslamın resmi siyasi rolünü bastırırken, diğer yandan toplum üzerindeki hakimiyetini güçlendirmek için İslami temelli sosyal örgütleri kullanmıştır.

1998'deki Reformasi İslami partiler için önemli bir dönüm noktası olmuştur. Başkan Soeharto'nun devrilmesiyle gelen siyasi özgürlük, İslami partilere ulusal siyasete katılma alanını yeniden açtı. Müreffeh Adalet Partisi (PKS) ve Birleşik Kalkınma Partisi (PPP) Müslümanlardan önemli ölçüde destek alabilen iki parti oldu. Buna ek olarak, daha açık siyasi çoğulculuk, İslami partilerin milliyetçi ve laik partilerle koalisyon kurmasına olanak sağlamış olsa da, bu partiler giderek yoğunlaşan siyasi rekabet ortamında istikrarlı koalisyonlar kurmakta hala zorluklarla karşılaşmaktadır (Transparency Internasional Indonesia, 2022). Müreffeh Adalet Partisi (PKS) ve Birleşik Kalkınma Partisi (PPP) halktan, özellikle de Müslümanlardan önemli ölçüde

destek almayı başaran iki İslami partidir. Reformdan sonra yeni bir parti olarak ortaya çıkan Müreffeh Adalet Partisi (PKS), daha eğitimli ve modern siyasi hedefleri olan genç nesil Müslümanların ilgisini çekmeyi başarmıştır. Müreffeh Adalet Partisi (PKS), İslami değerlere bağlı ılımlı bir İslam vizyonunu teşvik ederek farklı bir siyasi platform sunmaktadır. Parti, Başkan Soeharto'nun devrilmesinden sonra açılan siyasi boşluktan yararlanmayı başarmıştır. Birçok genel seçimde Müreffeh Adalet Partisi (PKS) özellikle kentsel bölgelerde önemli oy kazandı.

Öte yandan, Yeni Düzen döneminden miras kalan İslami bir parti olan Birleşik Kalkınma Partisi (PPP) de İslami temelli ana partilerden biri olarak varlığını sürdürmektedir. PPP, reform sonrası yeni siyasi dinamiklere uyum sağlamakta büyük zorluklarla karşılaşsa da, özellikle kırsal ve geleneksel bölgelerdeki Müslümanlardan gelen destek tabanını hala koruyabilmektedir. Ancak bu daha açık siyasi çoğulculuk dönemi İslami partiler için yeni zorlukları da beraberinde getirmektedir. Siyasi rekabetin giderek yoğunlaştığı ve partilerin parçalandığı bir ortamda İslami partiler giderek karmaşıklaşan siyasi gerçekliğe uyum sağlamak zorundadır. Karşılaştıkları temel zorluklardan biri, son derece dinamik bir çok partili sistemin ortasında istikrarlı ve etkili koalisyonların nasıl kurulacağıdır. Bazı durumlarda İslami partiler ortak siyasi hedeflere ulaşmak için milliyetçi ve laik partilerle koalisyon kurmayı tercih etmişlerdir.

Bu koalisyon hükümette yer almalarını sağlasa da, en büyük zorluk seçmen tabanlarının desteğini kaybetmeden İslami kimliklerini ve siyasi gündemlerini korumaktır. İslami partilerin yolsuzluk, ekonomi ve sosyal politika gibi sadece dinle değil aynı zamanda daha geniş ulusal çıkarlarla da ilgili olan daha geniş siyasi meseleler karşısında stratejilerini sürekli olarak uyarlamaları gerektiği gerçeği bu durumu daha da karmaşık hale getirmektedir. Reformasi, İslami partilerin ulusal siyasete daha fazla dahil olmalarının önünü açmış ancak aynı zamanda yeni zorluklarla başa çıkmada daha esnek olmalarını gerektirmiştir. Müreffeh Adalet Partisi (PKS) ve Birleşik Kalkınma Partisi (PPP) gibi İslami partiler bazı seçimlerde başarı göstermiş olsalar da, artan rekabet ortamında sağlam ve sürdürülebilir koalisyonlar kurmakta hala zorlanmaktadırlar.

Başkan Joko Widodo'nun (Jokowi) liderliğinde son on yılda İslam, siyasi partiler ve demokrasi yeni bir dinamik kazandı. Başkan Jokowi, özellikle Nahdlatul Ulama (NU) gibi büyük örgütlerin desteğiyle ılımlı İslami grupları kucaklamasıyla tanınmaktadır.

Bununla birlikte, Başkan Jokowi'nin dönemi aynı zamanda hanedan siyasetinin yükselişiyile de karakterize edilmektedir; aile üyelerinden ve en yakın isimlerden bazıları hükümette ve siyasi partilerde stratejik pozisyonlar elde etmiştir. Bu olgu, yerel medya ve siyasi gözlemciler tarafından Endonezya'nın demokratik sistemindeki meritokrasi ve şeffaflık ilkelerinin altını oyduğu şeklinde vurgulanmıştır (Amnesty International Indonesia, 2023). Başkan Jokowi döneminde gelişen hanedan siyaseti, özellikle siyasi hesap verebilirlik ve şeffaflık açısından Endonezya demokrasisinin geleceği hakkında endişelere yol açmaktadır.

Bununla birlikte, Başkan Jokowi'nin liderliği aynı zamanda hanedan siyasi uygulamalarının yükselişiyile de karakterize edilmektedir. Bu olgu, Jokowi'nin aile üyelerinin en yakın isimlerinin hükümette ve siyasi partilerde stratejik pozisyonlar elde etmesinden anlaşılabilir. Bunun açık bir örneği, Başkan Jokowi'nin Surakarta Belediye Başkanı seçilen ve şu anda 2024-2029 dönemi için Endonezya Başkan Yardımcısı olarak görev yapan oğlu Gibran Rakabuming Raka'dır. Aile üyelerinin siyasete dahil olması, pozisyonların aile ilişkilerine göre değil, yetkinlik ve yeteneğe göre verilmesi gereken meritokrasi konusunda endişelere yol açmaktadır. Çeşitli siyasi gözlemciler ve yerel medya, hanedan siyasetinin Endonezya'nın demokratik sistemindeki şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerini zayıflatma potansiyeline sahip olduğunu vurgulamıştır. Medyada yer alan haberlerde hanedan siyasi uygulamalarının halkın karar alma süreçlerine katılımını nasıl azaltabileceği vurgulanmıştır. Örneğin; Adam'da (2023) yayınlanan bir makalede, iktidarın tek bir ailenin elinde olmasının halkın siyasete aktif katılımını engelleyebileceği ve bunun da siyasi kurumlara olan güveni sarsabileceği vurgulanmıştır.

Başkan Jokowi ılımlı İslami partiler için alan yaratmayı başarmış olsa da, İslami gruplarla olumlu ilişkiler ile daha açık ve adil bir demokratik sistemi teşvik etme çabaları arasındaki dengenin nasıl korunacağı bir sorun teşkil etmektedir. Başta genç nesil olmak üzere halk arasında siyasi farkındalığın artmasıyla birlikte Endonezya'nın siyasi sisteminde daha derin reformlar yapılması için umut doğmuştur. Ancak Tempo'nun (2023) bir raporu, hanedan siyasi uygulamalarının Endonezya'da demokrasinin bütünlüğünü ve sürdürülebilirliğini tehdit edebilecek önemli bir sorun olmaya devam ettiğini göstermektedir. Bu bağlamda, Endonezya'da İslam, siyasi

partiler ve demokrasi arasındaki ilişki gelişmeye devam etmektedir. İslam Endonezya siyasetinin ayrılmaz bir parçası olmaya devam etse de hanedan siyaseti ve siyasi oligarşi gibi sorunlar demokrasi için ciddi bir tehdit oluşturmaya devam etmektedir. Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün verileri, yolsuzluk ve siyasi oligarşik uygulamaların Endonezya'daki demokrasinin kalitesini kötüleştirdiğini ve bunun da ulusal siyasetin hızla değişen dinamikleri arasında güncelliğini korumaya çalışan İslami partiler bağlamı da dahil olmak üzere, siyasi süreç üzerinde doğrudan bir etkisi olduğunu göstermektedir.

Hanedan siyaseti, siyasi gücün genellikle liyakat ilkeleri göz ardı edilerek belirli aile üyeleri veya bireyler tarafından domine edildiği bir durumu ifade eder. Bu olgu, Başkan Jokowi ile yakın bağları olanlar da dahil olmak üzere kamu görevlilerinin aile üyelerinin hükümette veya siyasi partilerde stratejik pozisyonlar elde ettiği çeşitli durumlarda açıkça görülmektedir. Bu durum siyasette erişim eşitsizliği yaratmakta ve sadece birkaç kişi politikanın yönünü belirleyecek güce ve etkiye sahip olmaktadır. Öte yandan siyasi oligarşi, gücün belirli iş veya siyasi çıkarları olan küçük bir grup birey veya grubun elinde toplanmasını tanımlar. Endonezya bağlamında, bu oligarklar hükümetteki konumlarını güçlendirmek için genellikle İslam temelli partiler de dahil olmak üzere siyasi partilerle işbirliği yapmaktadır. Uluslararası Şeffaflık Örgütü Endonezya'nın verileri, yolsuzluğun ve bu siyasi oligarkların uygulamalarının demokrasinin kalitesini kötüleştirdiğini göstermektedir. Yolsuzluk sadece adil ve şeffaf bir politika oluşturma sürecini sekteye uğratmakla kalmıyor, aynı zamanda halkın siyasi kurumlara olan güvenini de sarsıyor. Halk, ulusal siyasetin hızla değişen dinamikleri arasında güncel kalmaya çalışan İslami partiler de dahil olmak üzere siyasetçilerin ve siyasi partilerin iyi niyetlerine şüpheyile yaklaşır hale gelmiştir.

Bu zorluk, İslami partilerin seçmenler nezdinde desteklerini ve geçerliliklerini korumalarını büyük ölçüde etkilemektedir. İslami partiler Müslümanlar arasında güçlü bir destek tabanına sahip olsalar da oligarklar ve hanedanlar tarafından yönetilen bir siyasi gerçekliğe uyum sağlamak zorundadırlar. Bu partilerin halkın güvenini yeniden kazanabilmeleri için demokratik değerleri vurgulayacaklarını, adaleti teşvik edebileceklerini ve yolsuzluğu ortadan kaldırmaya kararlı olduklarını göstermeleri gerekmektedir. Genel olarak, İslam Endonezya siyasetinde önemli bir rol oynarken,

hanedan siyaseti ve siyasi oligarşı gibi sorunlar ÷lkede demokrasinin sürdür÷lebilirliğini ve kalitesini sağlamak için ele alınması gereken kritik konulardır. Demokratik kurumları güçlendirme, şeffaflığı teşvik etme ve halkın siyasi sürece katılımını artırma çabaları, bu tehditlere karşı koymak için atılması gereken önemli adımlardır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMAYA GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Önemi

Bu araştırma Endonezya'da İslam ve demokrasi arasındaki etkileşime odaklanmakta ve Endonezya'da en fazla mensubu olan din olarak İslamın merkezi rolünü vurgulamaktadır. İslamın katkısı sadece Müslüman kitle tabanının büyüklüğünden değil, aynı zamanda Müslüman alimlerin ve liderlerin 1945'te Endonezya'nın bağımsızlığı için verilen mücadeleye aktif katılımından da anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Endonezya'da İslam ve demokrasi arasındaki ilişki güçlü ve ayrılmaz bir tarihsel boyuta sahiptir. Bu araştırma, Eski Düzen ve Yeni Düzen'den Reform dönemine ve çağdaş liderliğe kadar Endonezya'daki demokratik siyasetin dinamiklerinde İslamın etkisini vurgulayarak bu ilişkinin zaman içinde nasıl geliştiğini derinlemesine inceleyecektir.

Kısacası, Endonezya'da İslam ve demokrasi arasındaki tarihsel-güncel ilişki, çeşitli siyasi, sosyal ve kültürel yönleri kapsayan bir konudur. Endonezya'da çoğunluk dini olan İslam, ülkenin sosyo-politik yaşamında merkezi bir konuma sahiptir. İslamın Endonezya'daki demokrasiye katkısı sadece geniş bir destekçi kitlesi açısından değil, aynı zamanda Müslüman alim ve şahsiyetlerin Endonezya'nın 1945'teki bağımsızlık mücadelesine aktif katılımından da anlaşılmaktadır. Endonezya Bağımsızlık Hazırlık Araştırma Kurulu (BPUPKI) ve Endonezya Bağımsızlık Hazırlık Komitesi'nde (PPKI) İslami şahsiyetlerin yer alması, İslamın yeni kurulan devletin ideolojik ve siyasi yönünü belirlemedeki hayati rolünün altını çizmektedir.

Demokratik siyaset bağlamında Endonezya'da İslam çeşitli yönetim biçimlerine uyum sağlamıştır. Eski Düzen döneminden başlayarak Reformasyon'a kadar uyum sağlamıştır. Sosyo-politik bir güç olarak İslam sadece bağımsız bir aktör olarak hareket etmekle

kalmamış, aynı zamanda demokratik ilkeleri destekleyen siyasi partilerin dinamikleri ile de birleşmiştir. Başkan Soekarno liderliğindeki Eski Düzen döneminde Pancasila demokrasisi, siyasi faaliyetlerin katı bir şekilde düzenlenmesi şeklindeki devlet müdahalesinden ayrı tutulmasa da bazı İslami siyasi partilerin seçimlere katılmasını kolaylaştırmıştır. Başkan Soeharto liderliğindeki Yeni Düzen döneminde İslami siyasetin rolü sınırlı olma eğilimindeydi ancak daha sonra Müslümanların siyasi mücadelesi için bir forum işlevi gören Endonezya Müslüman Entelektüeller Derneği'nin (ICMI) kurulmasıyla bir canlanma yaşadı.

İslamın Endonezya demokratik siyasetine en önemli katkılarından biri, demokratik sistemin sunduğu çoğulculuğa uyum sağlama kabiliyetidir. Endonezya'daki İslam temelli siyasi partiler zaman içinde insan hakları, ifade özgürlüğü ve daha kapsayıcı siyasi temsil gibi modern demokratik ilkelere uyum sağlamıştır. Ancak bu yolculukta özellikle Müslümanların talepleri, çoğulcu ve laik bir demokratik sistemde faaliyet gösterme ihtiyacını dengelemek gibi zorluklar da yaşanmıştır. Reform döneminde, Birleşik Kalkınma Partisi (PPP), Ulusal Uyanış Partisi (PKB) ve Müreffeh Adalet Partisi (PKS) gibi İslami partiler parlamentoda önemli bir rol oynamış ve genellikle hükümet koalisyonlarında belirleyici bir güç olmuştur. Ancak modern siyasetin gelişimi, hanedan siyasi uygulamalarının ortaya çıkması, yolsuzluk ve parti içi istikrarsızlık gibi yeni zorlukları da beraberinde getirmiştir.

Bu araştırma, bu partilerin Başkan Jokowi'nin liderliği döneminde kitle tabanlarını, siyasi geçerliliklerini korumak için sosyal ve siyasi değişimlere nasıl tepki verdiklerini inceleyecektir. Bu araştırmanın amacı Endonezya'da İslam ve demokrasi arasındaki ilişkiyi analiz etmek, daha iyi anlamaktır. Amaç, İslami ilkelerin Endonezya'da demokratik bir siyasi sistemin gelişimini nasıl etkilediğini ve demokrasinin Müslümanların istekleri için mücadele etmek amacıyla çeşitli İslami temelli siyasi partiler tarafından nasıl uyarlandığını keşfetmektir. Ayrıca bu araştırma, demokratik siyaset bağlamında İslami siyasi partilerin karşılaştığı zorlukları ve fırsatları, özellikle de güç dinamikleri, hanedan siyasi uygulamaları ve Endonezya'daki Müslümanların karşılaştığı modernite zorlukları olarak ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Bu araştırma önemlidir çünkü Endonezya'da İslam ve demokrasi bağlamı, Endonezya'nın mevcut siyasi gelişimini anlamak açısından önemli ve stratejik bir

konudur. İslamın ulusun tarihindeki ve yaşamındaki merkezi konumu göz önüne alındığında, İslami siyasetin rolünün derinlemesine analizi, Endonezya demokrasisinin gelecekteki yönünü tahmin etmek için gereklidir. Küresel ve yerel siyasi zorlukların ortasında, İslamın demokrasiye katkısının yanı sıra İslami siyasi partilerin hükümet ve kamu politikasında nasıl bir rol oynadığının anlaşılması, Endonezya'daki siyasi istikrar ve demokratik yönetim hakkında daha kapsamlı bir görüş sağlayabilir.

Ana Hedefler:

- Bu araştırma Endonezya'da İslam, siyasi partiler ve demokrasinin uzun yolculuğunu detaylı bir şekilde anlatmayı amaçlamaktadır.
- Bu araştırma İslami siyasi partilerin, milliyetçi siyasi partilerin ve bunların Endonezya'da demokrasinin gelişimi üzerindeki etkilerinin güç haritasını incelemeyi amaçlamaktadır.

Ara Hedefler:

- Endonezya'da İslam ve demokrasinin gelişimi için tarihsel gerçekleri, mevcut koşulları ortaya koymak.
- Mevcut siyasi koşulların Endonezya'da İslamın, İslami siyasi partilerin ve demokrasinin sürdürülebilirliği üzerindeki etkilerini analiz etmek.

1.2. Yöntem

Bu araştırma Endonezya'da İslam, siyasi partiler ve demokrasi arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır. Bu konu, ulusal siyasi dinamikler bağlamında son derece önemlidir. Endonezya'da çoğunluk dini olan İslam, siyasi arenada büyük bir etkiye sahiptir. İslami temelli birçok siyasi parti, demokratik ilkelere uyum sağlarken Müslümanların isteklerini savunmaya çalışmaktadır. Bağımsızlıktan bu yana İslam ve demokrasi çeşitli şekillerde etkileşim içinde olmuştur. Eski Düzen'den Yeni Düzen'e, Reform dönemine ve çağdaş liderliğe kadar. Bu araştırma, siyasi bir ideoloji olarak İslamın Endonezya'daki demokratik sistemin gelişimini nasıl etkilediğini ve İslami siyasi partilerin demokratikleşme sürecinde nasıl bir rol oynadıklarını anlamayı

amaçlamaktadır.

Bu ilişkilerin karmaşıklığına dayanarak, bu sosyo-politik etkileşimlerin daha derinlemesine anlaşılmasını sağlama kabiliyetine sahip oldukları için nitel araştırma yöntemleri seçilmiştir. Nitel yöntemler, derinlemesine görüşmeler, literatür taraması, belge analizi ve diğer ikincil kaynaklar gibi çeşitli kaynaklardan zengin veri toplanması yoluyla araştırmacıların olguları daha ayrıntılı bir şekilde keşfetmesine olanak tanır. Bu araştırma bağlamında, nitel yöntemler özellikle uygundur çünkü incelenen olgu birbiriyle ilişkili çeşitli sosyal, siyasi ve kültürel faktörleri içermektedir. Siyasi bir güç olarak İslam sadece niceliksel verilerle açıklanamaz, aksine altında yatan sosyal ve siyasi dinamikleri anlamak için kapsamlı bir yaklaşım gerektirir.

1.2.1. Nitel Araştırma Yöntemleri

Bu araştırma Endonezya'da İslam, siyasi partiler ve demokrasi arasındaki karmaşık ilişkinin analizinden yola çıkmaktadır. Endonezya siyaseti bağlamında İslam, hem bağımsızlık mücadelesi tarihinde hem de modern siyasi dinamiklerde önemli bir sosyal ve siyasi güç olarak karşımıza çıkar. İslami temelli siyasi partiler ülkenin siyasi yönünün şekillenmesine katkıda bulunmuşlardır ve demokratik ilkelere uyum süreçleri bu araştırmanın ana odağını oluşturmaktadır. Gelişen siyasi bir sistem olarak Endonezya'da demokrasi, İslami ideolojiden doğan çeşitli istekleri barındırma konusunda kendine has zorluklara sahiptir.

Bu konunun karmaşıklığına uyum sağlamak için nitel bir yaklaşım seçilmiştir. Bu yöntem, araştırmanın İslami temelli siyasi aktörler ile demokratik ilkeler arasındaki, her zaman sayılar veya istatistiklerle ölçülemeyen dinamik etkileşimi keşfetmesine olanak tanımaktadır. Bu araştırmada veriler, güvenilir akademik dergiler ve araştırma raporlarının yanı sıra siyasi partiler ve ilgili kurumların resmi belgeleri de dahil olmak üzere kapsamlı bir literatür taraması yapılarak toplanmıştır. Elektronik veri tabanlarının ve yerel çalışmaların kullanılması, Endonezya'daki siyasi olgular hakkında zengin bilgilerin elde edilmesinde etkili olmuştur.

Araştırma süreci, ilgili ve güvenilir veri kaynaklarının seçilmesiyle başlamıştır. Akademik literatür, bilimsel dergiler ve siyasi partilerin raporları gibi resmi belgeler

veya Uluslararası Şeffaflık Örgütü Endonezya ve Uluslararası Af Örgütü Endonezya gibi saygın kuruluşların anket sonuçları bulguları test etmek için kullanılmıştır. Bu literatür taraması, sahadaki teori ve siyasi pratik arasında bağlantı kurarak araştırma için güçlü bir temel sağlamıştır.

Veriler toplandıktan sonra, Endonezya'da İslam ve demokrasinin nasıl bir etkileşim içinde olduğunu daha iyi keşfetmek için nitel bir analiz süreci yürütülmüştür. Bu analiz, İslami temelli siyasi partilerin Endonezya'nın demokratik sistemine nasıl uyum sağladığını, modernitenin zorluklarıyla nasıl yüzleştiğini ve hanedan siyasetinin İslami partileri nasıl etkilediğini ana hatlarıyla ortaya koymaktadır. Nitel yöntemlerin kullanıldığı bu analiz, sadece İslam ve demokrasi arasındaki doğrudan ilişkiyi tanımlamakla kalmıyor, aynı zamanda çağdaş liderlik dönemi de dahil olmak üzere zaman içinde meydana gelen dinamikleri ve değişimleri de ortaya koyuyor.

Bu araştırma yöntemi ideoloji, sosyal etki ve İslami temelli partiler tarafından kullanılan siyasi stratejiler gibi doğrudan sayılar veya nicel veriler yoluyla yakalanamayan çeşitli siyaset boyutlarını keşfetmeyi sağlamaktadır.

1.2.2. Veri Analizi Süreci

1.2.2.1. Kaynak ve Veri Seçimi

Araştırma süreci, akademik literatür, bilimsel dergiler ve ilgili resmi belgeleri içeren veri kaynaklarının seçilmesiyle başlamaktadır. Endonezya'da demokrasi bağlamında İslamın ve siyasi partilerin rolüne ilişkin daha eksiksiz bir resim elde etmek için elektronik veri tabanları ve yerel çalışmalar kullanılacaktır. Siyasi parti raporları veya anket sonuçları gibi resmi kurumlardan alınan belgelerin incelenmesi, araştırma bulgularının doğrulanmasına yardımcı olacaktır.

1.2.2.2. Nitel Veri Toplama

Veriler, ilgili literatürün taranması, İslami temelli siyasi partiler üzerine vaka çalışmaları ve devam eden siyasi olayların analizleri yoluyla toplanmaktadır. Anket sonuçları, politika raporları ve yerel medya haberleri gibi ikincil veriler, Endonezya'daki güncel siyasi gerçekliği göstermek için analiz edilecektir.

1.2.2.3. Veri Analizi

Veriler toplandıktan sonra bir sonraki aşama nitel analizdir. Veriler İslam, siyasi partiler, demokrasi arasındaki etkileşim örüntülerini anlamak için betimleyici ve yorumlayıcı bir yaklaşım kullanılarak analiz edilmiştir. Bu analiz, İslami temelli siyasi partilerin demokrasinin taleplerine nasıl uyum sağladıklarına, sosyal ve siyasi değişimin ortasında karşılaştıkları zorluklara odaklanmaktadır.

1.2.2.4. Araştırma Bulgularının Derlenmesi

Analiz sonuçları, Endonezya'da demokrasinin gelişiminde İslamın rolüne dair kapsamlı bir resim sunmak üzere derlenecektir. Bu araştırmanın bulgularının, İslamın ve İslami siyasi partilerin demokratikleşme sürecini nasıl etkilediğinin yanı sıra modernitenin zorluklarının ve hanedan siyasi uygulamalarının Endonezya siyasetinde İslamın rolünü nasıl etkilediğine ilişkin temel soruları yanıtlaması beklenmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

ENDONEZYA'DA İSLAM

2.1. Endonezya'ya İslamın Girişinin Tarihi

İslam da dahil olmak üzere bir dini incelemek için, dünya dinlerinin yayılma coğrafyasını ve coğrafi yönlerini incelemekle işe başlamak gerekir. Bundan sonra, özellikle Orta Doğu'da doğan Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam gibi dünya dinlerinden biri olan İslamın doğuş süreci de anlaşılabilir. Her üçü de semavi ya da vahiy dinleri olarak bilinir. Bunların her ikisi de yayılma coğrafyası ve dinin kendisinin yayılmasıdır. Dahası, İslamın oldukça geniş bir dünya nüfusu tarafından benimsenen dinlerden biri haline gelmesini sağlayan gelişim sürecini anlayabilmek için, öncelikle öğretileri alan ve yayan figürü, yani mesajın taşıyıcısı olan Muhammed Peygamber'i tanımamız gerekir. Endonezya'daki İslamlaşma sürecinin başarısı, bir göçmen olarak İslamı, İslam dünyasının tanınmasında gireceği insanları yakalama ve anlama becerisine uygun kültürel semboller edinmeye zorlamıştır. Ahmad Sugiri'ye göre (Ningsih, 2021) bu adım, İslamın doğuşundan beri sahip olduğu çoğulcu özelliklerinden biridir.

İslam, Endonezya'daki en büyük dindir ve 2018 yılında yapılan bir ankette Endonezyalıların %86,7'si kendilerini Müslüman olarak tanımlamıştır. Endonezya, yaklaşık 231 milyon mensubuyla dünyada Müslümanların çoğunlukta olduğu en büyük ülkedir (Wikipedia, 2024). Endonezya dünyanın en büyük demokrasisi olmasının yanı sıra İslamı en çok benimseyen ülkedir. Oryantalistler Endonezya'daki İslamı, Orta Doğu'daki İslamdan farklı ilkelere dayanan bir İslam olarak değerlendirmektedir. Endonezya İslamının ikna edici doğası, İslamlaşma sürecinden kaynaklanmaktadır. Takımadalardaki İslamlaşma süreci yerel kültürle birleşmiştir. Bunun aksine, Orta Doğu'daki İslamlaşma sürecine askeri eylem hakim olmuştur.

Takımadaların İslamlaşmasından önce, bu bölgedeki insanlar zaten iki farklı dini geleneğe bağlıydı (Wijaya, 2020). Endonezya'daki İslamlaşma sürecine bakmadan önce, elbette İslamın takımadalara giriş yoluna bakmalıyız çünkü Endonezya bir takımadanın parçasıdır. Endonezya İslamının ifade biçimleri ve özellikleri, geliş yönlerinin izini sürerek analiz edilebilir. Bu, Endonezya İslamının anlamının söyleminin başlangıcında açıkça görülebilmesi için önleyici bir adımdır. Bu husus, tarih çalışmanın işlevlerinden birinin geçmiş olayları bilmek için eğitici bir tutum olduğu düşünüldüğünde önemlidir (Kuntowijoyo, 2018). Tarihselleştirme bağlamında bakıldığında İslam, devrimin başlangıcında Arap yarımadasından kaynaklanmıştır (Sauri, 2020).

Arap İslam devrimcileri İslamı takımadalara yaymak için vaazlar verdiler. İslamın gelişim dinamikleri, İslamın Arap bölgesi dışındaki alanlara da yayılmasına ve uygulanmasına neden olmuştur. Sonuç olarak, İslam topraklarının genişlemesi İslamın kültürelleşmesini de etkilemiştir (Mubarak & Rustam, 2019). Başlangıçta Arap yarımadasıyla eş anlamlı olan İslam, artık Arap kültürel bağlamından farklı olan çeşitli kültürler ve kültürel arka planlarla yüzleşmenin karmaşasını yaşamak zorundadır. İslamlaşma süreci, kıtalararası arenaya ulaşana kadar büyümeye devam etmektedir. Bu tür bir İslamlaşma Güneydoğu Asya'da, özellikle de Endonezya'da tespit edilmiştir (Anshori et al., 2021).

2.2. Endonezya'da İslam

Endonezya'da İslamın varlığı, ki bu onu en çok takipçisi olan din haline getirmektedir, gelişim tarihinde kendine has bir benzersizliğe sahiptir. Endonezya İslamı barışçıl ve iyi karşılanan bir şekilde yayılmış, öğretilmiş ve benimsenmiştir (Ningsih, 2021). Endonezya, ekvatorun geçtiği Güneydoğu Asya Bölgesi'nde, Asya ve Avustralya kıtaları arasında, tam olarak Asya kıtasının güneydoğu ucunda yer alan ve Pasifik Okyanusu ile Hint Okyanusu arasında bulunan bir ülkedir. Endonezya, 17.504 adadan oluşan dünyanın en büyük takımadasıdır. Ancak Azara'ya göre (Ronaldi et al., 2023), diğer yandan devam eden bu coğrafi neden, Nusantara-Endonezya İslamının varlığı için İslami kesimin damgasını yükselten bir unsurdur.

Java Adası, Sumatra Adası, Batı Nusa Tenggara Adası, Sulawesi Adası, Kalimantan Adası'nın kıyı bölgeleri ve Kuzey Maluku Adası'nın büyük bölümünde Müslümanlar

çoğunluğu oluşturmaktadır. Müslümanlar Papua Adası, Bali Adası, Doğu Nusa Tenggara Adası, Kuzey Sumatra Adası'nın bir kısmı, Kalimantan Adası'nın iç bölgelerinin çoğu ve Kuzey Sulawesi Adası'nda belirgin bir azınlık oluşturmaktadır. Bu gayrimüslim bölgeler, Başkan Suharto yönetiminin desteklediği kitlesel göç çabalarından ve yakın zamanda kendiliğinden gerçekleşen iç göçlerden önce Endonezya'nın üçte birinden fazlasını oluşturuyordu (Wikipedia, 2024).

İç göç son otuz yılda ülkenin demografik yapısını değiştirmiştir. Daha önce Hristiyanların çoğunlukta olduğu ülkenin doğu kesiminde Müslümanların oranı artmıştır. 1990'ların başında Maluku Adaları'nın bazı bölgelerinde Hristiyanlar ilk kez azınlık durumuna düşmüştür. Yoğun nüfuslu Java ve Madura'dan daha az nüfuslu bölgelere hükümet destekli göç, yeniden yerleşim bölgelerindeki Müslüman nüfusun artmasına katkıda bulunurken, hükümetin Hollanda mirası Hristiyan bölgelerde Müslüman çoğunluk yaratmayı amaçladığını gösteren hiçbir kanıt yoktur (Wikipedia, 2024).

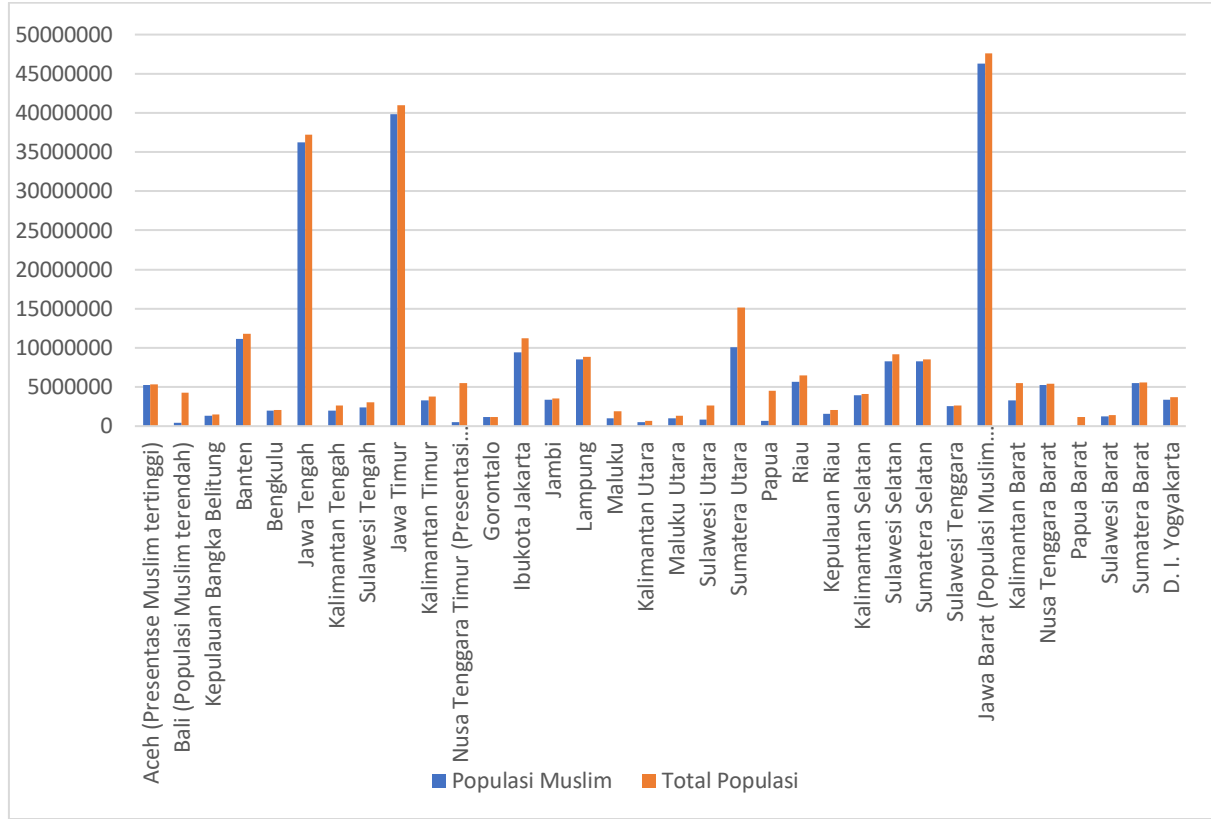
Şekil 1. Endonezya'daki Dini Kompozisyon Haritası

Kaynak: (Wikipedia, 2024)

Ayrıca, Endonezya'daki Müslümanların illere göre yüzdesini gösteren ve İçişleri Bakanlığı tarafından sağlanan bir veri tablosu da bulunmaktadır (Kumparan, 2024)

Grafik 1. Endonezya'da Eyaletlere Göre Müslümanların Yüzdesi

Kaynak: Yazar tarafından işlenen veriler, 2024

Tablo 1. Bölgelere Göre Müslüman Nüfus

Bölge	Müslüman Nüfus	Toplam Nüfus	Müslüman %
Java	146,341,096	152,478,166	95.97
Kalimantan	13,055,957	16,701,913	78.17
Küçük Sunda Adaları	6,182,845	15,163,957	40.77
Maluku Adaları	1,971,665	3,192,479	61.75
Sumatra	51,436,444	59,001,106	87.17
Sulawesi	16,438,760	20,193,116	81.40
Batı Yeni Gine	1,081,285	5,700,575	18.96
Endonezya	236,508,052	272,431,312	86.81

Kaynak: Yazar tarafından işlenen veriler, 2024

Güneydoğu Asya'daki İslamlaşma süreci, Orta Doğu gibi diğer bölgelerdekinden farklıydı. Arap bölgesinde İslamlaşma askeri müdahale ile eş anlamlıyken, Güneydoğu

Asya'da İslamlaşma barışçıl yollarla ya da pasifik nüfuz olarak adlandırılan yöntemle gerçekleşmiştir. Lutfi'ye göre (Ronaldi et al., 2023) taşıyıcıların özellikleri İslam'ın yayılmasını ikna edici bir şekilde etkilemiştir. Bununla birlikte, bu bölgede İslamlaşmanın başlangıcı birçok perspektifi gündeme getirmektedir. Ancak bu bölgedeki en mantıklı İslamlaşma sürecinin başlangıcı tüccarlar, öğretmenler ve göçebeler tarafından gerçekleştirilmiştir (Akbar, 2020).

Endonezya'daki İslamın, Arap İslamı, Avrupa İslamı ve Amerikan İslamı gibi kendine has bir tarzı ve farklılıkları vardır (Sholeh, 2013). Janah'a göre (Ronaldi et al., 2023) Endonezya'daki İslam, Güneydoğu Asya bölgesinin İslam Medeniyeti olarak bilinmekte ve küresel İslam medeniyeti tarihini inceleyen özel bir tartışma konusu olmaya devam etmektedir. Bölgedeki İslam medeniyeti, hala Orta Doğu merkezli olan İslam kültürü tarihinden bile ayrıdır. Güneydoğu Asya'daki İslam medeniyeti, diğer bölgelerdeki İslam ile karşılaştırıldığında sadece işaret edildiği için bu anlaşılabilir bir durumdur. Ancak Endonezya İslamı bölgenin kültürel merkezi haline gelebilir çünkü İslamın bu bölgedeki yüzü güçlü bir potansiyele sahiptir (Yatim, 2018). Endonezya'daki İslam tarzı, diğer Müslüman ülkelerle karşılaştırıldığında önemli farklılıklara sahiptir. Bu özelliklerden yola çıkarak küresel medeniyetin ekseni olmak için çaba gösterilebilir (Luhuringbudi et al., 2020). Endonezya'nın avantajları, dünyadaki en büyük Müslüman nüfusa sahip olması, geniş toprakları, zengin geleneksel kültürü, stratejik coğrafi konumu ve çatışma merkezinden uzak olması, çeşitli doğal potansiyele, bol kaynaklara sahip olması, dünyanın en büyük üçüncü demokratik ülkesi ve elbette İslam dünyasının birincisi olmasıdır (Hizbullah, 2020).

2.3. Endonezya'nın Bağımsızlığına Kadar İslamın Gelişimi

Kavram, İslamın 13. yüzyılda ortaya çıktığı ve İslamın önceki yüzyıllardaki gelişimini reddettiği yönündedir. Budi Utomo hareketi, her 20 Mayıs'ta Ulusal Uyanış Günü olarak teyit edilmiştir. Ancak Hasbullah'ın (Mahanani et al., 2022) tarihsel verileri, 1931'de Solo'daki kongreye kadar bu örgütün üyeliğini Javalı aristokratlarla sınırladığını ve Endonezya birliği ideallerini reddettiğini ve zamanın ruhuna uygun olmadığı için nihayet kendini feshedene kadar jawanizmi sürdürdüğünü göstermektedir. Öte yandan Sarekat İslam, Endonezya genelinde milyonlarca üyesiyle kitlesel, ulusal bir yapıya sahipti ve 17-24 Haziran 1916'da Bandung'daki ilk kongresinde 'ulusal' terimini popüler

hale getirmiş ve bağımsız bir Endonezya talebine öncülük etmişti. Bu çekişme, tarihçilerin çarpıtılmış olan “tarihin düzeltilmesi” çağrısında bulunmasına yol açmıştır (Nasution, 2020).

Sömürge döneminin 17 Ağustos 1945'te Endonezya Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını ilan etmesiyle sona ermesi, ulusun liderlerinin örgütlenmek ve Cumhuriyete yeni bir çehre kazandırmak için çok çalışmalarını gerektirdi. En temel mesele devletin temelini oluşturmaktı. Endonezya nüfusunun çoğunluğu tarafından benimsenen İslam, liderleri aracılığıyla İslami değerlerin devlet anayasasında yer alması için mücadele ederek kimlikleriyle tutarlı olmaya çalıştı (Mahanani et al., 2022).

Başkan Soeharto liderliğindeki Yeni Düzen döneminde, İslamın Endonezya'ya giriş dönemine ilişkin polemikler İslam tarihçileri ile “saray tarihçileri” arasında kızışmıştır. 1980'lerin ortalarına kadar İslama düşman olarak görülen Yeni Düzen rejiminde abanganın ideolojik desteği, İslamın Endonezya tarihindeki rolünü azalttı. Bu tutum, İslamın bir önceki yüzyıldaki gelişiminin Palapa Yemini ile birleştirildiği şeklindeki eski propaganda ile Hindu büyüklüğü hayalini sürdürme çabalarıyla ölçüldü. Fachry Ali ve Bachtiar Efendi (Nasution, 2020), Endonezya tarihi zincirinde tarihsel bir bölüm olarak Yeni Düzen, yansıma yasası ve diyaleksiyon etkileşimi aralığında olan genel olarak tarih felsefesinden kaçmaz. Bu, Yeni Düzenin, kültürel perspektifinde insan yaşamına karşılıklı titreşimler veren, gerçek sorunlara karşı korunmuş topluluk eylem-tepkisinin bir tezahürü olmasının yanı sıra, aynı zamanda kendisinden önceki tarihin bir antitezi olduğu anlamına gelir.

Yeni Düzen rejiminin, Endonezya devletinin, ulusunun ve toplumunun geleceğine bakışta toplumun yapısını, kültürel kalıplarını, algılarını etkileyen iyimserlik, kurumlar ve alternatif teklifler doğurduğu kabul edilmelidir. Bu durumda İslam kurumu ve kendini gerçekleştirme çabaları bağlamında halkın algısı istisna değildir. Daha sonra kendisini Kalkınma Düzeni olarak tanımlayan Yeni Düzen'in 1966 ortalarında doğması, hem siyasi hem ekonomik hem de sosyo-kültürel alanlarda ulusun yaşamının neredeyse tüm alanlarında değişiklikler getirdi. Siyasi alandaki değişiklikler, halkın siyasi katılımını gerçekleştirme mekanizması ve her beş yılda bir genel seçimler yoluyla ortaya çıkan ulusal liderliğin yenilenmesi ile gerçekleşti. Daha sonra 1973 yılında, Başkan Soeharto'nun liderliği sırasında partilerin 10 partiden Birleşik Kalkınma Partisi

(PPP), Endonezya Demokratik Partisi (PDI) ve Golongan Karya Partisi (GOLKAR) olmak üzere 3 partiye birleşmesi yoluyla partilerin sadeleştirilmesi gerçekleştirilmiştir.

Golongan Karya (Golkar) Partisi'nin oyların %62,8'ini (236 DPR sandalyesi) alarak kazandığı 1971 genel seçimlerinde başlamıştır. Ardından ikinci en yüksek oyu %18,6 oranıyla (58 sandalye) Nahdlatul Ulama (NU) Partisi elde etti. Üçüncü sırayı ise oyların sadece %6,9'unu (20 sandalye) kazanan Endonezya Ulusal Partisi (PNI) elde etti. Bu arada, Endonezya Hristiyan Partisi (Parkindo) gibi diğer partiler sadece yedi sandalye ve Katolik Partisi üç sandalye aldı. Bu arada, Halk Danışma Partisi (Murba) ve Endonezya Bağımsızlığını Destekleme Derneği (IPKI) Temsilciler Meclisi'nde (DPR) hiç sandalye kazanamadı. Golongan Karya (Golkar) Partisi'nin Temsilciler Meclisi (DPR) ve Halk Danışma Meclisi'ni (MPR) kontrol ettiği bu sonuçlardan sonra Halk Danışma Meclisi (MPR) 1977 Genel Seçimleri'ne sadece üç kişinin katılacağını ilan etti. Bunun ardından 5 Ocak 1973 tarihinde Nahdlatul Ulama (NU) Partisi, Endonezya İslam Birliği Partisi (PSII) ve Persatuan Tarbiah Islamiyah (Perti) gibi İslami partiler Birleşik Kalkınma Partisi'ni (PPP) kurdu. Beş gün sonra, 10 Ocak 1973'te Pembangunan Demokratik Grubu, Endonezya Demokratik Partisi (PDI) adı altında tek bir parti olarak birleşti. Birkaç parti birleşmiş olsa da hala serbestçe hareket edemiyorlardı. Başkan Soeharto, Endonezya Ordusu Sosyal Politika Müdürlüğü (TNI AD) ve İçişleri Bakanlığı aracılığıyla Birleşik Kalkınma Partisi (PPP) ve Endonezya Demokratik Partisi'ni (PDI) yönlendirmeyi başardı. Dört yıl sonra, 1977'de, Birleşik Kalkınma Partisi (PPP), Endonezya Demokratik Partisi (PDI) ve Golongan Karya Partisi (Golkar) Temsilciler Meclisi (DPR) ve Bölgesel Temsilciler Konseyi (DPRD) adaylarını seçmek için 1977 seçimlerine katıldı. Sonuç olarak Golkar oyların %62,1'ini alarak tekrar kazandı (Adryamathanino & Nailufar, 2021).

2.4. Reformasi Eski Düzen Rejiminden Reform Rejimine Endonezya'da İslam ve Siyaset

2.4.1. Başkan Sukarno Döneminde İslam ve Milliyetçilik Arasındaki İlişki (Eski Düzen Rejimi)

17 Ağustos 1445 geldi, bağımsızlık ilanı da 56 Pegangsaan Timur Caddesi'nde ilan edildi. 18 Ağustos 1445, bir gün sonra tüm Endonezya liderlerinin katıldığı bir oturum

yapıldı ve dün ilan edilen Endonezya Cumhuriyeti Anayasası oluşturuldu. Endonezya Cumhuriyeti Anayasası 18 Ağustos 1945 tarihinde kabul edildi ve hepimizin bildiği 1945 Anayasası'nın Giriş bölümünde Pancasila'nın unsurları açıkça yazılıdır, Kardeşlerim. Ve Pancasila sayesinde, kardeşlerim, bugüne kadar, Tanrı'ya şükürler olsun, Endonezya Cumhuriyeti düşman tarafından çeşitli şekillerde yok edilmeye çalışılsa da, Endonezya Cumhuriyeti hala dimdik ayakta; Temmuz 1947'deki ilk askeri hareket, 1948'deki ikinci askeri hareket, her türlü yıkım, Endonezya Cumhuriyeti Devrimci Hükümeti (PRRI) / Evrenin Halk Mücadelesi (Permesta) ve Güney Maluku Cumhuriyeti (RMS) isyanları her şey, ama Endonezya Cumhuriyeti hala güçlü duruyor, çünkü Endonezya Cumhuriyeti Pancasila'ya dayanıyor (Sukarno, 1965).

Dolayısıyla, on yıllardır bu dünyada yankılanan sloganı, yani barış içinde bir arada yaşama sloganını reddetmeye ilk cesaret eden Endonezya oldu. Endonezya hiç tereddüt etmeden şöyle dedi: Hayır, emperyalizmle barış içinde bir arada yaşanamaz. Bu nedenle, Endonezya şu anda bir numaralı düşman, bir numaralı düşman olarak etiketlenmektedir özellikle de Endonezya, kardeşlerim, Asya, Afrika, hatta Latin Amerika halklarını Asya, Afrika ve Latin Amerika dışındaki diğer halkları giderek daha fazla etkilediği için (Sukarno, 1965).

Başkan Soekarno'nun 1965 yılında yaptığı konuşma, iç ve dış tehditler karşısında Pancasila'yı Endonezya için sağlam bir ideolojik temel olarak nasıl konumlandığını göstermektedir. Başkan Soekarno ayrıca Endonezya'nın emperyalizm ve sömürgecilğe karşı sağlam duruşunu vurgulayarak küresel adaletsizliğe karşı direnişin öncüsü olarak Endonezya'nın uluslararası sahnedeki rolünü güçlendirmiştir.

Başkan Soekarno, Endonezya'nın birliğini inşa etmek için milliyetçilik, din (İslam) ve komünizm (Nasakom) güçlerini birleştirme ihtiyacından bahsetti. Nasakom'daki dini unsurun, çoğunluk sosyo-politik gücü olarak İslam olduğunu sık sık vurgulamıştır.

Anahtar Alıntı: *"Nasakom, İslamın komünizme boyun eğmesi gerektiği ya da tam tersi anlamına gelmez. Ancak İslam, milliyetçilik ve komünizm Endonezya'nın iyiliği için ele vermelidir."*

Bu konuşma Başkan Soekarno'nun İslam'ın daha büyük bir siyasi gücün parçası

olarak, ancak yine de milliyet koridorları içindeki rolüne ilişkin görüşünü yansıtmaktadır.

Eğer mücadelemiz gerçekten de Tanrı tarafından kutsanmış bir mücadeleyse, ki ben inanıyorum ki kardeşlerim, mücadelemiz Tanrı tarafından kutsanmıştır, inşallah Tanrı bizi koruyacak, bu konuda bize göz kulak olacaktır. Ve sadece bu değil, sadece Tanrı tarafından kutsanmış olduğu için değil, kardeşler, inşallah, aynı zamanda Endonezya ulusu kompakt kalırsa, birlik içinde kalırsa, uyanık kalırsa, Milliyetçilik içinde kalırsa, inşallah, herhangi bir saldırı yapsalar bile, saldırıyı geri vuracağız ve düşmanın saldırısını yok edeceğiz. Biz diyoruz ki kardeşlerim, şunu istemiyoruz, bunu istemiyoruz, hayır, ama vurmak istiyorsanız, evet benim göğsüm bu, sizin göğsünüz nerede! Ve bunu söyleyebiliyorum çünkü biz Endonezya halkının birliğine, Sabang'dan Merauke'ye kadar Endonezya ulusu içindeki ilerici-devrimci krachtenin birliğine, samenbundelingine dayanıyoruz. Bakın kardeşlerim, emperyalistlerin Vietnam'daki gücü nedir? Biz 105 milyonuz, kardeşlerim, Vietnam'da kaç kişiyiz? Endonezya halkının beşte biri bile değil. Kardeşlerim, emperyalistler Vietnam'da ezildi. Bunun sebebi nedir? Vietnam halkı birleşti, Vietnam halkı birleşti, Vietnam halkı birleşti, Vietnam halkı “Bir kez özgür, her zaman özgür!” demek ve bu bağımsızlığı sonuna kadar savunmak için birleşti! (Sukarno, 1965).

Başkan Soekarno konuşmasında Endonezya halkının mücadelesine olan derin inancını dile getirdi ve bu mücadelenin Tanrı tarafından desteklenen bir mücadele olduğuna inandığını söyledi. Başkan Soekarno, Tanrı'ya ve onun lütfuna olan inançla Endonezya halkının mücadelesinin her zaman ilahi koruma altında olacağını ifade etmiştir. Bu dini inanç sadece manevi bir temel değil, aynı zamanda Endonezya halkının ulusun egemenliğine yönelik her türlü tehditle savaşmaya devam etmesi için bir ruh güçlendiricidir.

Başkan Soekarno, mücadelenin başarısının anahtarı olarak birliğin önemini vurgulamıştır. Nasakom (Milliyetçilik, Din ve Komünizm) kavramını Endonezya'daki ilerici-devrimci güçlerin birliğinin bir sembolü olarak kullandı. Başkan Soekarno için Nasakom sadece siyasi bir araç değil, aynı zamanda Endonezya'nın bağımsızlığı savunmak ve emperyalizmin her türüyle mücadele etmek gibi ortak bir hedefte birleşen çeşitliliğinin bir tezahürüydü. Halka, Endonezya ulusunun ancak birleşerek hem dış

hem de iç düşmanlardan gelen tüm saldırılara karşı koyabileceğini ve bunları yok edebileceğini hatırlattı.

Bu konuşma Başkan Soekarno'nun sert ve coşku dolu tipik retorikini göstermektedir. Başkan Soekarno, *"Bu benim göğsüm, seninki nerede!"* gibi ifadeler kullanarak Endonezya halkını herhangi bir zorlukla karşılaşmaktan korkmamaya davet etmiştir. Bu ifade, düşmanla doğrudan yüzleşmek zorunda kalsalar bile Endonezya halkının egemenliklerini savunma konusundaki cesaret ve kararlılığını vurguluyordu. Başkan Soekarno, Endonezya'nın mücadelesinin Sabang'dan Merauke'ye kadar halkın birliğine dayandığını vurgulamaktan çekinmedi ve bunu *"ilerici-devrimci güçlerin birleşmesi, samenbundeling than progressief-revolutionnaire krachten"* (ilerici-devrimci güçlerin birleşmesi) olarak adlandırdı.

Başkan Soekarno ayrıca ilham verici bir örnek olarak Vietnam halkının mücadelesine atıfta bulundu. Sayıları Endonezya'dan çok daha az olan Vietnam halkının emperyalistlere nasıl karşı koyabildiğinin ve onları nasıl hırpaladığının altını çizdi. Sukarno'ya göre bunun nedeni Vietnam halkının bağımsızlıklarını savunmak için birleşmiş olmasıydı. Sukarno bu benzetmeyi Endonezya halkına birliğin ulusun düşmanlarına karşı en güçlü silah olduğunu hatırlatmak için kullandı.

Başkan Soekarno konuşmasıyla net bir mesaj verdi: bağımsızlığı koruma mücadelesi hafif bir görev değildir ancak Tanrı'nın koruması, birlik ruhu ve güçlü bir kararlılıkla her türlü tehditle yüzleşilebilir. Bu konuşma hem ahlaki bir çağrı hem de emperyalizm ve dış müdahale karşısında ulusal birliği korumanın önemini hatırlatıyordu.

Wahid'e (2002) göre Nasakom'un (Milliyetçilik, Din ve Komünizm) ortaya çıkışı Başkan Soekarno'nun endişesinin bir biçimiydi. Bu üç şeyi Nasakom'un özelliklerine sahip bir hükümette birleştirme fikri, yukarıdaki üç grubun birbiriyle çatışmasına izin verilmesi halinde Endonezya ulusunun bölünmesinden duyduğu endişe nedeniyle ortaya çıkmıştır. Endonezya Komünist Partisi (PKI), dini ve dinin yaşamdaki rolünü açıkça taciz eden bir dizi kültürel faaliyeti desteklediğinde bu gerçekleşmeye başladı. Bunun nedeni Masyumi'nin (Majelis Syura Muslimin Indonesia) hakim olduğu İslami fraksiyonun Pancasila devletine resmen karşı çıkması ve Pancasila'yı içeren 1945 Anayasasını (UUD 45) reddederek bir İslam devleti çağrısında bulunmasıydı. Oyların

%42'sinin reddedilmesi sonucunda kurucu meclis, din dışı bir devlet olarak Endonezya Cumhuriyeti Üniter Devleti (NKRI) üzerinde anlaşmaya varamadı çünkü resmi gereklilik kurucu meclis oylarının 2/3'ünden fazlası veya oyların en az %67'si iken oyların sadece %58'i tarafından desteklendi.

1970'lerde İslam'ın kültürel tezahürlerinin canlandırılmasına ihtiyaç duyulduğu hissedildi. Bu belki de kalkınma teorilerimizin materyalizme dayanmasının bir sonucu olarak hayatın giderek kapitalist ve elitist bir nitelik kazanmasından kaynaklanıyordu. Böylece, tüm kalkınma referansları materyalist hale gelecek, modern bir toplumun yaratılmasında İslam'ın algılanan kurumsal ve kültürel rolü giderek azalacaktır. Bu durum, dini emirlere itaat eden Santri'nin giderek arttığı açık olan rolünün küçümsenmesi ve hafife alınması gibi büyük bir zorluk anlamına gelmektedir (Wahid, 2002).

Yukarıda açıklandığı gibi sorunu anladığımızda, ulusun iki unsurunun aslında birbirinden ayrılmasına gerek olmadığını, İslam ile diğer fikirler arasında da bir ayrım yapılmaması gerektiğini anlarız. Bu nedenle yazar ilk olarak 1966 tarihli 25 sayılı MPRS kararnamesinin yürürlükten kaldırılmasını önermiştir. Artık ihtiyaç duyulmayan Marksizm-Leninizmi (Komünizm) temsil eden fikirlerin geliştirilmesini ve kurumların kurulmasını yasaklamaktadır. Komünizm kurumunu yasaklayan ancak Endonezya halkı tarafından istenmeyen fikirlerini yasaklamayan yeni bir MPR Kararnamesi hazırlayın. Geriye milliyetçi kurumlar ve dini kurumlar, özellikle de İslam kalıyor ki bunların da aşırı kurumsallaşmaya ihtiyacı yok. Kısacası, Nasakom görüşünün artık Nasakom'un kendisi gibi sloganlar şeklinde kurumsallaştırılmasına ve resmileştirilmesine gerek yoktur (Wahid, 2002).

Başkan Abdurrahman Wahid'e göre bu alıntı ulusun milliyetçilik, din ve komünizm (Nasakom) unsurları arasındaki ilişkiyi daha kapsayıcı ve rasyonel bir şekilde görme çabasını yansıtmaktadır. Başkan Abdurrahman Wahid, Marksizm-Leninizm (komünizm) gibi diğer fikirlere düşman olmak bir yana, ulusun iki ana unsuru olan milliyetçilik ve dini birbirinden ayırmaya bile gerek olmadığını vurgulamıştır. Başkan Abdurrahman Wahid'e göre uyum ve ulusal birlik kutuplaşma yoluyla değil, Endonezya toplumunun dinamiklerinin bir parçası olarak çoğulcu düşüncenin tanınması yoluyla inşa edilmelidir.

Başkan Abdurrahman Wahid, Marksizm-Leninizm ile ilgili fikir ve kurumların geliştirilmesini yasaklayan 1966 tarihli 25 sayılı TAP MPRS'nin varlığını eleştirmiştir. Ona göre bu yasak, demokrasi ve ideolojik farklılıklar konusunda giderek olgunlaşan Endonezya bağlamında artık geçerli değildir. Cumhurbaşkanı Abdurrahman Wahid, TAP'ın iptal edilmesini ve yerine daha ılımlı yeni bir düzenleme getirilmesini önerdi. Yeni düzenlemede, komünizm kurumu ulusun değerleriyle çeliştiği için hala yasaktı, ancak Marksizm-Leninizm'den türetilen düşüncelerin yasaklanmasına gerek yoktu çünkü düşüncelerin kendileri mutlaka tehlikeli değildi. Başka bir deyişle, başkan Abdurrahman Wahid, entelektüel bir fikir olarak ideolojiyi, devlete zarar verebilecek kurumlar veya eylemler şeklinde uygulanmasından ayırdı.

Bu görüş, milliyetçilik ve dinin özellikle de İslam'ın aşırı kurumsallaşmaya ihtiyacı olmadığını vurgulamaktadır. Aşırı kurumsallaşma düşünce ve diyalog alanını kısıtlayabilir ve potansiyel olarak toplumda ayrışma yaratabilir. Cumhurbaşkanı Abdurrahman Wahid'e göre, uyumun Nasakom gibi ideolojilerin resmileştirilmesi yoluyla gerçekleştirilmesine gerek yoktur. Bunun yerine uyum, ulusun unsurları arasında dürüst ve kapsayıcı bir diyalog alanı açarak daha iyi sağlanabilir.

Bu yaklaşım Başkan Abdurrahman Wahid'in Endonezya'nın çeşitliliğine dair vizyoner ve derin anlayışını göstermektedir. Endonezya ulusunun dar ideolojik kısıtlamalara değil, Pancasila değerlerinin koridorları içinde kalan düşünce özgürlüğü alanına ihtiyacı olduğuna inanıyordu. Başkan Abdurrahman Wahid, belirli düşünceleri yasaklayan düzenlemeleri kaldırarak Endonezyalıları daha açık olmaya teşvik etmek ancak ulusal birliğe zarar verebilecek kurumlara veya hareketlere karşı uyanık kalmak istemektedir.

Tüm bu anlatı, Başkan Abdurrahman Wahid'in düşünce çeşitliliğinin bir tehdit değil, bir zenginlik olduğuna dair inancını göstermektedir. Bu düşünceler ulusun bütünlüğünü tehdit eden kurumlar şeklinde tezahür etmediği sürece, varlıklarından şüphe edilmesine ya da direnilmesine gerek yoktur. Bu şekilde Başkan Abdurrahman Wahid, Pancasila'ya dayalı ulusal temeli korurken, çeşitli ideolojileri ele alırken kapsayıcı ve hümanist bir yaklaşıma duyulan ihtiyacı vurgulamıştır.

2.4.2. Başkan Soeharto Döneminde İslam'ın Siyasi Haritasındaki Değişimler (Yeni Düzen Rejimi)

Eski Düzen yıkılıp yerini Yeni Düzen aldıktan sonra İslamın konumu tekrar fark edilmiştir. Yeni Düzen hükümeti komünizme karşı mücadelesinde Müslümanların desteğine ihtiyaç duymuştur (Yumitro, 2013).

Milliyetçi, Komünist ve İslami gruplar arasındaki büyük siyasi çatışmalarla renklenmiş Başkan Soeharto liderliğindeki Yeni Düzen, çok farklı bir siyasi gündemle ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda İslam, özellikle 30 Eylül 1965 Hareketi olaylarından sonra Müslümanların komünizmle mücadeledeki önemli rolü nedeniyle hükümetten yeniden stratejik ilgi görmüştür. Müslümanların desteği Yeni Düzen rejiminin siyasi meşruiyeti için, özellikle de henüz ortadan kaldırılmış olan komünist ideolojinin tehdidi karşısında çok önemli hale geldi.

Yeni Düzen rejiminin ilk günlerinde Başkan Soeharto ve hükümeti, o dönemde halk arasında önemli bir güce sahip olan İslami gruplarla ittifaklar kurmaya çalıştı. Bu yaklaşım sadece siyasi destek kazanmak için değil, aynı zamanda komünist ideoloji tehdidi karşısında ulusal istikrarı sağlamak içindi. Sosyal ve siyasi bir güç olarak İslam, komünizmin etkisinden arınmış yeni bir düzen yaratma çabalarında Yeni Düzen'in dayanak noktasını güçlendirecek potansiyel bir ortak olarak görülüyordu.

Yeni Düzen döneminde İslama gösterilen ilgi ideolojik olmaktan çok pragmatikti. Hükümet bu ilişkiyi Müslümanlar da dahil olmak üzere toplumun çeşitli unsurları üzerindeki hakimiyetini güçlendirmek için kullandı. Müslümanlara komünizmle mücadelede rol oynamaları için alan tanınırken, hükümet aynı zamanda siyasal İslamın gücünün devlet otoritesine bir tehdit oluşturacak kadar büyümemesini sağlamak için de çok dikkatli davrandı. Bu anlamda, Yeni Düzen rejiminin politikaları İslamı rejimin istikrarını destekleyen bir çerçevede sınırlama eğilimindeydi.

Endonezya Komünist Partisi (PKI) karşıtı güçlü propaganda yoluyla komünizmin ortadan kaldırılması ve İslami örgütlerin komünizm karşıtı siyasi kampanyalara dahil edilmesi gibi önlemler, Yeni Düzen rejiminin İslamın konumundan nasıl yararlandığının somut örnekleridir. Müslümanlar ideolojik tehditler karşısında önemli

müttefikler olarak konumlandırıldılar ancak hükümetin kontrolü altında kaldılar. Öte yandan, siyasi İslama bağımsız olarak gelişme özgürlüğü tam olarak verilmemiştir. Yeni Düzen, İslami partileri tek bir siyasi platformda, Endonezya'daki birkaç İslami partinin birleşmesi sonucu ortaya çıkan Birleşik Kalkınma Partisi'nde (PPP) birleştirerek bastırdı.

Yeni Düzen rejimi sırasında İslamın gördüğü ilgiye rağmen, hükümetin Müslümanlara yaklaşımı nihai olarak kuşkulu olmuştur. Hükümet bir yandan komünizmle mücadele için Müslümanların desteğinden yararlanırken, diğer yandan da siyasal İslamın devlet gücüne rakip olabilecek bir güç haline gelmesini engellemiştir. Bu durum, Yeni Düzen döneminde İslama gösterilen ilginin, devlet hayatının merkezi bir unsuru olarak dine ideolojik bir bağlılıktan ziyade pragmatik siyasi ihtiyaçlardan kaynaklandığını göstermektedir.

Buna rağmen Müslümanların konumu hala oldukça güçlüydü, Başkan Soeharto 1975 yılında Birleşik Kalkınma Partisi'ni (PPP) kurarak İslami gruplara birleşme fırsatı verdi. Ancak bu sadece hükümetin Müslümanları önemseydiği izlenimini yaratmaya yönelik bir stratejiydi (Yumitro, 2013).

Halihazırda meydana gelmiş olan bölünmeler ısınmaya devam etti. Hatta Nurcholis Madjid, İslama evet, İslami partiye hayır şeklinde uzun süredir devam eden bir tartışma haline gelen bir bildiri yayınladı (Assyaukani, 2009). Öğrenci aktivistleri de tartışmalardan etkilenmiştir. Örneğin İslami Öğrenci Derneği (HMI) daha sonra HMI Dipo ve HMI MPO olarak ikiye ayrılmıştır (Yumitro, 2013).

Bu sağlıksız ortama tepki olarak Müslüman bilim adamları ve entelektüeller bir çözüm arayışına girdiler. Malang'da 8 Aralık 1990 tarihinde Endonezya Müslüman Entelektüeller Derneği'ni (ICMI) kurdular. İslamı daha var olan, programlanmış ve zamana ayak uydurabilen bir biçimde etkilemek istediler. Daha da önemlisi, İslam biliminin gelişmesini teşvik etmektedir (Yumitro, 2013).

Endonezya Müslüman Âlimler Birliği (ICMI), İslamı sadece dini bir kimlik olarak değil, aynı zamanda bilim ve teknolojinin gelişimi için bir ilham kaynağı olarak ifade etmeye çalışmaktadır. Kuruluşun temel amacı, İslamın sosyal değişim için itici bir güç

olarak rolünü vurgulayarak Müslüman alimlerin ulusal kalkınmaya katkıda bulunmaları için bir platform oluşturmaktır. Bu bağlamda Endonezya Müslüman Âlimler Birliği (ICMI), İslamın modernite ile eşit düzeyde durabileceğini ve ülkenin modernleşme sürecinde aktif bir rol oynayabileceğini göstermek istemektedir.

Endonezya Müslüman Âlimler Birliği'nin (ICMI) kurulması da Yeni Düzen hükümeti ile İslami gruplar arasındaki ilişkide yeni bir aşamaya işaret ediyordu. Geçmişte Yeni Düzen rejimi siyasal İslama karşı baskıcı olma eğilimindeydi ancak 1980'lerin sonu ve 1990'ların başında hükümetin yaklaşımı değişmeye başladı. Endonezya Müslüman Âlimler Birliği'nin (ICMI) kurulması, Başkan Soeharto Endonezya'da çoğunluğu oluşturan Müslümanlara yaklaşıp yönetimin meşruiyetini güçlendirmeye yönelik siyasi stratejinin bir parçası olarak görmüştür. Hatta Başkan Soeharto, Endonezya Müslüman Alimler Birliği'nin (ICMI) kurulmasını desteklemiş ve daha önce kısıtlanmış olan Müslümanlara daha fazla siyasi erişim sağlamıştır.

Ancak siyasi bağlamın ötesinde, Endonezya Müslüman Alimler Birliği (ICMI) İslamın bilimle bütünleşmesi gibi daha geniş bir fikri hayata geçirmeyi başarmıştır. Kuruluş, bilimin İslami öğretilerin ayrılmaz bir parçası olarak geliştirilmesini teşvik etmekte ve Müslümanların entelektüel başarıda öncü olmaları gerektiği kavramını ortaya koymaktadır. Endonezya Müslüman Âlimler Birliği (ICMI) ayrıca İslam ve modernite arasında bir diyalog alanı açarak İslami değerlerin ileri ve adil bir toplum yaratmadaki önemini vurgulamıştır.

Ayrıca Endonezya Müslüman Âlimler Birliği (ICMI), Müslüman entelektüellerin kamu politikalarına ve ulus inşasına katkıda bulunmaları için stratejik bir platform olarak hizmet vermektedir. Müslüman bilim insanları, akademisyenler ve liderlerden oluşan üyeleri eğitim, ekonomi ve sosyo-kültür alanlarında İslami değerleri teşvik etmeye çalışmaktadır. Endonezya Müslüman Entelektüeller Derneği (ICMI) ayrıca İslami değerlere dayalı eğitimin geliştirilmesi, ümmet ekonomisinin güçlendirilmesi ve Müslüman insan kaynaklarının kalitesinin artırılması da dahil olmak üzere çeşitli toplumsal güçlendirme programlarında aktif olarak yer almaktadır.

Endonezyalı Müslüman entelektüeller, Endonezya Müslüman Âlimler Birliği'ni (ICMI) kurarak sadece sosyo-politik dinamiklerin ortasında İslamın varlığını teyit etmekle

kalmamış, aynı zamanda İslamın modernitenin zorluklarına bir çözüm olabileceğini de göstermişlerdir. Bu kuruluş, İslamın bilimin gelişmesini teşvik edebileceğinin ve ulus inşasına olumlu katkıda bulunabileceğinin somut bir kanıtıdır; aynı zamanda Müslümanların çoğulcu Endonezya'nın ayrılmaz bir parçası olarak konumunu güçlendirmektedir.

2.4.3. Reform Dönemi: İslami Siyasi Parçalanma ve Yeni Zorluklar

Reform Döneminin doğuşu, 21 Mayıs 1998'de Başkan Soeharto hükümetinin, siyasi özgürlük, basın özgürlüğü ve yolsuzluk, gizli anlaşma ve kayırmacılığın ortadan kaldırılması da dahil olmak üzere her alanda değişiklik talep eden büyük kitlesel gösteriler sonucunda düşmesiyle olmuştur. O dönemde Başkan Soeharto'nun yerine geçen Başkan Bacharuddin Jusuf Habibie, basın özgürlüğünü açıp garanti altına alarak ve yeni siyasi partilerin kurulmasını serbest bırakarak demokrasi musluğunu olabildiğince geniş bir şekilde açtı. Bu yeni dönem büyük bir tantana ve siyasette köklü değişiklik talepleriyle (Zoelva & Partners Law Firm, 2008) ortaya çıktı.

Başkan Soeharto'nun yerine Başkan Bacharuddin Jusuf Habibie'nin geçmesi, ciddi şekilde kısıtlanmış olan demokratik alanın açılmasıyla karakterize edilen yeni bir dönemin kapısını açtı. Daha önce Yeni Düzen rejiminin bir parçası olarak görülen Başkan Bacharuddin Jusuf Habibie, ilerici politikalarıyla pek çok kişiyi şaşırttı. Demokrasinin temel direklerinden biri olan basın özgürlüğünü garanti altına almak gibi cesur bir adım attı. Onun döneminde medya artık katı hükümet sansürüne tabi değildi ve bu da halkın bilgiye daha geniş ve daha şeffaf bir şekilde erişmesine olanak sağladı.

Ayrıca, Cumhurbaşkanı Bacharuddin Jusuf Habibie de yeni siyasi partilerin kurulmasına alan açarak siyasi alanda reformlar başlattı. Bu, daha önce parti birleşmelerini ve ideolojik kısıtlamaları dayatan Yeni Düzen siyasi sistemi tarafından bastırılmış olan siyasi çoğulculuk ruhunun ortaya çıkmasına neden oldu. Endonezya halkının isteklerinin çeşitliliğini yansıtan çeşitli platform ve ideolojilere sahip yeni partiler ortaya çıktı. Bu sadece daha dinamik bir siyasi atmosfer yaratmakla kalmadı, aynı zamanda ifade özgürlüğü ve örgütlenme hakkı gibi demokratik ilkeleri de güçlendirdi.

Bu demokratik coşku aynı zamanda zorlukları da beraberinde getirdi. Reform Çağı, merkezi ve otoriter olarak görölen hükümet sisteminin elden geçirilmesi de dahil olmak üzere siyasette radikal değişiklik taleplerini beraberinde getirdi. Bu talep, bölgelere kendi işlerini yönetmeleri için daha fazla güç vermeyi amaçlayan adem-i merkezîyetçilik ve bölgesel özerklik gündemini doğurdu. Buna ek olarak, Reform döneminin sadece kozmetik bir değişim olmayacağı, aynı zamanda temiz ve dürüst bir hükümet yaratabileceği umuduyla yolsuzluk, gizli anlaşmalar ve kayırmacılığın ortadan kaldırılması talebi de önemli bir vurgu haline geldi.

Ani özgürlük kendi zorluklarını da beraberinde getirmiştir. Reformasyon döneminin heyecanı içinde, halifelik ideolojisini veya diğer İslami devlet biçimlerini benimseyen İslami gruplar da dahil olmak üzere, kendi siyasi gündemleriyle çeşitli gruplar ortaya çıktı. Siyasi özgürlük coşkusu, birbiriyle rekabet eden çıkarlarla birlikte önemli bir parçalanma da yarattı. Öte yandan hükümet, bu özgürlüğün sağlıklı bir demokrasinin koridorları içinde kalmasını ve ulusal birliği tehdit etmemesini sağlamak gibi zorlu bir görevle karşı karşıyadır.

Genel olarak Reform dönemi daha demokratik bir Endonezya'nın doğuşuna zemin hazırlamıştır. Bununla birlikte, özellikle siyasi ve basın özgürlüklerinin ulusal istikrarla dengelenmesini sağlamak gibi büyük zorluklar halen devam etmektedir. Bu geçiş dönemi Reformasi'nin daha iyi, daha adil ve hakkaniyetli bir ulus inşa etmek için tüm tarafların kararlılığını gerektiren bir süreç olduğunu göstermektedir.

Hoşumuza gitsin ya da gitmesin, sahadaki bir olgu ve gerçeklik olarak İslami siyasetin düşüşü yadsınamaz. Ancak daha detaylı incelendiğinde Endonezya'da İslami siyasetin düşüşü ironiktir. İlk olarak, ülkedeki seçmen kitlesinin yüzde 85'inden fazlası Müslüman. Aslında milliyetçi partilerin seçmenlerinin çoğu İslami gruplardan gelmektedir. İkinci olarak, hem eski hem de yeni düzen rejimlerinde otoriterliğin çöküşü, yerini demokrasiyi vurgulayan reform düzenine bırakmıştır. Reform düzeninin mevcut döneminde, İslami gruplardan gelen siyasi figürler milliyetçi gruplardan gelen siyasi figürlerle rekabet edebilmelidir. Çünkü reform düzeni ifade özgürlüğüne vurgu yapmakta, insan haklarını desteklemekte, böylece yetkililerin zorbalığından en ufak bir engelle karşılaşmadan herkes ortaya çıkabilmekte ve rekabet edebilmektedir (Waid, 2011).

Eğer köklü bir değişiklik olmazsa, gelecekte İslami partiler oy alımında keskin bir düşüş yaşayacaktır. Korkulması gereken sadece bu değil, eğer İslami parti eliti anlamlı bir şey yapmazsa, İslami partilerin kitleleri kaybetmesi imkansız değildir. İslami siyasi elitler, siyasi güç haritası istikrarının, ilkel cemaat gruplarına dayanan ve karizmatik liderlik ve patronajla desteklenen parti sistemi tarafından garanti altına alındığının farkına varmalıdır (Waid, 2011). Yine de bu, İslami siyasi partilerin ve diğer şeylerin varlığının da büyük bir başarısızlık yaşadığı anlamına gelmemektedir.

Endonezya'daki siyasi özgürlük sayesinde, Endonezya'daki siyasal İslamın önemli başarılarından biri, eski (geleneksel) dini bağların, özellikle de Endonezya'da İslamın ılımlı karakterinin kalesi olan Nahdatul Ulema (NU) ve Muhammadiyah'ın çözülmesidir. Yeni siyasal İslam hareketleri ana akım İslami çevrelere nüfuz etmiş ve ana akım İslamın toplumsal sınırlarını bulanıklaştırmaya başlamıştır (Ahnaf, 2016).

Zorlu koşullarda, siyasi elit aktörlerin varlığı önemlidir. Zira “hilafet” hareketinin arkasında bir tehdit söz konusudur. Endonezya'da büyük değişiklikler meydana gelecektir. Yeni Düzen rejiminin gücü çöktüğünde, sözde İslamcı-aşırı grup ortaya çıktığında bu model görülmüştür.

Demokratik aktörler olan siyasi elitlerin davranışları ile kamu yararı arasındaki uçurum demokrasiyi zayıflatacak ve istikrarsızlığa yol açacaktır. Bu tür koşullar radikal İslamcı siyasi hareketlerin anti-demokratik argümanlarına meşruiyet kazandıracaktır (Ahnaf, 2016).

İslam dünyasında, özellikle de Endonezya'da demokratikleşme hala bir “*oluş sürecidir*” (Adib ve Qomari, 2018). Bu bağlamda, Endonezya'da demokratikleşme sadece bir seçim sistemi veya ifade özgürlüğü getirmekle değil, aynı zamanda İslami değerlerin demokratik ilkelerle nasıl birleştirilebileceğine dair derin bir anlayış inşa etmekle de ilgilidir. Bu uzun ve her zaman sorunsuz olmayan bir süreçtir çünkü Müslümanlar arasında bile pek çok farklı görüşü içermektedir.

Demokratikleşme bir yandan ifade ve örgütlenme özgürlüğünü beraberinde getirir. Ancak diğer yandan bu eğilime karşı, kolektif kimlikteki -etnik köken, din ve dil-farklılıkları pekiştiren “*kimlik siyaseti*” şeklinde bir karşıtlık vardır (Latif, 2013).

İslam dünyasında, özellikle de Endonezya'da demokratikleşme, henüz oluşum aşamasında olan uzun bir süreçtir. Sosyal ve dini çeşitliliğe sahip Endonezya, İslami değerler ile demokratik ilkeler arasında bir orta yol aramaya devam etmektedir. Önemli ilerlemeler kaydedilmiş olsa da, bu yolculuk daha olgun ve kapsayıcı bir siyasi sisteme ulaşmak için zaman ve sürekli düşünme gerektirmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ENDONEZYA'DAKİ SİYASİ KURUMLAR VE YAŞAMLAR BAĞLAMINDA İSLAM

3.1. Endonezya'da Anayasa

Endonezya'nın 1945 Anayasası'nda (UUD 1945) yer alan anayasası, devlet hayatının tüm yönlerini düzenleyen en yüksek hukuk kaynağıdır. Bu anayasa, yürürlüğe girdiği 18 Ağustos 1945 tarihinden bu yana hükümetin işleyişinin temel dayanağı olmuştur. Aynı zamanda ulusun demokrasi ve hukukun üstünlüğü ilkelerine bağlılığını da yansıtmaktadır. Ancak birkaç on yıl sonra, hızlı sosyal ve siyasi değişim karşısında anayasaya meydan okunmuştur. Büyük değişiklikler 1998 Reformu sonrasında, 1945 Anayasası'nın 1999 ve 2002 yılları arasında dört kez değiştirilmesiyle meydana gelmiştir. Bu değişiklikler cumhurbaşkanı merkezli yürütme gücünü azaltmayı, yasama organı ile sivil topluma daha fazla alan sağlamayı amaçlamıştır. Dramanda et al. (2024) göre. Bu değişiklikler hükümet sisteminde şeffaflığı ve hesap verebilirliği artırmıştır. Devlet kurumlarının ve halkın karar alma sürecindeki rolünün artırılması bu değişikliklerin temel amaçlarından biridir.

Her ne kadar 1945 Anayasası'nda yapılan değişiklikler daha iyi bir güç dengesi sağlamayı başarmış olsa da uygulamada hala bazı zorluklar bulunmaktadır. Bazı uzmanlar, bu değişikliklerin Endonezya'nın siyasi sisteminde yerleşik olan siyasi oligarşi ve yolsuzluk sorunlarını tam olarak ele almadığını savunmaktadır. Başka bir deyişle, yasal çerçeve iyileştirilmiş olsa da sahadaki uygulama genellikle belirli siyasi çıkarlar tarafından engellenmektedir.

Ayrıca 1945 Anayasası, yürütme gücünün yasama ve yargıdan ayrıldığı demokratik bir hükümet sistemini de düzenlemektedir. Endonezya'da uygulanan trias politikası, gücün

tek bir partide toplanmasını önlemeyi amaçlamaktadır. Ancak ileride de tartışılacağı üzere, Endonezya'da trias politikası uygulaması her zaman sorunsuz işlememektedir. Siyasi bağlamda, 1945 Anayasası demokrasinin ana aracı olarak seçimlerin sürekliliği için yasal dayanak sağlamaktadır. Seçimler yoluyla halk, liderlerini doğrudan seçme hakkına sahiptir. Değişiklik sonrası seçim sistemi reformları halkın siyasete katılımını artırmıştır. Bununla birlikte, büyük partilerin hakim olduğu siyasi dinamikler bağımsız adayların alanını genellikle kısıtlamaktadır.

Anayasanın ulusun bütünlüğünü korumadaki başarısı, hükümet ve toplum tarafından tutarlı bir şekilde uygulanmasına da bağlıdır. Anayasa metni ile sahadaki uygulama arasındaki uçurum, Endonezya'daki kanun uygulama sürecinin hala büyük zorluklarla karşı karşıya olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, anayasanın düzgün bir şekilde uygulanabilmesi için hukuk sektöründe sürekli reformlara acilen ihtiyaç duyulmaktadır. Genel olarak, 1945 Anayasası Endonezya'nın anayasası olarak değişen zamana uyum sağlamaya devam etmektedir. Reformasi'den sonra yapılan değişiklikler hükümet sisteminde pek çok iyileştirme yapmıştır. Ancak yasaların uygulanmasındaki boşluklar, tüm anayasal ilkelerin adil ve etkili bir şekilde uygulanabilmesini sağlamak için hala ele alınması gereken bir konudur.

3.1.1. 1945 Anayasası ve Pancasila

1945 Anayasası (UUD 1945) ve Pancasila, Endonezya'da ulus ve devlet yaşamının ana temelleridir. Beş ilkeden oluşan Pancasila toplum için ahlaki bir rehber görevi görürken, 1945 Anayasası devlet yönetimini düzenleyen yasal çerçeveyi sağlar. Devletin temeli olan Pancasila ilk olarak 1 Haziran 1945 tarihinde Soekarno tarafından formüle edilmiş ve daha sonra ulusal felsefe olarak benimsenmiştir. 1945 Anayasası Endonezya Bağımsızlık Hazırlık Araştırma Kurulu (BPUPKI) tarafından hazırlanmış ve bağımsızlığın ilanından bir gün sonra 18 Ağustos 1945 tarihinde onaylanmıştır.

3.1.1.1. Pancasila

Pancasila, ulusun yaşamında derin bir role sahip olan Endonezya devletinin temelidir. Beş ilkeyi içeren bu ideoloji, Endonezya toplumunun farklı unsurlarını birleştirmek için dikkatle formüle edilmiştir. Zaman içinde, Pancasila'nın uygulanması ve yorumlanması,

özellikle siyasi ve sosyal dinamiklerle dolu modern çağda zorluklarla karşılaşmaya devam etmektedir.

3.1.1.2. Pancasila'nın Tarihçesi

Pancasila ilk olarak Soekarno tarafından 1 Haziran 1945 tarihinde Endonezya Bağımsızlığına Hazırlık Araştırma Kurulu'nun (BPUPKI) bir oturumunda ortaya atılmıştır. Bu formülasyon, Endonezya'nın çoğulcu toplumunun tüm seviyeleri tarafından kabul edilebilecek bir devlet temeli bulma ihtiyacından doğmuştur. Tarihsel bağlamda, Pancasila sadece bireysel düşüncelerden ortaya çıkan bir kavram değil, Endonezya'da var olan kültürlerin, dinlerin ve geleneklerin çeşitliliğini yansıtan diyalog ve uzlaşmanın bir sonucudur. Pancasila, 18 Ağustos 1945'te, 1945 Anayasası'nın başlangıç bölümüne resmen dahil edilerek, ulusun felsefi temeli veya felsefi grondslag olarak konumunu teyit etmiştir (Nida et al., 2022).

Pancasila en başından beri Endonezya'nın çeşitli sosyal ve siyasi sorunlarına bir cevap olarak tasarlanmıştır. Pancasila'nın değerleri yerel bilgelikten ve sömürgeciliğe karşı mücadele de dahil olmak üzere ülkenin tüm insanlar için birlik ve adaletin önemini gösteren uzun tarihi deneyiminden doğmuştur. Pancasila'nın oluşum sürecinde dini çevrelerden siyasi figürlere ve gençlere kadar çeşitli toplum liderleri yer almış ve birlikte sadece o dönem için değil ulusun geleceği için de uygun bir ideoloji formüle etmişlerdir. Pancasila'yı diğer ideolojilere kıyasla benzersiz kılan da budur; çünkü dışarıdan ithal edilmemiş, Endonezya ulusunun kültürel köklerinden inşa edilmiştir (Wijayanto et al., 2023).

Pancasila aynı zamanda toplumun her unsurunun sosyal uyumun yaratılmasına katkıda bulunmasının beklendiği gotong royong ruhunu da yansıtmaktadır. Bu bağlamda Pancasila, adil ve müreffeh bir ülke inşa etmeye yönelik kolektif kararlılığı sembolize etmektedir. Ancak Pancasila'nın tarihsel yolculuğu her zaman pürüzsüz olmamıştır; Endonezya tarihinin Eski Düzen ve Yeni Düzen gibi çeşitli dönemleri, Pancasila'nın yorumlanmasının ve uygulanmasının siyasi bağlama göre nasıl değişebileceğini göstermektedir.

3.1.1.3. Pancasila'nın İşlevi ve Anlamı

Pancasila'nın ülke yaşamında devletin temeli, ahlaki rehberlik ve politika yapımında kılavuz olarak hizmet eden çeşitli önemli işlevleri vardır. Pancasila'daki ilkelerin her biri Endonezya toplumunun davranışları ve sosyal etkileşimi için temel teşkil eden derin değerler içerir.

İlk ilke Yüce Tanrı'nın varlığının kabul edilmesini vurgular. Bu değer sadece Tanrı'nın varlığının kabulü değil, aynı zamanda ulusun yaşamında maneviyatın önemini de göstermektedir. Bu, çeşitli dinlerden oluşan Endonezya toplumunun birbirine saygı duyması gerektiğine dair bir farkındalık yaratmaktadır. Duha (2022) “Bu ilkede yer alan maneviyat değerinin dinler arası uyumun inşasında ana dayanak haline geldiğini” belirtmektedir. Bu nedenle, çoğulcu bir toplumda hoşgörü ve uyumu teşvik etmek için bir temel görevi görmektedir.

İkinci ilke, her bireyin insan olarak onuruna saygı göstermenin ve bu onuru tanımının önemini vurgular. Bu ilke, ayırım gözetmeksizin tüm insanlar için adalet ve refahı teşvik eder. “Adil ve medeni insanlık, insan haklarının korunmasına yönelik her hükümet politikasına yansıtılmalıdır” (Nida et al., 2022). Dolayısıyla bu ilke, hükümetin ve toplumun her eylem ve kararında insani değerlere her zaman öncelik vermesi için bir hatırlatma işlevi görmektedir.

Üçüncü ilke, ulusun tüm unsurları arasında birliğin önemini vurgulamaktadır. Çok kültürlü bir toplum bağlamında bu değer, farklı geçmişlere sahip insanlar arasında dayanışma ve işbirliğini güçlendirmeye hizmet eder. Pancasila, Endonezya kültürünün ayırt edici özelliği olan gotong royong ruhunu teşvik eder. “Birlik sadece bir hedef değil, aynı zamanda tüm tarafların çaba ve bağlılığını gerektiren bir süreçtir” (Wijayanto et al., 2023). Endonezya toplumu, birliğe öncelik vererek ortaya çıkan çeşitli sosyal ve siyasi zorlukların üstesinden gelebilir.

Dördüncü ilke, insanların karar alma sürecine katılımının önemini vurgular. Bu müzakere ve temsil kavramı, her politikada insanların seslerinin dikkate alınmasını sağlar. “Bilgelige dayalı demokrasi daha iyi ve daha adil kararlar üretecektir” (Duha, 2022). Bu ilke, insanların haklarının temsil edilmesi ve bu haklara saygı gösterilmesi

için siyasete ve karar alma süreçlerine katılımının önemini vurgulamaktadır.

Beşinci ilke, herkes için adil bir sosyal adalet sağlama taahhüdünü vurgulamaktadır. Bu değer bize hükümetin ve toplumun adil ve dengeli koşullar yaratma sorumluluğunu hatırlatmaktadır. “Sosyal adalet sadece servetin dağıtımı değil, aynı zamanda eğitim, sağlık ve eşit fırsatlara erişim anlamına da gelir” (Nida et al., 2022). Bu ilke, eşitsizliği azaltmayı, insanların refahını artırmayı amaçlayan ekonomik ve sosyal politikalar için bir kılavuz görevi görmektedir.

Genel olarak Pancasila, zamana uyum sağlayabilen açık bir ideoloji olarak işlev görmektedir. Bu esneklikte, toplum değişmeye devam etse bile Pancasila'nın geçerliliğini korumasını sağlar. Buna ek olarak Pancasila, birlik ve sosyal adaleti her zaman korumak için Endonezyalıların düşünme ve hareket etme biçimlerini yönlendiren bir yaşam biçimi olarak da işlev görmektedir.

3.1.1.4. Pancasila'nın Diğer İdeolojilerle Karşılaştırılması

Pancasila sıklıkla komünizm ve kapitalizm gibi diğer ideolojilerle karşılaştırılmaktadır. Pancasila ile komünizm ideolojisi arasındaki temel fark, din ve bireysel haklara ilişkin görüşlerde yatmaktadır. Karl Marx tarafından öğretilen komünizm, dinin varlığını reddeder ve bireysel haklara saygı göstermeden kolektiviteye öncelik verir. Uygulamada bu durum genellikle dini özgürlüklerin bastırılmasına ve insan haklarının ihlal edilmesine yol açmaktadır. Buna karşılık Pancasila dini çeşitliliğin önemini vurgular ve bireysel hakları toplumsal çıkarlarla denge bağlamında tanır. Bu da Pancasila'yı daha kapsayıcı ve çeşitlilik içeren bir toplumda sosyal uyum yaratma kapasitesine sahip kılmaktadır.

Öte yandan, kapitalizm bireysel özgürlüğü ve özel mülkiyeti vurgular ve genellikle toplumsal refahı ihmal eder. Kapitalist bir sistemde, servetin birkaç kişinin elinde toplanması, diğerlerinin ise yoksulluk içinde kalması riski vardır. Pancasila bütüncül yaklaşımıyla bireysel haklar ve sosyal sorumluluk arasında bir denge kurmaya çalışır. Bu, herkes için eşitlik ve refahın önemini vurgulayan beşinci ilke olan “Tüm Endonezya Halkı için Sosyal Adalet”te görülebilir. Bu bağlamda, Pancasila sadece bireyler için adil değil, aynı zamanda bir bütün olarak toplum için faydalı bir sistem yaratmayı

amaçlamaktadır.

Bu karşılaştırma, Pancasila'nın Endonezya'da sosyal istikrarın korunmasındaki üstünlüğünü vurgulamaktadır. Pancasila ideolojisi, demokratik bir sistemin avantajlarını, diğer ideolojilerde bulunmayan gotong royong ve dayanışmayı içeren sosyal adalet ilkeleriyle birleştirmektedir (Nida et al., 2022). Dolayısıyla, Pancasila sadece tek başına bir ideoloji değil, aynı zamanda Endonezya bağlamıyla ilgili diğer ideolojilerdeki çeşitli değerleri ve ilkeleri birbirine bağlayan bir köprüdür.

3.1.1.5. 1945 Anayasası'nda (UUD 1945)

Pancasila aynı zamanda devlet yönetiminin yasal temelini oluşturan 1945 Anayasası'na da entegre edilmiştir. 1945 Anayasası 1999 ve 2002 yılları arasında çoğunlukla demokrasiyi güçlendirmek, gücün adem-i merkeziyetçiliğini sağlamak ve insan haklarını korumak amacıyla dört kez değiştirilmiştir. Değişiklikler ayrıca, vatandaşların temel haklarının korunması ve yargı sisteminin güçlendirilmesi gibi, devletin Pancasila değerlerine bağlılığını vurgulayan çeşitli maddeler de eklemiştir.

Ancak 1945 Anayasası'nda yer almasına rağmen, Pancasila değerlerinin uygulanması siyasi ve sosyal dinamikler tarafından sık sık kısıtlanmaktadır. Örneğin, yasama sürecinde politikalar bazen adalet ve birlik değerlerini teşvik etme çabalarından çok siyasi çıkarlardan etkilenmektedir. Bu durum Pancasila'daki değerler ile bunların devlet hayatında uygulanması arasında bir uçurum yaratmaktadır.

3.1.1.6. 1945 Anayasası ve Pancasila'da Yer Alan Değerler

Ayrıca Pancasila eğitimi küreselleşme karşısında da büyük zorluklarla karşı karşıyadır. Pancasila değerlerine dayalı karakter eğitimi, liberalizm ve bireycilik fikirleri getiren yabancı kültürlerin etkisiyle genellikle marjinalleşmektedir. Sembiring (2019), genç neslin güçlü bir ulusal kimlik anlayışına sahip olmaya devam etmesi için Pancasila eğitiminin tüm eğitim seviyelerinde yeniden güçlendirilmesinin önemini vurgulamaktadır. Bu, Pancasila değerlerinin günlük yaşamda geçerli olmaya devam etmesini sağlamak için bir çabadır.

Pancasila ve 1945 Anayasası'nın devlet hayatındaki önemi sadece siyasi istikrarı

sürdürmek için bir araç olarak değil, aynı zamanda ortak refaha ulaşmak için bir kılavuz olarak da görülmektedir. Refah ve adaletin tüm Endonezyalılar tarafından hissedilebilmesi için hükümet tarafından oluşturulan politikalar her zaman bu değerlere atıfta bulunmalıdır. Hükümet ayrıca halkı Pancasila'nın önemi konusunda eğitime konusunda daha aktif olmalıdır ki bu değerler sadece ezberlenmekle kalmayıp günlük hayatta da uygulanmalıdır.

Dolayısıyla, 1945 Anayasası ve Pancasila sadece hukuki ve felsefi belgeler değil, aynı zamanda ulusal hedeflere ulaşmada rehberlerdir. Uygulamada çeşitli zorluklarla karşılaşmalarına rağmen, bu değerler Endonezya devletinin sürdürülebilirliği için sağlam bir temel olmaya devam etmektedir.

3.2. Endonezya'da Hükümet Sistemi

Endonezya'nın hükümet sistemi, başkanın hem devlet başkanı hem de hükümet başkanı olarak işlev gördüğü başkanlık ilkesine bağlıdır. Bu sistem, yürütme yetkisini başkana veren 1945 Anayasası'nda düzenlenmiştir. Yasama yetkisi Temsilciler Meclisi (DPR) ve Bölgesel Temsilciler Konseyi'nde (DPD), yargı yetkisi ise Yüksek Mahkeme ve diğer yargı kurumlarında bulunmaktadır. Trias politika sistemi, gücün tek bir partide toplanmasını önlemek üzere tasarlanmıştır.

Teorik olarak bu güç paylaşımı hükümette dengeyi korumayı amaçlamaktadır. Ancak pratikte Endonezya, trias politikasının uygulanmasında sıklıkla zorluklarla karşılaşmaktadır. Setiawan'a (2021) göre, siyasi partilerin yasama organındaki hakimiyeti genellikle iktidar organları arasındaki dengeyi bozmaktadır. Sonuç olarak, siyasi kararlar kamu yararından ziyade partinin gündeminden daha fazla etkilenmektedir.

Yürütme üzerinde bir bekçi köpeği işlevi görmesi gereken yasama organı, siyasi partilerin etkisi nedeniyle çoğu zaman bağımsızlığını yitirmektedir. Örneğin yasama ve denetleme görevlerine sahip olan Temsilciler Meclisi çoğu zaman büyük partiler arasındaki çekişmeye dahil olmaktadır. Bu da yasama sürecinin yavaşlamasına ve toplumun ihtiyaçlarına daha az yanıt vermesine neden olmaktadır. Bazı durumlarda, ortaya çıkan politikalar ulusal çıkarlardan ziyade belirli grupların çıkarlarını

yansıtmaktadır.

Buna ek olarak, yürütme ve yasama arasındaki ilişki, özellikle de başkan ile Temsilciler Meclisi'ndeki siyasi partiler arasında çıkar çatışması olduğunda, genellikle uyumsuzdur. Başkan, Temsilciler Meclisi üyelerinin çoğunluğuyla farklı bir partiden geldiğinde, karar alma süreci genellikle sekteye uğramaktadır. Bu durum Endonezya'nın denge ve denetleme sistemindeki zayıflıkları ortaya koymaktadır; yasama organı bazı açılardan, özellikle de bütçelerin ve stratejik politikaların kabulü açısından yürütme organına baskın çıkmaktadır.

Öte yandan Endonezya'nın yönetim sistemi, gücün adem-i merkezileştirilmesi açısından da zorluklarla karşı karşıyadır. Endonezya, 1998 Reformasi'den sonra yerel yönetimlere daha fazla özerklik tanıyan bir adem-i merkeziyetçilik sistemi uygulamıştır. ademi merkeziyetçiliğin amacı yerel yönetişimin verimliliğini ve duyarlılığını artırmak olsa da uygulamada merkez ile bölgeler arasında genellikle bir dengesizlik söz konusudur. Merkezi hükümet stratejik politikalar üzerinde hala güçlü bir kontrole sahipken, yerel yönetimler genellikle özerkliklerini etkin bir şekilde kullanacak kaynaklardan yoksundur.

Yargı düzeyinde, Yüksek Mahkeme ve Anayasa Mahkemesi adaletin sağlanmasında ve yasaların 1945 Anayasasına uygun olarak çıkarılmasının temininde önemli bir role sahiptir. Ancak diğer yargı sistemleri gibi Endonezya'nın yargı sistemi de yolsuzluk ve şeffaflık eksikliği gibi çeşitli sorunlarla karşı karşıyadır. Yargıçların ve mahkeme görevlilerinin karıştığı yolsuzluk vakaları, adalet sektöründe acilen reformlara ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

Genel olarak, Endonezya'nın hükümet sistemi, hükümet organları arasında güç dengesi için çaba göstermeye devam etmektedir. Ancak siyasi partilerin baskınlığı, merkez ve bölgeler arasındaki uyumsuzluk ve yargıdaki yolsuzluk sorunları önemli zorluklar olmaya devam etmektedir. Endonezya'da demokrasiyi güçlendirmek ve yönetim kalitesini artırmak için bu sektörlerde daha derin reformlar yapılması şarttır.

Endonezya, başkanın hem devlet hem de hükümet başkanı olarak görev yaptığı bir başkanlık sistemine sahiptir. Bu sistem, yasama organına daha fazla yetki veren

parlamentar sistemden farklıdır. Ancak Endonezya'da yasama organındaki siyasi partilerin etkisi nedeniyle başkanlık sisteminin uygulanması zor olmuştur. Yürütme ve yasama arasındaki uyumlu koordinasyon, kamu politikalarının etkili bir şekilde uygulanabilmesi için elzemdir.

Doğruluğu bir yana, teorik olarak başkanlık sistemi, yasama organının çok fazla müdahalesi olmadan politikaları uygulayabilmesi için başkana güçlü bir özerklik sağlamayı amaçlamaktadır. Ancak Endonezya bağlamında, karmaşık çok partili sistem nedeniyle, başkan stratejik politikaları uygulamak için genellikle parlamentonun desteğine ihtiyaç duyar. Bu da siyasi bağımlılığa ve büyük partilerle uzlaşmaya yol açmaktadır. Rahardjo (2022) tarafından yapılan bir çalışmaya göre, bu bağımlılık özellikle ekonomi ve ulusal güvenlik gibi hassas konularda politika durgunluğuna yol açmaktadır.

Uygulamada, özellikle muhalefet partilerinin Temsilciler Meclisi'ndeki sandalyelerin çoğunu kontrol ettiği durumlarda, birçok yürütme kararı parlamentodaki siyasi dinamikler tarafından tehlikeye atılmaktadır. Bu durum bazen kamu yararına uygun olmayan politika tavizlerine yol açmaktadır. Örneğin, başkan tarafından önerilen İş Yaratma Yasası, Temsilciler Meclisi ve çeşitli toplum gruplarının güçlü muhalefetiyle karşılaşmıştır. Yasa sonunda kabul edilmiş olsa da yasama süreci yürütme ve yasama arasındaki gerginliklerin kamu politikalarının uygulanmasını nasıl yavaşlatabileceğini göstermektedir.

Kurumsal olarak Temsilciler Meclisi hükümet sisteminde, özellikle de hükümet politikalarının denetlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu gözetim işlevinin başkanın otoriterleşmesini engellemesi beklenir ancak bazen muhalefet partileri tarafından hükümet politikalarını baltalamak için bir araç olarak kötüye kullanılır. Setiawan'ın (2021) araştırması, DPR'nin aşırı siyasi rolünün çoğu zaman stratejik politika oluşturma sürecini engellediğini ve bunun da nihayetinde kamu yararına zarar verdiğini gösteriyor.

Yürütme-yasama ilişkilerine ek olarak, Endonezya'nın başkanlık sisteminin yargı tarafsızlığını korumada nasıl zorluklarla karşılaştığını belirtmek de önemlidir. Yüksek Mahkeme ve Anayasa Mahkemesi gibi yargı kurumları, yasaları korumak ve anayasanın

düzgün bir şekilde uygulanmasını sağlamakla yükümlüdür. Ancak bazı durumlarda yargı kararları siyasi baskıdan etkilenebilmektedir. Bu durum, siyasi parti çıkarlarından etkilenen bir hükümet sisteminde yargının bağımsızlığını korumanın zorluğuna işaret etmektedir.

Reform döneminde başlayan gücün ademi merkezileştirilmesi de Endonezya'nın yönetim sistemine yeni bir boyut katmıştır. Bölgesel özerklik, yerel yönetimlere yerel işleri yönetmek için daha fazla yetki vermiş ancak aynı zamanda bazı yeni sorunlar da yaratmıştır. Bazı bölgelerde bu özerklik yerel yolsuzluğun artmasına neden olurken, diğer bölgelerde kalkınma eşitsizliği ortaya çıkmıştır. Widodo'nun (2019) araştırmasına göre, adem-i merkeziyetçilik hükümetin verimliliğini artırmayı amaçlasa da uygulama özellikle merkezi ve yerel yönetimler arasındaki koordinasyon açısından birçok zorlukla karşı karşıyadır.

3.2.1. Hükümet ve Parlamento: Halk Danışma Meclisi (MPR), Temsilciler Meclisi (DPR) ve Bölgesel Temsilciler Konseyi (DPD)

Endonezya hükümetinin yapısında Halk Danışma Meclisi (MPR), Temsilciler Meclisi (DPR) ve Bölgesel Temsilciler Konseyi (DPD) çok önemli bir rol oynamaktadır. Bu üç kurum, hükümet sürecinde Endonezya halkını denetlemek, yönlendirmek ve temsilini sağlamakla görevlidir. Halk Danışma Meclisi 1945 Anayasası'nın değiştirilmesinden ve devlet politikasının ana hatlarının belirlenmesinden sorumludur, Temsilciler Meclisi yasa koyucu ve yürütme politikasının denetleyicisi olarak işlev görür, Bölgesel Temsilciler Konseyi ise yasama sürecinde bölgesel istekleri temsil etmekle görevlidir.

3.2.1.1. Halk Danışma Meclisi (MPR)

Halk Danışma Meclisi, Endonezya hükümet sisteminde benzersiz ve stratejik bir role sahiptir. Halk Danışma Meclisi, 1945 Anayasası'nda yapılan değişiklikten önce, Devlet Politikası Esaslarını (GBHN) belirlemek, başkan ve başkan yardımcısını seçmek de dahil olmak üzere halk egemenliğinin uygulayıcısı olarak üstün güce sahipti. Ancak değişiklikten sonra Halk Danışma Meclisi'nin rolü önemli ölçüde değişmiştir. Halk Danışma Meclisi artık Temsilciler Meclisi ve Bölgesel Temsilciler Meclisi üyelerinden oluşmuştur ve Anayasayı değiştirme ve yürürlüğe koyma, başkan ve başkan

yardımcısını göreve başlatma ve Anayasayı ihlal etmesi halinde başkanı görevden alma yetkisine sahiptir.

Bu değişiklik, Halk Danışma Meclisi'nin rolünün en yüksek devlet kurumundan, 1945 Anayasası'nda düzenlenen devletin temellerini korumak ve kollamak gibi anayasal işlevlere daha fazla odaklanan bir kuruma doğru kaydığını göstermektedir. Harjono'ya (2019) göre, değişiklikten sonra Halk Danışma Meclisi artık tam egemen bir kurum olmaktan çıkmış, daha ziyade anayasal sistemin demokratik ilkelere uygun olarak düzenlenmesi ve istikrara kavuşturulmasında rol oynar hale gelmiştir.

3.2.1.2. Temsilciler Meclisi (DPR)

Temsilciler Meclisi Endonezya'daki en etkili yasama organıdır. Temsilciler Meclisi kanun yapmak, devlet bütçesini onaylamak ve hükümet politikalarının uygulanmasını denetlemekle görevlidir. Temsilciler Meclisi, genel seçimler yoluyla doğrudan seçilen üyelerden oluşur. Yasama sürecinde halkın ve bölgelerin çıkarlarını temsil ettiği için Endonezya'nın demokratik sisteminde rolü çok önemlidir.

Bununla birlikte doğrudan, Temsilciler Meclisi genellikle yavaş yasama performansı ve parti çıkar politikalarına hapsolması nedeniyle eleştirilmektedir. Pratikno'ya (2020) göre, Temsilciler Meclisi, partiler arasındaki çekişme nedeniyle yasama sürecinde sık sık sorunlarla karşılaşmakta ve bu da yasaların geçmesini yavaşlatmaktadır. Öte yandan Temsilciler Meclisi, gensoru hakkı, soruşturma hakkı ve görüş bildirme hakkı gibi özel haklar aracılığıyla hükümetin denetlenmesinde de merkezi bir rol oynamaktadır.

3.2.1.3. Bölgesel Temsilciler Konseyi (DPD)

Bölgesel Temsilciler Konseyi, bölgesel çıkarları ulusal düzeyde temsil etmek üzere kurulmuştur. Reformdan sonra, Bölgesel Temsilciler Konseyi'nin bölgesel sesleri parlamentodaki kanun tartışmalarına taşıyabilmesi beklenmektedir. Bölgesel Temsilciler Konseyi'nin temel görevi, bölgesel özerklik, doğal kaynak yönetimi, merkezi ve bölgesel mali denge ile ilgili yasalara girdi sağlamaktır.

Bununla birlikte, Bölgesel Temsilciler Konseyi, güç açısından Temsilciler Meclisi'ne kıyasla hala sınırlamalara sahiptir. Bölgesel Temsilciler Meclisi yasama sürecinde tam

yetkiye sahip olmayıp, sadece bölgesel çıkarlarla ilgili yasa tasarıları üzerinde değerlendirme yapmakta veya girdi sağlamaktadır. Supriyanto (2021) tarafından yapılan bir araştırmaya göre, Bölgesel Temsilciler Konseyi'nin yasama sürecindeki rolü, sınırlı yetkisi ve Temsilciler Meclisi'ne kıyasla daha az önemli olması nedeniyle hala zayıf olarak görülmektedir.

3.2.2. Kurumlar Arası İlişkiler: Halk Danışma Meclisi (MPR), Temsilciler Meclisi (DPR) ve Bölgesel Temsilciler Konseyi (DPD)

Halk Danışma Meclisi (MPR), Temsilciler Meclisi (DPR) ve Bölgesel Temsilciler Konseyi (DPD) arasındaki etkileşim anayasada denge ve denetleme ilkesi vurgulanarak düzenlenmiştir. Ancak uygulamada bu üç kurum arasındaki ilişki, özellikle yasama yetkisi açısından, sıklıkla dengesizlikler göstermektedir. Yasa yapma konusunda tam yetkiye sahip bir kurum olarak Temsilciler Meclisi, genellikle Bölgesel Temsilciler Meclisi'nden daha baskın kabul edilmektedir. Bölgesel Temsilciler Meclisi'nin bölgesel konularda istişari ve temsili bir rolü olmasına rağmen, sınırlı yasama yetkisi nedeniyle rolü en üst düzeye çıkarılamamıştır.

Bu üç kurum arasındaki dengeyi korumanın önemi Endonezya hükümet sisteminde bir zorluktur. Yasama sürecinin sorunsuz bir şekilde işlenmesini, halkın ve bölgelerin çıkarlarının adil bir şekilde gözetilmesini sağlamak için kurumlar arası ilişkilerin uyumlaştırılması gerekmektedir. Reform sonrası anayasal sistem reformu, rollerin net bir şekilde ayrılmasına rağmen, daha kapsayıcı ve temsili bir parlamento oluşturmak için Bölgesel Temsil Konseyi'nin rolünün güçlendirilmesine ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Bu üç kurum farklı işlevlere sahip olsa da, Halk Danışma Meclisi (MPR), Temsilciler Meclisi (DPR) ve Bölgesel Temsil Konseyi (DPD) arasındaki işbirliği, yönetim sürecinin etkili olmasını sağlamak için gereklidir. Ancak bu üç kurum arasında, özellikle de her bir kurumun siyasi çıkarları uyuşmadığında, sıklıkla uyumsuzluk yaşanmaktadır. Setiawan (2021), siyasi çıkarlardaki bu farklılıkların genellikle kamu yararına ilişkin karar alma sürecini yavaşlattığını belirtmektedir.

Bu uyumsuzluğun açık örneklerinden biri, Temsilciler Meclisi ile Bölgesel Temsilciler

Konseyi arasında bütçenin bölgelere dağılımı konusunda görüş ayrılıklarının sıklıkla yaşandığı yasaların görüşülmesi sürecidir. Bazı durumlarda Bölgesel Temsilciler Konseyi, bölgesel çıkarların daha çok ulusal meselelere odaklanan Temsilciler Meclisi tarafından göz ardı edildiğini düşünmektedir. Bu gerilimler, yasama sürecinde Dewan Perwakilan Rakyat ve Dewan Perwakilan Daerah arasındaki koordinasyonun geliştirilmesi için hala alan olduğunu göstermektedir.

Buna ek olarak, yasama ve yürütme arasındaki ilişki de daha fazla dikkat gerektirmektedir. Bazı hükümet dönemlerinde, özellikle de başkanın Temsilciler Meclisi üyelerinin çoğunluğundan farklı bir partiden geldiği durumlarda, başkan ile Temsilciler Meclisi arasında gerginlikler yaşanmıştır. Bu gerginlik çoğu zaman kanunların ve kamu politikalarının geçirilmesi sürecinin yavaş işlemesine neden olmuştur. Bu nedenle yürütme ve yasama arasındaki denge denetleme mekanizmasının güçlendirilmesi açısından önemlidir.

Demokratik bir hükümet sistemi bağlamında, Halk Danışma Meclisi (MPR), Temsilciler Meclisi (DPR) ve Bölgesel Temsilciler Konseyi (DPD) halkın sesinin doğru bir şekilde temsil edilmesini sağlama konusunda büyük bir sorumluluğa sahiptir. Bu kurumların her biri şeffaf, hesap verebilir ve halkın ihtiyaçlarına cevap veren bir hükümet oluşturmak için birlikte çalışmalıdır. Kurumlar arası koordinasyonda zorluklar olsa da Endonezya'nın parlamenter sisteminde reformların devam etmesi, yönetimin daha iyi ve daha etkin bir şekilde yürütülebilmesi için elzemdir.

3.3. İslamda Hukuki Çerçeve

3.3.1. İslamda Anayasa

E. Utrecht'e göre (Megasari, 2016) hukuk, bir toplumdaki düzeni düzenleyen ve ilgili toplumun üyeleri tarafından uyulması gereken bir dizi kuraldır (emirler ve yasaklar) çünkü bu kuralların ihlali o toplumun hükümetinin harekete geçmesine yol açabilir. İslamda anayasa, Müslüman bireylerin ve toplulukların yaşamlarını yönetmek için İslami öğretiler tarafından oluşturulan kurallar ve ilkeler anlamına gelir. İslamın iki ana hukuk kaynağı vardır: Kur'an ve Hadis (Peygamber Muhammed'in gelenekleri veya sözleri). Bu iki kaynak İslam hukukunun temelini oluşturur ve nüfusunun çoğunluğu

Müslüman olan birçok ülkenin İslami ilkeleri yansıtan anayasaları veya temel yasaları vardır. İslam anayasalarındaki genel ilkelerden bazıları şunlardır:

- İlahiyat

İslam anayasaları genellikle Allah'ın birliği (Tevhid) ilkesini ve Allah'ın kanunlarına itaati vurgular. Allah'ın varlığının kabulü ve tanınması İslami anayasanın önemli bir parçasıdır.

- Syaria

İslami anayasalar genellikle İslam hukukunun veya şeriatın yasal sistemde ve günlük hayatta uygulanmasına yönelik bir taahhüdü yansıtır. Ancak şeriatın yorumlanması ve uygulanması Müslümanların çoğunlukta olduğu ülkeler arasında farklılık gösterebilir.

- İnsan Hakları

İslami anayasalar İslami ahlaki ve etik değerleri vurgulasa da, birçok anayasa yaşam hakkı, dini özgürlük ve adalet gibi insan haklarına da yer vermektedir.

- Vatandaşlık ve Eşitlik

İslami anayasalar genellikle vatandaşlık haklarını tanıır ve etnik köken, din veya cinsiyet ayrımı gözetmeksizin vatandaşlar arasında eşitlik ilkesini teyit eder.

- Zenginlik ve Ekonomi

Riba (faiz) yasağı ve servet dağılımında adalet gibi İslami ekonomi ilkeleri, ekonomik sistemi yöneten anayasaya yansıtılabilir.

- Bölgesel Otonomi

Bazı anayasalar bölgelere veya bölgelere, yaşamlarının bazı yönlerini yerel özelliklere uygun olarak düzenlemeleri için özerklik tanımaktadır.

Çoğunluğu Müslüman olan birçok ülke İslami değerleri yansıtan anayasalara sahip olsa da, bu ilkelerin yorumlanması ve uygulanması ülkeden ülkeye önemli farklılıklar gösterebilmektedir. Ayrıca, bazı ülkeler anayasalarına tamamen şeriat temelli olmayan

medeni hukuk veya hukuk sistemlerini dahil edebilirler.

3.4. Hukuk ve İslam

İslam ve devlet arasındaki ilişkiye dair söylem hala ilginç bir tartışma konusudur. Sorun, Endonezya'nın, vatandaşlarının çoğunluğu Müslüman olan bir ülke olarak, İslam hukukunu anayasasının temeli yapmamasıdır. Ancak Endonezya aynı zamanda laik bir devlet de değildir. Endonezya'nın, anayasal hukukunun İslam hukuku ile çelişmediği ılımlı bir ülke olduğu söylenebilir. Endonezya toplumunun ortasında İslam hukuku, diğer iki hukuk türü olan pozitif hukuk ve örfi hukuktan daha önemli bir konuma sahiptir ancak kesinlikle normatif, ideolojik veya dogmatik anlamda değil, özellikle metinsel olarak değil, kültürel olarak.

Endonezya toplumunun ortasında İslam hukuku, diğer iki hukuk türü olan pozitif hukuk ve örfi hukuktan daha önemli bir konuma sahiptir ancak kesinlikle normatif ve ideolojik, dogmatik veya metinselci anlamda değil, kültürel anlamdadır. Müminlere (Müslümanlara) İslama kaffah bir şekilde girmeleri emredilmiştir (Al-Baqarah Suresi: 208) ve öğretileri (silmi) arasında; akide (inanç), şariat (hukuk), ibadetler, örneğin; (namaz, oruç, zekat, hac), akhlaq (nezaket) ve muamele; yani ekonomiyi, ticareti, borçları, rehinleri, ücretleri düzenleyen muamele-i şirk. Muamelat-ı siyasiye ise insanları faydaya ulaştıran ve zarardan uzak tutan bir eylem veya politikadır.

Muamelat siyasetinde siyaset-i dusturiyan (anayasa), siyaset-i teşriiye (yasama), siyaset-i kazaiye (yargı), siyaset-i maliye (maliye), siyaset-i idare (yönetim), siyaset-i tanfiziye (yürütme) ve siyaset-i hariciye (dış ilişkiler) vardır. İslam, ister toplumda, ister millette, ister devlette olsun, liderlerin seçilme usulleri (siyaset) de dahil olmak üzere insan hayatının ayrıntılarını düzenler. İslami kurallar, insanın yaratılış sürecinden ölümüne ve ahirette yeniden dirilişine kadar hayatın tüm unsurlarını kapsar. Müslümanların bu öğretileri mükemmel bir şekilde takip etmeleri emredilmiştir, yani İslam siyasi değildir ancak insanlar siyasidir.

Rosyad ayrıca (Aripais, 2023) siyasetin çok asil bir bilim olduğunu çünkü siyasetin, planlamanın formüle edilmesinden başlayarak, kamu politikalarının uygulanması, kamu yönetimi ve devletin idaresiyle ilgili olarak vatandaşların iyilik, adalet ve ortak iyiliği

gerçekleştirmek için gösterdikleri tüm çabalar olduğunu açıklamıştır.

Her devlet yöneticisi ve organizatörü, toplumun refahını, devletin vatandaşlarına nasıl iyi davranacağını, iyi ve güvenilir bir hükümetin nasıl yürütüleceğini, iyi yönetişimin nasıl gerçekleştirileceğini gerçekleştirmeye kendini adanmalıdır.

Bu nedenle, seçilen lider güvenilir ve yasaları uygularken adil olabilecek biri olmalıdır (Nisa Suresi, 59) ayrıca geniş bir dini kavrayışa ve bilgiye sahip olmalıdır çünkü bir lider vatandaşlarının inançları ve dinleriyle kesişen hayatı düzenleyecek bir düzenleme yapacaktır (Ali-İmran Suresi, 28).

Rosyad'a göre (Aripais, 2023) liderlik bağlamında İslam, Allah'a itaat etmeyi, Resul'e itaat etmeyi ve Ulil emri, yani birçok insanın işleriyle ilgilenen birini, başkan, vali, naip-belediye başkanı, Rw veya RT olabilir (Q.S. An-Nisa: 59). Ancak pratikte siyaset, siyasetin güç kazanmakla eş anlamlı olduğu anlayışıyla çarpıtılmakta, böylece insanlar siyasete adalet yaratmak ve kamu refahını gerçekleştirmek için değil, sadece güç kazanmak, "*who, get what, where and how*" için girmektedir.

3.5. Diğer Yasal Düzenlemelerde İslam

İslam hukuku hem kaynak hem de nesne bakımından diğer hukuklardan farklıdır, çünkü İslam hukukunun insanın Allah Teâlâ ile ilişkilerini düzenleyen ve ibadet olarak adlandırılan iki hukuki nesnesi vardır. Genel hukuk objesi sadece sosyal hayatta insanlar arasındaki ilişkileri düzenlerken bu makalede yazar İslam hukukunun temel özelliklerini açıklamak istemektedir (Sidempuan, 2023).

İslam hukukunun özelliklerinden biri, şeriat ve fıkıh olmak üzere iki anahtar terime sahip olmasıdır. Şeriat, Allah'ın vahyi ve Peygamber Muhammed S.A.V.'nin sünnetinden oluşur; fıkıh ise insan anlayışının sonuçlarının anlaşılmasıdır. İslam hukukunun iki anahtar terimine bakıldığında, hangi İslam hukukunun Allah'ın vahyi ve Peygamber Efendimizin sünneti olarak saf olduğu, hangi İslam hukukunun ise insanın muhakeme gücüyle müdahale edilmiş olduğu görülebilir. Bu nedenle, İslam hukukunun oluşum sürecine bakıldığında, usûl fıkıh uzmanları, 'şeriat'ın Kur'an ve Sünnet-i Mütevatir'deki "el-nüşusetü'l-mukaddese" (insan akli tarafından tamamen kesintiye uğratılmamış İslami öğretiler) olduğu şeklinde bir sınırlama getirmektedir. Usul fikhı

terimindeki fıkıh ise “anlama” ya da “*nushush al-muqaddasah*”dan anlaşılan şeydir. Şeriat sabittir, fıkıh ise dinamiktir (Khisni, 2016).

İslam Hukuku, Yüce Allah'ın Kur'an ve Hadis şeklindeki öğretilerine dayanmasına rağmen, doğası ve özellikleri hiç de statik değildir ve zaman zaman insanların yaşamlarının gelişimini takip edebilir (Soekanto, 1987).

İslam hukuku, birden fazla boyutu olan Batı hukuku ve örfi hukuktan farklı olarak kendine has özelliklere sahiptir. Eko Siswanto'ya göre İslam hukukunun özellikleri; birinci boyutta şeriat (vahiy niteliğine sahip) ve fıkıh (ra'yu niteliğine sahip), ikinci boyutta uluhiyet ve beşeriyet (iman ve ihsan ya da itikat ve ahlak), üçüncü boyutta İslam hukukunun evrensel bir karaktere sahip olması (zaman ve mekanı aşan, geniş anlamda ibadet ve muamelat alanlarını kapsayan, dünya ve ahirette mükafat ya da yaptırım) ve bağlamsal (dinamik), esnek ve elastik olmasıdır (Mudassir & Gunawan, 2017).

İslam, nüfusunun çoğunluğu Müslüman olan ülkelerde hukukun üstünlüğü ve hukuk sistemleri üzerinde genellikle büyük bir etkiye sahiptir. Uygulama farklılık gösterebilmekle birlikte, İslamın diğer yasal düzenlemeleri etkileyebildiği bazı alanlar şunlardır:

- Aile Hukuku

İslam hukuku ilkeleri, özellikle aile hukuku (İslam aile hukuku veya aile şeriat hukuku), Müslüman toplumlarda evlilik, boşanma, çocuk hakları ve mirası düzenlemek için sıklıkla kullanılır. Bazı ülkeler İslam aile hukukunu hukuk sistemlerinin bir parçası olarak kullanmaktadır.

- Ceza Hukuku

Çoğunluğu Müslüman olan bazı ülkeler, hukuk sistemlerinde İslam ceza hukuku ilkelerini uygulamaktadır. Bu, şeriat hukukuna uygun olarak belirli suçlar için kırbaçlama veya el kesme gibi cezaları içerebilir.

- Bankacılık ve Finans

Tefeciliği (faizi) yasaklayan İslami ekonomi ilkeleri bankacılık ve finans sektörünü etkilemektedir. Bazı ülkeler İslami bankacılık gibi İslami ekonomik ilkelere uygun bir finansal sistem uygulamaya çalışmaktadır.

- Eğitim ve Sosyal Refah

İslami ahlaki ve etik değerler, eğitim ve sosyal refahı düzenleyen yasal düzenlemelere yansıtılabilir. Bazı ülkeler İslami değerleri eğitim müfredatına ve sosyal refah politikalarına entegre etmeye çalışmaktadır.

- İnsan Hakları

Müslüman ülkeler genel olarak insan haklarını tanımakla birlikte, bu hakların yorumlanması ve uygulanması İslami görüş ve değerlerden etkilenebilmektedir. Ancak pek çok ülke evrensel insan hakları ilkeleri ile yerel veya dini değerler arasında bir denge kurmaya çalışmaktadır.

- Medya ve Eğlence

Çoğunluğu Müslüman olan bazı ülkelerde medya ve eğlence sektörünü İslami ahlaki ilkeler doğrultusunda düzenleyen yönetmelikler bulunmaktadır. Bu, İslami değerlerle bağdaşmadığı düşünülen materyallerin sansürlenmesini de içerebilir.

3.6. Endonezya'da Son 10 Yılda Demokrasi ve İslam

Demokrasi, halk için mümkün olduğunca konforlu bir yuva inşa etmelidir. Halkla diyalog için mümkün olduğunca geniş bir alan açmalıdır. Halkın saygınlığı yükseltilmelidir. Tabu olmak ve siyasi eliti merkeze almak yerine bu yapılmalıdır.

Mohammad Hatta'nın 1 Mayıs 1960'ta haftalık *Pandji Masjarakat Jakarta* 'da yayınlanması yasaklanan bir makalesinde, Endonezya'nın son 10 yıllık tarihinin idealizm ile gerçeklik arasında çok fazla çatışma olduğunu gösterdiğini belirtmiştir. İdealizm, en iyi demokrasiyi ve halkın gerçek refahını uygulayacak adil bir hükümet yaratır. Gelişiminde gerçek demokrasiden gittikçe uzaklaşan hükümetin gerçekliği.

Muhammed Hatta'nın açıklamasına dikkat eder ve dürüst olmaya çalışırsak, demokrasimizin zayıf olduğunu görürüz. Çürükleri ve yaraları var. Halk egemenliğinin inşası çökmüştür. İnsanlığı korumaya yönelik birliktelik bağları çözülmüştür. Demokrasimiz bir sonbahar evresinden geçmektedir.

Dahası, kaosla sonuçlanan siyasi gelişmeleri, anarşiyle sonuçlanan demokrasiyi, baskıyla sonuçlanan müzakereyi görmek, diktatörlük ve otoriter yönetimlerin yolunu teyit etmektedir. Diktatörlük ve otoriterlikten uzun zamandır korkuyoruz çünkü ifade alanını kısıtlıyorlar, kamu yararını baltalarlar ve kesinlikle halka saygı duymazlar. İşte Endonezya'daki demokrasi haritasının kilit noktaları şunlardır:

3.6.1. Siyasi ve Seçim Bağlamı

Endonezya'da 2014'ten bu yana demokrasi, özellikle seçimler bağlamında çeşitli karmaşık dinamiklere sahne oldu. Joko Widodo'nun (Jokowi) oldukça çekişmeli geçen bir seçimde Prabowo Subianto'yu mağlup ettiği 2014 başkanlık seçimleri önemli kilometre taşlarından biri olmuştur. Seçim, Endonezyalıların arasında siyasi katılımı artırarak bir artışa yansımıştır; bu da 2014'te %70,9'a ulaşan ve 2019 seçimlerinde %81,93'e yükselen yüksek katılım oranından görülebilmektedir (Farisa & Wedhaswary, 2019). Bununla birlikte bu dinamik demokratik süreçte, keskin siyasi kutuplaşma şeklinde büyük bir zorluk ortaya çıkmaktadır. Bu kutuplaşma, Jokowi ve Prabowo destekçileri arasında sık sık sosyal medyada çatışmalara yol açan bölünmelerde açıkça görülmektedir. Bu kutuplaşma, kampanya döneminde yaygınlaşan kara kampanyalar ve sahte haberlerin (asılsız) yayılmasıyla daha da şiddetlendi. Setara Enstitüsü'nün bir raporuna göre, seçim sırasında asılsız haberlerin yayılması sağlıklı bir siyasi iklim yaratmış ve halkın seçim sürecine olan güvenini sarsmıştır (Setara Institute, 2020).

Öte yandan Endonezya'daki seçimler, para siyaseti ve oy manipülasyonu gibi klasik sorunlarla da karşı karşıyadır. Her ne kadar Seçim Denetleme Kurumu (Bawaslu) gibi aktif rol oynayan denetleme kurumları olsa da bu uygulamalar yerel düzeyde hala sıklıkla yaşanmaktadır. Örneğin para siyaseti, özellikle seçmenlerin belirli adaylara oy vermeleri karşılığında genellikle maddi ödüller aldığı kırsal bölgelerde önemli bir sorun olmaya devam etmektedir (Aspinall & Sukmajati, 2015).

3.6.2. İfade ve Medya Özgürlüğü

İfade ve medya özgürlüğü demokratik sağlığın temel göstergelerinden biridir. Son on yılda Endonezya bu alanda önemli ilerlemeler kaydetmiştir ancak büyük zorluklar devam etmektedir. Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü tarafından yayımlanan Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi'ne göre Endonezya'da basın özgürlüğü 2022 yılında 180 ülke arasında 124. sırada yer almıştır. Bu sıralama fiziksel tehditler, tutuklamalar, yolsuzluk ve insan hakları gibi hassas konuların haberleştirilmesindeki kısıtlamalar da dâhil olmak üzere gazeteciler üzerindeki çeşitli baskıları yansıtmaktadır.

Endonezya'da sosyal medya da demokrasinin gelişmesinde çok önemli bir alan olmuştur. Facebook, Instagram ve Twitter gibi platformların kullanımı özellikle siyasi bağlamda katlanarak artmaktadır. Öte yandan sosyal medya, dezenformasyon ve nefret söyleminin yayılması gibi büyük zorlukları da beraberinde getirmektedir. Hükümet bu sorunları Elektronik Bilgi ve İşlem Yasası (UU ITE) ile çözmeye çalışıyor ancak bu yasada hükümete yönelik eleştirileri susturmak için sıklıkla kötüye kullanılıyor.

Buna ek olarak son yıllarda ifade özgürlüğü, baskıcı olduğu düşünülen hükümet politikalarından kaynaklanan tehditlerle de karşı karşıya kalmıştır. Örneğin, 2019 yılında hükümet Papua'daki kitlesel gösteriler sırasında internet erişimine kısıtlamalar getirdi. Bu hareket, eylemi bilgi ve fikir özgürlüğüne yönelik bir kısıtlama biçimi olarak değerlendiren çeşitli tarafların sert eleştirilerine neden oldu.

Son olarak, Haris Azhar ve Fatia Maulidiyanti adlı iki insan hakları aktivisti, YouTube'daki bir podcast platformu aracılığıyla yaptıkları bir açıklamanın ardından Endonezya Yatırım Bakanı Luhut Binsar Pandjaitan tarafından kendisine hakaret ettikleri iddiasıyla yeşil odaya götürüldü. Her ne kadar bu iki kişi Yüksek Mahkeme tarafından suçsuz bulunmuş olsa da bu durum ITE Yasasının ortaya çıkmasından sonra vatandaşların ifade özgürlüğü hakkının yasalar tarafından tam olarak güvence altına alınmadığını göstermektedir.

3.6.3. Sivil Toplum Katılımı

Sivil toplum Endonezya'da demokrasinin ilerletilmesinde çok önemli bir role sahiptir. Son on yılda sivil toplumun çeşitli toplumsal hareketlere katılımı giderek daha görünür

hale gelmiştir. 2014 yılından bu yana sosyal adalet, insan hakları ve yönetimde şeffaflık talep eden çeşitli sivil toplum hareketleri ortaya çıkmıştır. Önemli bir hareket örneği, 2019 yılında Reformasi Dikorupsi hareketi olarak bilinen kitlesel gösterilerdir. Bu gösteriler, kurumu zayıflatacağı düşünülen Yolsuzlukla Mücadele Komisyonu Yasası'nın (KPK Yasası) revize edilmesiyle tetiklenmiştir.

Bu hareketler Endonezyalıların, özellikle de gençlerin, adalet mücadelesinde vatandaş olarak hak ve yükümlülüklerinin giderek daha fazla farkında olduklarını göstermektedir. Endonezya'nın çeşitli büyük şehirlerinde binlerce öğrencinin katıldığı gösteriler, sivil toplumun demokratik sürecin canlı tutulmasında hayati bir role sahip olduğunu kanıttır. Bu bağlamda, sivil toplumun sadece izleyici olarak değil, aynı zamanda hükümet politikalarını etkilemede aktif aktörler olarak da işlev gördüğünü anlamak önemlidir.

Sivil toplum katılımı her zaman sorunsuz ilerlememektedir. Birçok sivil toplum grubu, özellikle de uzak bölgelerde faaliyet gösterenler, faaliyetlerini onaylamayanların baskısıyla karşı karşıya kalmaktadır. Bazı sivil toplum kuruluşlarının (STK) da özellikle tartışmalı hükümet politikalarını eleştirdiklerinde, yetkililer tarafından sindirildikleri bildirilmektedir. Bununla birlikte sivil toplumun mücadeleye devam etme cesareti Endonezya'da demokrasinin hala canlı ve gelişmekte olduğunu göstergelerinden biridir.

3.6.4. Yolsuzluk ve Hesap Verebilirlik

Yolsuzluk, Endonezya'da demokrasinin temelini sarsmaya devam eden kronik bir sorundur. Yolsuzlukla Mücadele Komisyonu (KPK) yolsuzlukla mücadelede çeşitli çabalar göstermiş olsa da büyük zorluklar devam etmektedir. Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün verileri Endonezya'nın Yolsuzluk Algı Endeksi (CPI) puanının 2022'de 34 olacağını göstermektedir yani Endonezya'da yolsuzluğun hala yüksek olduğuna dair güçlü bir algı vardır (Transparency International Indonesia, 2022).

Yolsuzlukla Mücadele Komisyonu'nun son on yılda karşılaştığı en büyük zorluklardan biri, 2019 yılında kurumun yetkilerini düzenleyen yasanın revize edilmesidir. Bu değişikliğin Yolsuzlukla Mücadele Komisyonu'nun yolsuzlukla mücadeledeki rolünü

zayıflatıldığı düşünülmektedir zira telefon dinleme gibi bazı yetkileri daha sınırlıdır ve diğer kurumların iznine tabidir. Buna ek olarak, Yolsuzlukla Mücadele Komisyonu'nun bağımsızlık statüsünün azaltılması, kurumu siyasi müdahalelere karşı daha savunmasız hale getirmektedir. Bu hamle akademisyenler, aktivistler ve kamuoyu dahil olmak üzere toplumun çeşitli kesimlerinden eleştiri almış, bu revizyonun Endonezya'da yolsuzluğun ortadan kaldırılması çabalarında geriye doğru atılmış bir adım olduğunu düşünmüşlerdir.

Bununla birlikte Yolsuzlukla Mücadele Komisyonu, üst düzey devlet görevlilerinin karıştığı yolsuzluklar gibi önemli vakaları ortaya çıkarmayı başarmıştır. Çeşitli siyasi elitlerin karıştığı e-kimlik kartlarıyla ilgili mega yolsuzluk vakası, Yolsuzlukla Mücadele Komisyonu'nun nasıl baskı altında çalışmaya devam ettiğinin bir örneğidir. Bu durum, Yolsuzlukla Mücadele Komisyonu'nun birçok zorlukla karşı karşıya kalmasına rağmen, hükümetin şeffaflığını ve hesap verebilirliğini sürdürmede önemli bir dayanak olarak hizmet etmeye devam ettiğini göstermektedir (Transparency International Indonesia, 2022).

3.6.5. Dini Özgürlük ve Hoşgörüsüzlük Sorunları

Dini özgürlük bağlamında Endonezya da büyük zorluklarla karşı karşıyadır. Endonezya anayasasında altı dini resmi olarak tanınmasına rağmen, dini azınlıklara karşı hoşgörüsüzlük ciddi bir sorun olmaya devam etmektedir. İbadethanelerin kapatılması ve bazı dini kutlamaların yasaklanması bunun açık bir örneğidir ve bunlar genellikle çoğunluk grubunun baskısıyla renklendirilmektedir. Human Right Watch'ın bir raporu (2024), son on yılda özellikle Ahmediye ve Şia gibi azınlık gruplarına karşı dini hoşgörüsüzlük vakalarının arttığını göstermektedir.

Dini hoşgörüsüzlük genellikle ibadethanelerin kurulmasına ilişkin Ortak Bakanlık Yönetmeliği (PBM) gibi ayrımcı yerel politikalar tarafından tetiklenmektedir. Buna ek olarak hoşgörüsüz gruplar eylemlerini meşrulaştırmak için genellikle dini söylemleri kullanmakta ve hükümet genellikle sorunu ele almakta yavaş davranmaktadır. Din özgürlüğü demokrasinin en önemli temellerinden biridir ve doğru bir şekilde ele alınmadığı takdirde Endonezya'daki demokrasinin kalitesini olumsuz etkileyecektir.

Bununla birlikte Endonezya'da din özgürlüğü için hala umut var. Hoşgörü ve dinler arası diyalog kampanyaları gibi bazı sivil toplum girişimleri olumlu sonuçlar vermiştir. Bu hareketler çeşitliliği teşvik etmeyi ve dinler arası çatışmayı azaltmayı amaçlamaktadır. Hükümetin ve toplumun genelinin desteğiyle Endonezya'nın din özgürlüğü koşullarını iyileştirme ve demokrasiyi güçlendirme fırsatı hâlâ mevcuttur.

3.6.6. Demokrasi ve Adem-i Merkeziyetçilik

Endonezya, bölgelerin kendi kendilerini yönetme konusunda özerkliğe sahip olmalarını sağlayan ademi merkeziyetçi bir sisteme sahip bir ülkedir. Bölgesel özerkliğin 2000'li yılların başında uygulanmaya başlamasından bu yana yerel düzeyde demokrasi gelişmektedir. Son 10 yılda, doğrudan yerel seçimler Endonezya'daki demokratik sürecin önemli bir parçası haline gelmiştir. Bu seçimler farklı bölgelerdeki insanlara liderlerini doğrudan ve özgürce seçme fırsatı vermektedir.

Bu adem-i merkeziyetçilik zorluklardan arınmış değildir. En büyük zorluklardan biri yerel düzeydeki yolsuzluktur. Bazı durumlarda adem-i merkeziyetçilik, yerel yetkililerin yetkilerini kötüye kullanmaları için alanı genişletmiştir. Endonezya Indonesia Corruption Watch' ın (ICW) bir raporuna göre, yerel düzeydeki yolsuzluk son yıllarda artma eğilimi göstermiş ve birçok bölge başkanı yolsuzluk vakalarına karışmıştır (ICW, 2020). Bu olgu, yerel düzeyde demokrasi giderek daha açık hale gelse de gözetim ve hesap verebilirlik sisteminin hala güçlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Öte yandan adem-i merkeziyetçilik, bölgelerin yerel ihtiyaçlarla ilgili politikaları belirlemede daha bağımsız olmalarını da sağlamaktadır. Bazı bölgeler iyi uygulanan özerklik politikaları sayesinde ekonomik ve sosyal kalkınma açısından önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Örneğin, Java ve Sumatra'daki bazı bölgeler turizm sektörünü ve yaratıcı endüstrileri geliştirerek kendi öz kaynak gelirlerini (PAD) artırmayı başarmış ve bu da halkın refahı üzerinde olumlu bir etki yaratmıştır.

3.6.7. Teknolojinin Demokrasideki Rolü

Dijital teknoloji, özellikle de sosyal medya, Endonezya'da demokrasinin çehresini önemli ölçüde değiştirmiştir. Son on yılda teknoloji, kamuoyunu şekillendirmede ve toplumsal hareketleri harekete geçirmede çok güçlü bir araç haline gelmiştir. Twitter,

Facebook ve Instagram gibi sosyal medya araçları siyasi kampanyalar, politika savunuculuğu ve bilgi yayma amacıyla yaygın olarak kullanılmaktadır. İnsanlar artık görüşlerini ifade etmek ve siyasi tartışmalara katılmak için daha kolay erişime sahiptirler.

Ancak demokraside teknoloji kullanımı kendi zorluklarını da beraberinde getirmektedir. En büyük zorluklardan biri, toplumda kutuplaşmaya neden olan dezenformasyon ve aldatmacaların yayılmasıdır. Seçimler bağlamında, aldatmacalar genellikle siyasi rakipleri alt etmek veya kamuoyunu manipüle etmek için kullanılır. Masyarakat Anti Fitnah Indonesia (Mafindo) tarafından hazırlanan bir rapora göre, 2019 seçim kampanyası sırasında yayılan siyasi aldatmacaların sayısı önemli ölçüde artmış, dezenformasyonların çoğu başkan adaylarını ve din ve etnik köken gibi hassas konuları hedef almıştır (Mafindo, 2020).

Buna ek olarak teknoloji, popülist siyasetçilerin desteği daha kişiselleştirilmiş ve doğrudan bir şekilde artırmak için dijital platformları kullandığı “dijital popülizm” in yükselişine de olanak sağlamıştır. Bu olgu, hem adaylar hem de destekçileri tarafından kilit bir iletişim aracı olarak sosyal medyaya dayanan siyasi kampanyalarda açıkça görülmektedir. Bu durum siyasi katılımı güçlendirirken, aynı zamanda nefret dolu veya hoşgörüsüz söylemleri yaymak için de kullanılmakta ve sonuçta demokrasinin kalitesini zayıflatmaktadır.

3.6.8. Kadınların Demokrasideki Rolü

Endonezya'da kadınların siyasetteki ve demokrasideki rolü son on yılda önemli ölçüde gelişmiştir. Kadınların parlamentoda temsili için %30'luk bir kota şeklinde onaylama politikasının uygulanmasından bu yana, hem ulusal hem de yerel düzeyde giderek daha fazla kadın siyasete dahil olmuştur. 2019 seçimlerinde kadınların Temsilciler Meclisi'ndeki (DPR) temsil oranı %20,87'ye ulaşmıştır ancak bu rakam hala beklenen kota hedefinden uzaktır (Kemenppa, 2023). Bu durum, kaydedilen ilerlemeye rağmen kadınların siyasete katılımının hala çeşitli yapısal zorluklarla karşı karşıya olduğunu göstermektedir.

Kadınların siyasete katılımını engelleyen faktörlerden biri Endonezya'da hala güçlü olan ataerkil kültürüdür. Çoğu durumda siyasete katılan kadınlar, liderlik yeteneklerini

zayıflatan sosyal damgalama ve toplumsal cinsiyet klişeleriyle karşı karşıya kalmaktadır. Örneğin, birçok kadın milletvekili adayı “siyasi kukla” olarak etiketlenmekte ya da siyasi partiler tarafından kotaları doldurmak için sadece tatlandırıcı olarak kullanılmaktadır (Theondra, 2024). Bu durum onaylama politikalarına rağmen, kadınların siyasi katılımı lehine toplumsal değişimin hala zaman aldığını yansıtmaktadır.

Buna ek olarak, kadınların siyasi ve ekonomik kaynaklara erişim eksikliği de önemli bir engeldir. Pek çok kadın güçlü siyasi ağlara erişimden yoksun olduğu gibi, seçimlerde aday olmak için yeterli mali desteğe de sahip değildir. Bu durum, hala erkek elitlerin hakimiyetinde olan ve kadınların eşit katılımı için alan sağlamakta genellikle isteksiz davranan bir siyasi sistemle daha da kötüleşmektedir. Bu nedenle, pozitif ayrımcılık politikaları uygulanmış olsa da kadınlar hala birçok yapısal engelle karşılaştığından beklenen sonuçlar azami düzeye çıkarılamamıştır.

Ancak bu zorluklara rağmen, bu engelleri aşmayı başaran ve Endonezya'da etkili liderler haline gelen pek çok kadın vardır. İki dönem Surabaya Belediye Başkanlığı yapmış olan Tri Rismaharini buna bir örnektir. Risma sadece güçlü bir lider olarak tanınmakla kalmamış, aynı zamanda Surabaya'yı Endonezya'nın en gelişmiş şehirlerinden biri haline getirmeyi başarmıştır. Onun başarısı, doğru destekle kadınların etkili siyasi aktörler olabileceğini ve topluma olumlu değişiklikler getirebileceğini kanıtlamaktadır.

3.6.9. Siyasi Partilerin Demokrasideki Rolü

Siyasi partiler Endonezya'nın demokratik sisteminde kilit bir rol oynamaktadır. Reform sonrası ilk seçim olan 1999'dan bu yana siyasi partiler, halk ile hükümet arasında bir bağ ve halkın siyasi isteklerini yönlendirmek için bir araç olarak hizmet etmiştir. Son on yılda Endonezya'daki siyasi partiler hem üyelik hem de siyasi strateji açısından çeşitli yönlerden gelişmeye devam etmiştir. Ancak siyasi partiler yolsuzluk, bölünme ve toplum katılımının eksikliği gibi çeşitli zorluklarla da karşı karşıyadır.

Endonezya'daki siyasi partilerin karşılaştığı en büyük zorluklardan biri siyasi yolsuzluktur. Birçok parti eliti, sadece partinin imajına zarar vermekle kalmayıp aynı

zamanda halkın demokratik sürece olan güvenini de sarsan yolsuzluk davalarına karışmıştır. Parti elitlerinin karıştığı yolsuzluk vakaları genellikle siyasetçilerin konumlarını kendilerini veya gruplarını zenginleştirmek için kullandıkları patronaj sistemiyle bağlantılıdır. Endonezya Yolsuzluk İzleme Örgütü'nün (ICW) bir raporuna göre, son on yılda çeşitli siyasi partilerden en az 200 milletvekilinin adı yolsuzluk davalarına karışmıştır (ICW, 2020). Bu durum, Endonezya'da demokrasinin kalitesini artırmak için siyasi partilerde iç reformun hala büyük bir ev ödevi olduğunu göstermektedir.

Buna ek olarak, Endonezya'daki siyasi partiler de parçalı olma eğilimindedir ve birçok küçük parti sınırlı destek tabanına sahiptir. Bu parçalanma genellikle parlamentoda istikrarsız koalisyonlara yol açmakta, bu da yasama ve yönetim süreçlerini zorlaştırabilmektedir. İktidar koalisyonları kısa vadeli çıkarlara ve işlemsel siyasete dayalı olarak oluşturulduğunda, ortaya çıkan politikalar genellikle halkın genelinin çıkarlarını değil, siyasi elit gruplarının çıkarlarını yansıtmaktadır. Bu olgu, siyasi partileri, özellikle siyasette güçlü bir etkiye sahip olan oligarklar ve büyük iş adamlarının dış baskılarına karşı daha savunmasız hale getirmektedir.

Buna ek olarak, siyasi partilerin kadınların ve azınlık gruplarının katılımını kolaylaştırmadaki rolü de gündemdedir. Siyasi partilerde yer alan kadınların sayısı artmakla birlikte, kadınların siyasi partilerdeki liderlik pozisyonlarına katılımı hala nispeten düşüktür. Siyasi partilerin, toplumsal cinsiyet eşitliğini ve marjinal grupların siyasete katılımını teşvik eden olumlu politikalar uygulama konusunda daha proaktif olmaları gerekmektedir. Bu, demokratik süreci zenginleştirecek ve toplumun her seviyesinden seslerin politika düzeyinde iyi bir şekilde temsil edilmesini sağlayacaktır.

3.6.10. Demokrasi ve Basın Özgürlüğü

Basın özgürlüğü sağlıklı bir demokrasinin önemli sütunlarından biridir. Endonezya'da basın özgürlüğü, gazetecilerin herhangi bir tarafın baskısı olmaksızın özgürce haber yapma haklarının korunmasını sağlayan 40/1999 sayılı Basın Kanunu ile resmi olarak güvence altına alınmıştır. Son on yılda Endonezya'da demokrasinin güçlendirilmesinde medyanın rolü, özellikle de bilginin hızlı ve kitlesel bir şekilde dağıtılmasını sağlayan çeşitli dijital platformların ortaya çıkmasıyla birlikte giderek daha belirgin hale

gelmiştir.

Bununla birlikte Endonezya'da basın özgürlüğü zorluklardan muaf değildir. En büyük zorluklardan biri, haberleri etkilemeye veya kontrol etmeye çalışan hükümet ve ilgili tarafların baskısıdır. Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü'nün raporuna göre Endonezya'nın Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi'ndeki sıralamasında son yıllarda yaşanan düşüşün başlıca nedeni gazetecilere yönelik artan sindirme vakaları ve medya üzerindeki kontroldür. Endonezya'daki pek çok medya kuruluşu hala sahiplerinin siyasi ve ekonomik çıkarlarına tabi olduğundan, haberler genellikle objektif olmamakta ve belirli güçlerin lehine yayın yapmaktadır.

Buna ek olarak “yandaş medya” olgusunun ortaya çıkması da Endonezya'da demokrasinin gelişimi açısından önemli bir konudur. Birçok medya kuruluşu, özellikle seçim dönemlerinde, belirli siyasi partileri veya adayları açıkça desteklemekte veya onlara karşı çıkmaktadır. Bu durum genellikle halk arasında kutuplaşmayı tetiklemekte ve sunulan haberler tek taraflı ve dengesiz olma eğilimi göstermektedir. Örneğin, 2019 seçimlerinde bazı televizyon kanallarının ve çevrimiçi haber portallarının destekledikleri adayların olumlu yönlerini daha fazla haberleştirdiği, karşıt adaylarla ilgili olumsuz haberleri ise büyütme eğiliminde olduğu görülmüştür (Amnesty Internasional, 2019). Bu durum Endonezya'da basının bağımsızlığı konusunda ciddi soru işaretlerine yol açmaktadır.

Ancak bilgi teknolojilerinin gelişimi Endonezya'da basın özgürlüğü için yeni umutlar da doğurmaktadır. Sosyal medya ve dijital platformlar, bağımsız gazetecilere ve halka, ana akım medyanın filtresinden geçmeye gerek kalmadan doğrudan bilgi paylaşabilecekleri daha geniş bir alan sağlamaktadır. Bu da daha bağımsız ve araştırmacı gazeteciliğe odaklanan alternatif medyanın ortaya çıkması için fırsatlar yaratıyor. Tempo.co ve Tirto.id gibi bazı internet medyası, haberlerden mağdur olan tarafların tehditlerine maruz kalmalarına rağmen, çeşitli yolsuzluk ve insan hakları ihlallerinin ortaya çıkarılmasında önemli bir rol oynamıştır.

Basın özgürlüğünün önemi konusunda kamuoyunun farkındalığı da artmaktadır. Birçok sivil toplum kuruluşu aktif olarak basın özgürlüğünü savunmakta ve tehdit mağduru gazetecilere destek sağlamaktadır. Bazı durumlarda kamuoyundan gelen baskı,

yetkilileri basın özgürlüğünü kısıtlayan politikaları veya eylemleri geri çekmeye zorlamayı başarmıştır. Halk arasında medya okuryazarlığının artmasıyla birlikte, Endonezya'da basın özgürlüğünün demokrasinin önemli bir ayağı olarak savunulmaya ve bu yönde mücadele edilmeye devam edileceği umulmaktadır.

3.6.11. Endonezya'da İslami Bağlamda Demokrasi

Demokrasi, siyasi kararların halkın katılımıyla alındığı, halkın egemenliğini vurgulayan bir yönetim sistemidir. İslamda demokrasi kavramı genellikle müzakere (şura), adalet ('adl) ve halkın refahı (maslahat) ilkeleriyle ilişkilendirilir. Endonezya, çoğunluğu Müslüman olan bir ülke olarak İslami değerlerle uyumlu bir demokratik sistem benimsemiştir. Bu makale Endonezya'da İslami bir perspektiften demokrasinin uygulanışını ve karşılaştığı zorlukları ele almaktadır.

İslamda demokrasinin ilkeleri Kur'an ve hadislerde yer almaktadır. Şöyle ki:

“Ve onların işleri kendi aralarında müzakere edilerek (karara bağlanır).” (QS. Ash-Shura: 38)

Bu müzakere kavramı, demokrasi ilkeleri doğrultusunda karar alma sürecine kolektif katılımın önemini göstermektedir. Endonezya'da Nahdlatul Ulama (NU) ve Muhammadiyah gibi İslami örgütler demokratik yaşamın desteklenmesinde aktif bir rol oynamaktadır. Her iki örgüt de özgür ve adil seçimleri desteklemekte ve Müslümanların siyasete katılımını teşvik etmektedir.

1998 reformlarından bu yana Endonezya'da demokrasi hızla gelişmiştir. Demokrasi ve İslami değerler arasındaki uyumu yansıtan bazı önemli hususlar şunlardır:

1. Endonezya'daki genel seçimler, Müslümanlar da dahil olmak üzere tüm vatandaşların dini değerlere ve ulusal çıkarlara uygun liderleri seçmesine olanak tanımaktadır. Bu, adil ve güvenilir liderlerin seçilmesinin önemini vurgulayan İslami öğretilerle uyumludur.
2. Endonezya'da demokrasi tüm vatandaşlar için din özgürlüğünü garanti eder. Endonezya anayasası her bireyin kendi inançları doğrultusunda ibadet etme hakkını korumaktadır ve bu da İslamdaki adalet ilkesini yansıtmaktadır.

3. İslami partilerin demokrasideki rolü Müreffeh Adalet Partisi (PKS) ve Birleşik Kalkınma Partisi (PPP) gibi İslami temelli siyasi partiler, siyasi platformlarında İslami değerleri teşvik ederek demokratik sürece katkıda bulunmaktadır. Bununla birlikte, bu partiler halâ modern demokratik sistem çerçevesinde faaliyet göstermektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ENDONEZYA'DAKİ İSLAMİ TOPLULUK ÖRGÜTLERİ

4.1. Endonezya'da İslami Toplum Kuruluşları

Topluluk kuruluşu, Endonezya'da karşılıklı anlaşmaya dayalı olarak belirli bir amaçla oluşturulan kitle temelli kuruluşlar için kullanılan bir terimdir. STK'lar çeşitli benzerlikler veya hedefler temelinde oluşturulabilir. Örneğin; dini, eğitimsel ve sosyal. Dolayısıyla, İslami kitle örgütleri, Kuran ve Sünnet'e göre İslamın yerleşmesi için mücadele etmek ve Müslümanları hem din, eğitim, sosyal ve kültürel alanlarda hem de çeşitli alanlarda ilerletmek amacıyla birleşen kitle temelli örgütler olarak tanımlanabilir (Shomad, 2019).

Yon Machmudi'ye göre (Rahayu & Angriani, 2020) Endonezya'daki İslami kuruluşlar bağımsızlık öncesinden günümüze kadar önemli bir rol oynamıştır. Bu roller eğitim, sosyal, kültürel ve siyasi alanlarda hayatın çeşitli yönlerini kapsayacak şekilde yürütülmeye devam ediyor. Endonezya tarihinin bir parçası olarak, elbette bu rolün iniş ve çıkışları olmuştur ancak yine de İslami kuruluşların bir sivil toplum gücü olarak varlığı çok yerinde ve önemlidir. Aşağıda Endonezya'daki İslami kuruluşlardan bazıları yer almaktadır (Machmudi, 2013):

4.1.1. Muhammadiyah / Muhammediye

4.1.1.1. Muhammediye'nin Erken Tarihi

Endonezya'daki en büyük İslami örgütlerden biri olan Muhammediye, 18 Kasım 1912 tarihinde Kiai Haji Ahmad Dahlan tarafından Yogyakarta'da kurulmuştur. Muhammediye'nin varlığı özellikle eğitim, sosyal ve dini alanlarda önemli reformlar getirdi. Kurulduğu dönemde Endonezya'daki Müslümanlar, Hollanda sömürgeciliğinin

hâkimiyetinden eğitim ve sağlık alanlarındaki az gelişmişlik sorununa kadar çeşitli zorluklarla karşı karşıyaydı. Modernleşmenin ortasında Muhammediye, İslami öğretileri saflaştırmaya ve saf İslami öğretilerin özünü kaybetmeden zamanın taleplerine uyarlamaya çalıştı. Muhammediye aynı zamanda Orta Doğu'daki İslami yenilenme hareketinden, özellikle de Muhammed Abduh ve Cemaluddin el-Afgani'nin düşüncelerinden ilham almıştır (Ismail, 2018). Bu görüş, Muhammediye'nin Endonezya'daki sosyal ve kültürel zorluklarla yüzleşirken içtihat ve tecdidi (yenilenme) uygulamasının temelini oluşturmaktadır.

Muhammediye ilk günlerinde sapkınlık, hurafeler ve batıl inançlar gibi saf İslami öğretilerden sapma olarak görülen uygulamaları ortadan kaldırmayı amaçlayan reformist bir hareket olarak hareket etmiştir. Muhammediye, İslami öğretilerin ana kaynağı olarak Kur'an ve hadislerle dönmenin önemini vurgulamaktadır (Muqoyyidin, 2017). Muhammediye'nin ilk günlerdeki ana odak noktalarından biri eğitimdi. Kiai Haji Ahmad Dahlan, o dönemde Müslümanların geri kalmışlığının temel nedenlerinden birinin kaliteli eğitime erişim eksikliği olduğunu gördü. Bu nedenle Muhammediye, genel ve dini konuları dengeli bir şekilde öğreten okullar kurdu. Bu okullar sadece dini anlayışı güçlü değil, aynı zamanda modern topluma katkıda bulunabilecek bir Müslüman nesil yaratmayı amaçlamıştır (Muqoyyidin, 2017). Dolayısıyla Muhammediye eğitimi, dini öğretileri modern bilimle bütünleştiren önemli bir yenilenme aracı olarak işlev görmektedir. Davet kültürü ve çalışma modelinin pek çok genel bilimsel tercihi kullandığı düşünüldüğünde, varlığı oldukça ilerici olan zamanın ruhunu getirmektedir.

4.1.1.2. Muhammediye'nin Eğitimdeki Rolü

Muhammediye'nin Endonezya ulusunun gelişimine en büyük katkısı eğitim kurumlarının kurulmasında yatmaktadır. Muhammediye Endonezya genelinde binlerce okul, üniversite ve diğer eğitim kurumlarını kurmuştur. Muhammediye'nin verdiği eğitim geleneksel pesantren eğitiminden farklıdır çünkü Muhammediye okulları din öğretiminin yanı sıra müfredatlarında genel bilimlere de yer vermektedir (Amin, 2020). Örneğin, 1923 yılında Muhammediye, Endonezya'da modern İslami yükseköğretimin öncüsü haline gelen bir kolej olan Hooge School Muhammadiyah'ı kurmuştur (Setiawan, 2019). Bu adım, Muhammediye'nin yalnızca temel eğitime odaklanmakla

kalmayıp aynı zamanda Müslüman entelektüeller yetiştirebilecek yükseköğretim kurumları yaratmaya çalıştığını göstermektedir.

Muhammediye tarafından verilen eğitim, dini değerleri modern bilimin gelişimiyle birleştirmeyi amaçlamaktadır. Bu, Muhammediye'nin zamanın zorluklarına yanıt verme stratejilerinden biridir; yani yalnızca dini açıdan dindar değil, aynı zamanda yetenekli ve modern çağda rekabet edebilecek bir Müslüman nesil yaratmaktır (Amin, 2020). Dolayısıyla Muhammediye, zamana uyum sağlayan ancak İslami değerlere bağlı kalan yeni bir neslin oluşturulmasında önemli bir rol oynamaktadır.

4.1.1.3. Muhammediye ve Siyaset

Muhammediye doğrudan pratik siyasete dahil olmasa da Endonezya siyasi hayatındaki etkisi çok gerçektir. Bağımsızlık mücadelesi sırasında birçok Muhammediye mensubu Hollandalı sömürgecilere karşı savaşmıştır. Muhammediye pratik siyasetin dışına çıkmayı, daha çok eğitim ve sağlık yoluyla toplumun güçlendirilmesine odaklanmayı seçmiştir. Bu yaklaşım, eğitim ve kültürel yaklaşımlar yoluyla sosyal değişim yaratma stratejisi olan kültürel davet olarak bilinmektedir (Effendi, 2017). Muhammediye'nin görüşü, gerçek değişimin yalnızca siyasi güç yoluyla değil, insanların zihniyetlerini değiştirerek gerçekleşeceği inancına dayanmaktadır. Bununla birlikte bazı üyeleri, özellikle Endonezya'nın bağımsızlığının başlangıcında Masyumi gibi örgütlerde aktif olarak siyasete katılmıştır.

Bu kültürel davet yaklaşımı, Muhammediye'nin değişen siyasi dinamikler arasında güncel kalmasını sağlamaktadır. Muhammediye, topluma hizmet etme konusunda örgütün hareketini sınırlayabilecek pratik siyasi çatışmalara kapılmadan bir sosyal değişim ajanı olarak rolünü sürdürebilmektedir (Effendi, 2017). Bu da Muhammediye'nin geçici siyasi kazanımlar yerine uzun vadeli toplumsal dönüşüme öncelik verdiğini göstermektedir.

4.1.1.4. Sosyal ve Ekonomik Yenilenme

Eğitim ve siyasetin yanı sıra Muhammediye sosyal ve ekonomik sektörlerde de önemli bir rol oynamaktadır. Muhammediye, toplumu güçlendirme taahhüdünün bir biçimi olarak hastaneler, klinikler ve yetimhaneler kurmuştur. Ekonomik alanda ise

Muhammediye, üyelerini Müslümanların ekonomik bağımsızlığını artırmayı amaçlayan kooperatifler ve İslami ekonomik işletmeler kurmaya teşvik etmektedir (Asyari, 2018). Muhammediye'nin ekonomik alandaki katkısı, özellikle küçük topluluklar arasında Müslümanların sermayeye erişimini sağlayan İslami finans kurumlarının kurulmasında da görülebilir.

Muhammediye her zaman, zamana uygun olarak insanların ihtiyaçlarına cevap vermeye çalışmaktadır. Buna sağlık ve ekonomi sektörlerindeki hizmetleri iyileştirmek için teknoloji ve inovasyondan faydalanmak da dahildir. Böylece Muhammediye sadece dini bir kuruluş olarak değil, aynı zamanda şeriat ilkelerine dayalı halk ekonomisi için de itici bir güç olarak hareket etmektedir (Arifin, 2021).

Muhammediye, Endonezya ulusunun kalkınmasında önemli güçlerden biri haline gelmiştir. Eğitim, sağlık ve ekonomi alanlarındaki rolü Endonezya toplumu, özellikle de Müslümanlar üzerinde önemli bir etki yaratmıştır. Uyum sağlayıcı ve ilerici bir yaklaşımla Muhammediye, İslami öğretilerin özünden ayrılmadan yenilenmeyi başarmıştır. Toplumun güçlendirilmesine olan bağlılığını sürdürerek Muhammediye, zamanın zorlukları karşısında ilgili bir değişim aracı olmaya devam edecektir.

4.1.1.5. Muhammediye ve Dolaylı Siyasi Rolü

Muhammediye pratik siyasete doğrudan katılmamış olsa da Muhammediye lider olarak özellikle 1998'de Yeni Düzen rejiminin çöküşünden sonra, siyasi partilerin oluşumunda yer almaya başladı. 23 Ağustos 1998'de eski bir Muhammediye lideri olan Amien Rais tarafından Muhammediye'nin üyelerinin, siyasi isteklerini kanallize etmek amacıyla Ulusal Manda Partisi (PAN) kuruldu. Ancak PAN daha sonra, artık sadece Muhammediye'yi temsil etmeyen daha kapsayıcı bir siyasi partiye dönüştü. 2009 seçimlerinde yine Muhammediye'ye bağlı yeni bir parti olan Matahari Bangsa Partisi'nin (PMB) ortaya çıkması, Muhammediye vatandaşları arasında siyasi dinamiklerin varlığına işaret etmektedir.

Muhammediye, kuruluşundan bu yana kendisini doğrudan pratik siyasetle ilgilenmeyen bir sosyo-dinsel örgüt olarak ortaya koymuştur. Muhammediye, ahlaki değerlerin, İslam etiğinin ve kamu politikası savunuculuğunun yayılması yoluyla siyasete katkıda

bulunmak anlamına gelen "high politics" yolunu tercih etmektedir. Bu felsefe, Muhammediye'nin Sarekat Islam (SI) veya Nahdlatul Ulama (NU) gibi siyasi partilere daha yatkın olan diğer bazı İslami örgütlerden farklı bir yolda kalmasının temelini oluşturmaktadır. Bununla birlikte, Muhammediye örgütsel olarak pratik siyasetten uzak dursa da üyelerinin çoğu siyasette aktif rol oynamaktadır.

4.1.1.6. Muhammediye'nin Yeni Düzen Sonrası Siyasete Katılımı

Muhammediye'nin siyasi rolü 1998'de Yeni Düzen rejiminin yıkılmasıyla daha belirgin hale gelmiştir. Otoriter rejimin çöküşü, dini örgütler de dahil olmak üzere toplumun çeşitli unsurlarının daha kapsayıcı bir demokratik sürece katılması için fırsatlar yaratmıştır. Bu bağlamda Muhammediye, vatandaşlarının siyasi isteklerini kanallize etme ihtiyacını gördü.

23 Ağustos 1998'de, Muhammediye'nin önde gelen isimlerinden ve PP Muhammediye'nin eski başkanı Amien Rais tarafından Ulusal Manda Partisi (PAN) kurulmuştur. Ulusal Manda Partisi (PAN), kuruluşunun bu örgütte güçlü kökleri olan bir kişi tarafından başlatılması nedeniyle başlangıçta Muhammediye ile yakından bağlantılı bir parti olarak görüldü. Aynı zamanda bir reform figürü olarak bilinen Amien Rais, Ulusal Manda Partisi'ni (PAN) reform, demokrasi ve Muhammediye üyeleri de dahil olmak üzere Müslümanların siyasi katılımı değerlerini teşvik etmek için bir platform olarak kullandı.

Zaman geçtikçe Ulusal Manda Partisi (PAN) artık sadece bir "Muhammediye partisi" olmaktan çıktı. Kendisini Endonezya toplumunun çeşitli unsurlarına açtı ve sonraki seçimlerde Muhammediye ile olan bağları daha gevşek hale geldi. Bunun nedeni, Muhammediye'nin pratik siyasete resmi olarak dahil olmayı reddeden temel ilkesine uygun olarak Ulusal Manda Partisi'ne (PAN) veya herhangi bir siyasi partiye resmi olarak destek vermemiş olmasıdır.

2009 seçimlerinde yine Muhammediye'ye bağlı yeni bir parti ortaya çıktı: Partai Matahari Bangsa (PMB). Ancak Partai Matahari Bangsa (PMB) seçimlerde önemli bir destek kazanamadı ve sonuçta Ulusal Manda Partisi (PAN) de dahil olmak üzere diğer büyük siyasi partilerle rekabet edemedi. Bu durum, bazı Muhammediye vatandaşlarının

örgüte daha yakın bir siyasi parti kurma arzusuna rağmen, Muhammediye'nin siyasi destek tabanının bölünmüş olduğunu göstermektedir.

2014 ve 2019 seçimlerinde Muhammediye'nin siyasi katılımı kurumsal değil bireysel düzeyde kalmıştır. Muhammediye vatandaşları, İslami ve Muhammediye değerlerine uygun olduğunu düşündükleri siyasi partileri seçme özgürlüğüne sahiptir. Birçok Muhammediye figürü, sadece Ulusal Manda Partisi (PAN) değil, Golkar Partisi, Demokrat Parti ve hatta Müreffeh Adalet Partisi (PKS) gibi diğer büyük partiler de dahil olmak üzere çeşitli siyasi partilere dağılmış durumdadır.

2019 seçimlerinde, Muhammediye resmi olarak tarafsız kalsa da bazı etkili Muhammediye figürleri belirli başkan ve başkan yardımcısı aday çiftlerini destekledi. Muhammediye'nin bu seçimlerdeki rolü daha çok dürüst, adil ve demokratik seçimlerin önemini vurgulayan ahlaki bir kurum olarak olmuştur. Bir kurum olarak Muhammediye, vatandaşlarına akıllıca ve sorumlu bir şekilde oy kullanma haklarını kullanmaları için ahlaki rehberlik sağlamaktadır.

2024 seçimlerine girerken Muhammediye'nin siyasete katılımı hala aynı şekilde devam etmektedir. Muhammediye resmi olarak belirli bir siyasi partiyi ya da cumhurbaşkanı adayını desteklemese de üyelerinin çeşitli siyasi parti ve platformlarda yer almasıyla siyasetteki etkisi hala hissedilmektedir. Özellikle Ulusal Manda Partisi'nin (PAN) yönetiminde Muhammediye'den isimlerin bulunması nedeniyle Ulusal Manda Partisi (PAN) hala sıklıkla Muhammediye'ye yakın bir parti olarak görülmektedir. Ancak Endonezya siyaseti daha çoğulcu hale geldikçe, Muhammediye'nin PAN ile olan bağı artık partinin ilk günlerindeki kadar güçlü değildir.

2024 seçimleri öncesinde Muhammediye'den bazı isimler barışçıl ve demokratik seçimlerin önemi hakkında açıklamalar yapmaya başladı. Muhammediye Başkanı Haydar Naşir birçok kez Muhammediye'nin herhangi bir siyasi partiye bağlı olmama tutumunu sürdürdüğünü vurguladı. Bununla birlikte Haedar Nashir, Muhammediye vatandaşlarının sorumlu katılım yoluyla Endonezya demokrasisinin istikrar ve kalitesinin korunmasında aktif bir rol oynamaya teşvik edildiklerini de vurguladı.

Daha önce Ulusal Manda Partisi'nin (PAN) kurucusu olan Amien Rais gibi diğer

Muhammediye figürleri, Muhammediye vatandaşları da dahil olmak üzere Müslümanların istekleri için mücadele etmek üzere yeni bir girişim olarak Partai Ummat adında yeni bir parti kurdu. Ümmet Partisi, Muhammediye vatandaşlarından oluşan bir oy tabanını kendine çekmeye çalışsa da, örgütün herhangi bir partiye resmi destek vermemesi nedeniyle Muhammediye içinde siyasi bağlılık konusunda bölünmüşlük devam etmektedir.

Muhammediye eğitim, sağlık ve sosyal refah konularına odaklanarak sosyo-dinsel bir rol üstlenen bir örgüt olarak tutarlılığını göstermiştir. Doğrudan pratik siyasete dahil olmasa da, Muhammediye vatandaşları aracılığıyla Endonezya siyasetinde hala önemli bir rol oynamaktadır. Muhammediye'nin 2024 seçimlerine katılımının ahlaki ve etik kanallar aracılığıyla devam edeceği ve demokratik sürecin bütünlüğünü korumak için topluma rehberlik edeceği tahmin edilmektedir.

Muhammediye vatandaşları arasında artan siyasi eğilimlerle birlikte örgüt Endonezya'da ahlaki bir güç olarak konumunu korumaya devam etmekte, din ve devlet arasındaki dengenin korunmasında rol oynamakta ve ulusun yaşamının inşasına önemli katkılarda bulunmaktadır.

4.1.2. Nahdlatul Ulama (NU)/Nahdlatul Ulema (NU)

Nahdlatul Ulema, ulemanın uyanışı anlamına gelmektedir. “Uyanış” teriminin kendisi temelde ‘dernek’ veya ‘birlik’ kelimesine kıyasla daha aktif bir anlam içerir. Bildiğimiz gibi ulema, insanların kendilerini takip edecekleri rol modelleridir. Dolayısıyla ulemanın önderliğinde İslam'ın ve Müslümanların yeniden dirilişinin ve yücelişinin yönünün daha net ve somut bir şekilde görülebileceği umulmaktadır (Mubin, 2020).

4.1.2.1. Nahdlatul Ulema'nın Kuruluş Tarihi

Nahdlatul Ulama (NU), 31 Ocak 1926 tarihinde kurulan Endonezya'daki en büyük İslami örgütlerden biridir. NU, 20. yüzyılın başlarında Endonezya'yı kasıp kavuran sosyo-politik ve dini çalkantıların ortasında, ehli sünnet vel cemaat (Aswaja) anlayışına dayalı geleneksel İslami öğretileri korumak, modernleşme ve Hollanda sömürgeciliğinin meydan okumalarına cevap vermek amacıyla kurulmuştur.

Nahdlatul Ulama (NU), doğuşundan bu yana sömürgeciliğin her türlüsüne karşı çıkmak ve Endonezya Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını Hollandalı ve Japon sömürgecilerden almak için bir mücadele forumu olmuş ve aynı zamanda Endonezya Cumhuriyeti'nin NKRI'deki birliğini her zaman korumak için aktif olarak vaaz vermiştir. NU'nun Endonezya'nın bağımsızlığı için mücadelede oynadığı büyük rol ve NKRI'nın bütünlüğünü nasıl koruduğu, dünyanın en büyük kitle örgütü olan Nahdlatul Ulama'nın (NU) doğuşunun arka planında görülebilir. Nahdlatul Ulama'nın 31 Ocak 1926'da doğmasının arkasında en az üç ana neden vardır: Birincisi, dini motifler. İkincisi, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'i koruma güdüsü ve üçüncüsü de milliyetçilik güdüsüdür (Farih, 2016).

Dini motifler, İslami fikirlerin kanalize edilebilmesini sağlamak amacıyla örgütün kurulmasının arkasındaki temel fikirdi. Buna ek olarak, Nahdlatul Ulema'nın oluşumuna eşlik eden uzun bir tarihsel süreç vardı.

Daha sonra, Peygamber Muhammed ve ashabının sünneti tarafından yönlendirilen bir inanç anlayışı olarak Ehlu's-Sünne ve'l-Cemâat ortaya çıktı. Kelimenin tam anlamıyla, Ehlisünnet vel Cemaat, Peygamber Muhammed'in sünnetini takip edenler (Ehlisünnet) ve Peygamber Muhammed'in halkının veya ashabının çoğunluğu (Vel Cemaat) anlamına gelir.

Milliyetçilik güdüsü, Nahdlatul Ulema'nın (NU) sömürgecilikle mücadelede alimleri ve dini liderleri birleştirmek için güçlü bir niyetle doğmasından kaynaklanmaktadır. Milliyetçilik ruhu Nahdlatul Ulema'nın adından da görülebilir, yani “Ulemanın Uyanışı”. Hadhratus Syaikh Kiai Haji Hasyim Asy'ari liderliğindeki Nahdlatul Ulama (NU) çok milliyetçidir (Farih, 2016).

Endonezya'da 20. yüzyılın başları, Muhammed Abduh ve Jamal al-Din al-Afghani'nin öncülük ettiği gibi Orta Doğu modernizminden etkilenen İslami reformist hareketlerin yükselişiyle karakterize olmuştur. Bu modernist hareket, sapkınlık olarak kabul edilen geleneksel uygulamaları reddederken, doğrudan Kuran ve Hadis'e dayanan İslam'ın saf öğretilerine geri dönmenin önemini vurgulamıştır (Sholikhin, 2017). Endonezya'daki bu hareket esas olarak 1912 yılında kurulan Muhammediye örgütü tarafından temsil edilmektedir. Öte yandan, Pesantren'de yaşayan ve Aswaja öğretilerini benimseyen pek

çok kiai, bu İslami modernizmin takımadalarda köklü bir geçmişe sahip olan dini geleneklere, özellikle de tehlikeli, kabir ziyareti ve diğer uygulamalara zarar vereceğinden endişe etmektedir (Zuhdi, 2019).

Bu bağlamda geleneksel alimler, İslamın Aswaja'ya dayalı öğretilerini savunmayı amaçlayan bir örgüt kurma girişiminde bulunmuşlardır. Dönemin önde gelen âlimlerinden ve Doğu Java, Jombang'daki Tebuiyeng İslami Yatılı Okulu'nun kurucusu Kiai Haji Hasyim Asy'ari, Nahdlatul Ulama'nın oluşumunda merkezi bir figür haline gelmiştir. Kiai Haji Wahab Chasbullah ve Kiai Haji Bisri Syansuri gibi diğer bazı önde gelen alimler de Nahdlatul Ulama'yı (NU) kurma çabalarına katılmıştır (Barton, 2002).

Başlangıçta Nahdlatul Ulama'nın (NU) kurulmasından önce Nahdlatul Wathan (Vatanın Uyanışı) ve Taswirul Afkar (Düşünce Enstitüsü) gibi öncül örgütler kurulmuştur. Nahdlatul Wathan Müslümanlar arasında milliyetçilik ruhunu güçlendirmeyi amaçlarken, Taswirul Afkar daha çok dini düşüncenin geliştirilmesine ve geleneksel ulema arasında tartışmaya odaklanmıştır (Bruinessen, 1994).

Nahdlatul Ulama'nın (NU) kurulmasındaki itici güç, Kral Abdülaziz bin Suud tarafından 1926 yılında Mekke'de düzenlenen Uluslararası İslam Konferansı'nın etkisine ilişkin endişelerden de kaynaklanmıştır. Endonezya'daki geleneksel alimler, konferansta alınan kararların takımadalardaki dini uygulamaları, özellikle de Aswaja geleneğiyle ilgili olanları etkileyeceğinden endişe ediyorlardı. Bu nedenle Nahdlatul Ulama (NU) Endonezya'da geleneksel dini görüşleri savunmak ve Aswaja öğretilerine saygı duyulmasını sağlamak amacıyla kurulmuştur (Noer, 1987).

4.1.2.2. Nahdlatul Ulama'nın İdeolojisi ve Prensipleri

Nahdlatul Ulama (NU), İslam teolojisinin üç ana ekolüne atıfta bulunan Esvace öğretilerini takip etmenin önemini vurgulamaktadır: İtikat konusunda Eş'ariye, fıkıh konusunda Şafii mezhebi ve maneviyat konusunda İmam Gazali'nin Sufizmi. Nahdlatul Ulama'nın (NU) Aswaja öğretileri, Endonezya'daki çeşitli sosyo-politik dinamiklerle başa çıkmada Nahdlatul Ulama'nın dini duruşunun temelini oluşturan tevasuth (ılımlılık), tasamuh (hoşgörü) ve i'tidal (denge) kavramlarının önemini vurgulamaktadır (Shihab, 2009).

Nahdlatul Ulama (NU) ayrıca yerel kültüre dost bir İslami yaklaşımı yansıtan ve geleneksel Nusantara değerlerini silmek isteyen aşırılıkçılığı ve bağnazlığı reddeden “İslam Nusantara” kavramını ortaya koymaktadır (Azra, 2004). Nahdlatul Ulama (NU) bir örgüt olarak Endonezya'nın bağımsızlık mücadelesinde de önemli bir rol oynamıştır; özellikle 1936'da Banjarmasin'de düzenlenen ve Endonezya'nın bağımsızlığını resmen destekleyen Nahdlatul Ulama (NU) Muktamarı ile.

4.1.2.3. Ulema'nın Bağımsızlık ve Bağımsızlık Sonrasındaki Rolü

Endonezya'nın bağımsızlığından sonra Nahdlatul Ulama (NU) ülkedeki önemli siyasi ve sosyal güçlerden biri haline geldi. Nahdlatul Ulama (NU) 1952'de Masyumi Partisi'nden ayrılarak bağımsız bir siyasi parti olmaya karar vermiştir. Ancak Eski Düzen rejiminin çökmesi ve Yeni Düzen rejimi hükümeti tarafından siyasi partilerin sadeleştirilmesi politikasının uygulanmasının ardından Nahdlatul Ulama (NU) sosyal ve dini rollerine yeniden odaklanmıştır (Fealy, 1998).

Nahdlatul Ulama (NU) Endonezya'nın sosyo-politik yaşamında, özellikle çoğulculuk, hoşgörü ve milliyetçilikle ilgili konularda aktif bir rol oynamaya devam etmektedir. Son yıllarda Nahdlatul Ulama (NU) aynı zamanda ılımlı ve çeşitlilik dostu bir İslam'ı teşvik etmeye devam ederek Endonezya'daki İslami radikalizm karşısında ana siperlerden biri haline gelmiştir.

Nahdlatul Ulama (NU), kuruluşundan bu yana Endonezya'da geleneksel İslam'ın korunması ve geliştirilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Aswaja'nın öğretilerine bağlılığı ve ılımlı duruşu sayesinde Nahdlatul Ulama (NU) sadece Endonezya'daki Müslümanların dini yaşamında değil, aynı zamanda ulus olma, kapsayıcı ve çoğulcu bir devlet kurma mücadelesinde de rol oynamıştır. Nahdlatul Ulama (NU) bugüne kadar Endonezya'daki en büyük sosyo-dinsel güçlerden biri olmaya devam etmiş ve çeşitli alanlarda geniş bir etkiye sahip olmuştur.

4.1.2.4. Mukhtar Dinamikleri; Kiai Haji Abdurrahman Wahid Yeniden Seçildi

Cipasung'daki 29. Nahdlatul Ulama (NU) Mukhtar'ında Kiai Haji Abdurrahman Wahid, Nahdlatul Ulama Yürütme Kurulu Başkanlığına aday olarak “yeniden” girmek ve liderliği kazanmak zorunda kaldı. Bu sebepsiz değildi. O dönemde Yeni Düzen

rejimi, kullanılabilecek liderler arayarak Nahdlatul Ulama'yı (NU) “ehlileştirmeye” çalışıyordu. Sonunda Kiai Haji Abdurrahman Wahid, Nahdlatul Ulama'ya (NU) karşı iktidarın müdahalesini güçlendirmek için ortaya çıktı.

Kiai Haji Abdurrahman Wahid'in bu hamlesi açıkça iktidar “hırsına” dayanmıyordu. Ancak Nahdlatul Ulama'yı (NU) iktidarın prangalarından kurtarmaktı. Nahdlatul Ulama'yı (NU) kandırmak isteyen iktidarın anti-tezi olarak onun tarafından siyasi güç (siyasi bir güç) kullanılmasıydı.

34'üncü Kongre sürecinde olduğu gibi, sızma çabası devam etmektedir. Bugün Nahdlatul Ulema'nın (NU) karşılaştığı zorluklar geçmiştekilerle aynı olmasa da “*NU'ya hizmet etme ve NU'da geçim sağlamama*” ruhunun mirası kesindir. Pazarlığa açık değildir.

Çeşitli imkanlara sahip bir alan olarak iktidar, Nahdlatul Ulema' *nın* (NU) *siyasi gücünü* ele geçirmek için kesinlikle tüm kontrolünü kullanacaktır. 1926'da Nahdlatul Ulema (NU) Kongresinde olduğu gibi NU '*nun mücadele* ahdini yeniden tesis etmek 34. Kongre için tarihi bir yansıma olmalıdır.

Nahdlatul Ulema'nın (NU) bir yüzyılına doğru ilerleme bağlamında “*NU'nun Bir Yüzyılına Doğru, Dünya Barışı için Yurttaş Bağımsızlığını İnşa Etmek*” temasının sadece boş bir metin olmaması beklenmektedir. Bu yüzyıla yönelik konsolidasyon, Nahdlatul Ulema'nın (NU) zamanın zorluklarına cevap vermek için çeşitli çabalarını teşvik edebilmeli ve yaratabilmelidir. Nahdlatul Ulema'nın (NU) gelecek yüzyıldaki taahhüdü açık olmalıdır. En azından iktidarın prangaları altında olmamalıdır.

Eğer Nahdlatul Ulema (NU) 34. Mukhtar aracılığıyla iktidarın müdahalesini güçlendirmeyi başarır, en azından bir asırlık Nahdlatul Ulema (NU) yolculuğu faydaya doğru bir adım atmış olacaktır. Çünkü uzun zamandır Nahdlatul Ulema'nın (NU) görevi iktidara hizmet etmekten ziyade halkın refahını korumak olmuştur.

Bu, Nahdlatul Ulema'nın (NU) gücün önünde diz çökmediği anlamına gelmektedir. Nahdlatul Ulema (NU) inisiyatif alabilir, rol oynayabilir, katkıda bulunabilir ve ezilenlerin yanında yer alabilir. Kiai Haji Abdurrahman Wahid gibi o da güce değil insanlığa hizmet eder.

4.1.2.5. Nahdatul Ulema (PBNU) Yönetim Kurulu Başkanı 32. Kongre'de

Kiai Haji Abdurrahman Wahid'in bugünkü düşünceleri Nahdatul Ulama Yönetim Kurulu (PBNU) Başkan adayları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Çünkü bunun arkasında, bir kurum olarak Nahdatul Ulama (NU) ve Nahdatul Ulama (NU) vatandaşlarının kaderini riske atacak umutlar, fikirler, vizyonlar, misyonlar, taahhütler ve diğer çeşitli şeyler olacaktır.

Nahdatul Ulama (NU) vatandaşlarının çeşitli katmanlarının 34. Kongre'deki müzakerelerinin nihai sonuçları, Nahdatul Ulama Yönetim Kurulu (PBNU) Başkanı'nın "kim" olduğu tarafından hesaba katılacaktır. Bir insan vücudu gibi, baş da komuta merkezi haline gelir. Tıpkı Nahdatul Ulama'da (NU) olduğu gibi komuta merkezi de Başkan'ın elindedir.

Öncelikle, Nahdatul Ulama Yönetim Kurulu (PBNU) Başkanı olmak için gereken idari nitelikler nelerdir? Güç siyasetinin pek çok entrikasında olduğu gibi, idari taraf her zaman adayları tuzağa düşürme süreci için stratejik bir hedeftir. İdari tarafın siyasi durumu değiştirebileceği düşünülür. Ancak ne yazık ki, birçok Nahdatul Ulama (NU) vatandaşı Nahdatul Ulama Yönetim Kurulu (PBNU) Başkanı adaylarının ön koşullarından habersiz olduğu görünmektedir. Çoğu Nahdatul Ulama (NU) vatandaşı, aile soyu, eğitim geçmişi ve özellikle de sosyal toplumdaki siciline bakma konusunda daha baskındır.

Günümüzün Nahdatul Ulama (NU) vatandaşları siyasi ve psikolojik olarak olgunlaşmıştır. Bu nedenle, Nahdatul Ulama (NU) vatandaşlarının güç politikalarının varsayımlarına aldanmaları pek olası değildir. Nahdatul Ulama (NU) vatandaşları için asıl önemli olan Nahdatul Ulama Yönetim Kurulu (PBNU) Genel Başkanı'nın kişiliğidir. Dolayısıyla burada Nahdatul Ulama (NU) vatandaşlarının karakteri açıktır: Nahdatul Ulama Yönetim Kurulu'na (PBNU) kimin liderlik etmesi gerektiğini bilirler!

İkinci olarak Nahdatul Ulama Yönetim Kurulu (PBNU) bir güç düzeniyse? Siyasi entrikalar gibi, bu da her zaman birçok anda mevcuttur. 34. Kongre'de olduğu gibi, Nahdatul Ulama (NU) vatandaşları tarafından uyanıklık ve örgütsel bağımsızlık güçlü bir şekilde korunmalıdır. Özellikle de 34. Kongre'deki müzakerelere doğrudan katılanlar

korunmalıdır.

Tüm Nahdatul Ulema (NU) vatandaşları, 34. Kongre'deki müzakerelerin sonuçlarının gerçekten zamanın zorluklarına cevap veren bir süreç olmasını ummaktadır. Doğrudan ilgili olanların, her yerde dolaşan siyasi emsalleri önleyebilmeleri beklenmektedir.

Giderek yaygınlaşan kara korsanlığı ve insani krizlerin ortasında, Nahdatul Ulema'nın (NU) ezilen grupların ve azınlıkların çıkarlarının yanında yer alma konusunda daha aktif ve cesur olması gerekmektedir. Kiai Haji Abdurrahman Wahid , 29. Mukhtamar'da Nahdatul Ulema Yönetim Kurulu (PBNU) Başkanı olarak tekrar aday olmuştur, iktidar hırsı için değil Nahdatul Ulema'yı (NU) kurtarmak için olmuştur.

4.1.2.6. Yüzyıllık Nahdatul Ulema ve Siyasi Dinamikler

Nahdatul Ulema (NU) yüzyılında meydana gelen siyasi dinamikleri görmek için Moh. Mukri'nin Media Indonesia'da "Mukhtamar ve NU'nun Bir Yüzyılı " (20/11) başlıklı makalesi (Mukri, 2021) mukhtamar ve NU yüzyılının süreç içinde nasıl el ele gittiğini görmeye yardımcı olabilir.

Moh. Mukri açıklamasında, Kiai Haji Sahal Mahfudh'un Nahdatul Ulama (NU) vatandaşlarına yaptığı üst düzey bir siyasi çağrıya ilişkin açıklamasını aktarıyor. "NU'ya üst düzey siyaset yürütmesi ve düşük seviyeli siyasetten kaçınması talimatını verdi." Sözlerine şöyle devam etti: "Buradaki üst düzey siyaset devlet siyaseti, popülist siyaset ve etik siyasettir." Asıl soru şu: Bu üç sınıflandırma noktasına gerçekten de Nahdatul Ulema'nın ihtiyacı var mı? Etkinliklerini, uygunluklarını ve zamanın zorluklarıyla ilişkilerini Nahdatul Ulema'nın ihtiyaçları karşısında nasıl test edebiliriz?

Devlet siyasetine gelince, Nahdatul Ulema (NU) çeşitli bölgelere yayılmış geniş bir kitle tabanına sahip bir cem'iyyedir. Nahdatul Ulema'nın (NU) geniş bir kitle tabanına sahip olduğu gerçeği, bunlardan biri olan siyasi güç açısından, Başkan Joko Widodo ve Başkan Yardımcısı Kiai Haji Ma'ruf Amin'in seçilmesi örneğinde açıkça görülmektedir. Kiai Haji Ma'ruf Amin'in Nahdatul Ulema'nın (NU) bir temsilcisi olarak seçilmesi, iktidarın seçmenlerin oylarını kendi şahsında toplama stratejisine açıkça işaret etmektedir. Eğer bu devlet siyaseti yeterince etkili ve sportif olursa, Kiai Haji Ma'ruf Amin iktidar tarafından perde arkasına yerleştirilmeyecektir. Bunun yerine, iktidar Kiai

Haji Ma'ruf Amin'e gerçek roller ve işlevlerle siyaset sahnesinde görünme fırsatı verecektir.

“Üst düzey siyasetin“ bir türevi olarak, Moh. Mukri, ”UB'nin beş ana güce sahip olması gerektiğini ve bunların hepsi doğru bir şekilde kullanılabilirse olağanüstü bir güç haline geleceğini“ belirtti. Bu beş bileşen (i) kiai, santri ve pesantren mezunları, (ii) Nahdatul Ulama entelektüelleri, (iii) Nahdatul Ulama iş adamları, (iv) bürokratlar ve (v) siyasetçilerdir. Tüm bu bileşenler birlikte iyi çalışabilirse, Nahdatul Ulama'nın (NU) sahip olduğu ayrı bir güç olacaktır.

4.1.2.7. Kiai Haji Abdurrahman Wahid'in Eşliğinde Bir Asırlık Nahdatul Ulama

Kiai Haji Abdurrahman Wahid'in siyasi ve manevi yolculuğunu 34. Nahdatul Ulama Kongresi için alternatif ve ek bir alım olarak sunacağım. Gus Dur, (Niam, 2014), “Meramal Ketua Umum PBNU” veya Türkçe olarak “PBNU Başkanına Falcılık”.

İlk olarak, seçilen Nahdatul Ulama Yönetim Kurulu (PBNU) Başkanı tüm Nahdatul Ulama (NU) vatandaşları için Başkan olacaktır. Nahdatul Ulama (NU) içinde bölünmeye neden olan siyasi sızmalardan kaynaklanan bir ikilik söz konusu değildir. Kiai Haji Said Aqil Siradj'ın seçimi Kiai Haji Abdurrahman Wahid tarafından 32. Kongre öncesinde netleştirilmiştir. Dolayısıyla sonuç kim ve ne olursa olsun, nezaketle kabul etmeliyiz.

İkincisi, beklenmedik bir şey ortaya çıkar. Mathori'nin durumu hepimiz için garip bir şey olabilir ama Kiai Haji Abdurrahman Wahid için garip değildir. Beklenmedik bir şekilde, çoğunluk tarafından reddedilen Mathori, Ulusal Uyanış Partisi'ne (PKB) liderlik etti. Tıpkı 32. Mukhtamar'da seçilen Nahdatul Ulama Yönetim Kurulu (PBNU) Başkanı'nın beklenmediği gibidir.

4.1.3. Persatuan Islam (Persis) / İslam Birliği (Persis)

Persis, 20. yüzyılın başlarında ortaya çıkmış İslami bir örgüttür. İslam Derneği'nin (Persis) kuruluşu Zamzan ve Yunus'un dini konular üzerine tartışmalarıyla başlamıştır. Tartışılan konular arasında Mısır'dan Al-Manar ve Padang'dan Al-Munir dergilerinin içerikleri ve etraflarındaki dini hareketler, örneğin Al-Irsyad ve Jamiatul Khair

arasındaki anlaşmazlık ve Pakih Hasyim DS'nin konuşmaları hakkındaki tartışmalar vardı. Son olarak Persis, 21 Eylül 1923 veya 1 Şaban 1342 tarihinde Bandung'da kurulmuştur. Persis Bandung'da büyümüş ve şehirde büyük bir kitle tabanına sahip olmuştur. Başlangıçta Persis üyelerinin sayısı 300'dü ve 6 camiyi kontrol edebiliyorlardı. Persis eğitim alanındaki hedeflerini vurgulamıştır. İslam'ın eğitim yoluyla ilerlemesini istiyorlardı. Başlangıçta Persis'in eğitim faaliyetleri Hacı Zamzan ve Ahmet Hasan tarafından yürütülen küçük kurslar ve derslerden oluşuyordu. 1927'de Hollanda okullarında okuyan öğrenciler için de sınıflar açıldı çünkü 1915'te hükümet bir kararnameyle kamu eğitim sisteminde dini eğitime izin verdi.

Persis batıl inançlara ve hurafelere karşı çıkan bir örgüttür. Sömürge döneminde tüm İslami örgütler dağıtılmış ve Persis'in liderleri ve üyeleri Niponizasyon çabalarına ve Japon tarzı putperestliğe karşı bireysel olarak hareket etmişlerdir. O dönemde Japonlar tarafından gerçekleştirilen putperestliklerden biri de Endonezya halkına vücutlarını eğmeleri ve sabahları doğan güneşe tapınmalarının söylenmesiydi. Bu uygulamalar Peygamber Muhammed'in getirdiği saf İslami öğretilerin dışında kabul edildi ve hatta bir tür çok tanrıcılık haline geldi. Şu anda Persis'in Bandung'da güçlü bir kitle tabanı vardır çünkü Persis bu şehirde kurulmuştur. Persis üyeleri neredeyse tüm Endonezya'ya yayılmış durumdadır. Yenilenmenin önemini vurgulayan bir kuruluş olarak üye alımları çok sayıda üyeye değil kaliteye dikkat edilerek seçici bir şekilde yapılmaktadır. Persis'in Persistri (İslami İsteri Derneği), Persis Gençlik, Persis Gençlik, Hima Persis (İslami Birlik Öğrenci Derneği), Himi Persis (İslami Birlik Öğrenci Derneği), İslami Birlik Santri ve Öğrenci Derneği (PPI) gibi özerk organları da bulunmaktadır.

Persis'in kuruluşu sırasında, özellikle eğitim alanında bu ulusa birçok katkıda bulunmuşlardır. Persis'in 1955 yılında Bandung'da kurulan bir Özel Eğitim Bölümü vardır. Bu bölüm Persis okullarını organize etmekten, özellikle de kalitelerini korumaktan sorumluydu. Persis 1963 yılında Batı Java ve Orta Java'da 20 okulla ilgilenmiştir. Bu süre zarfında Persis, Doğu Java'nın Bangil kentinde bir öğretmen ve iletişimci kursu, iki okul ve bir pesantren açtı. Persis, mesleki ve dini eğitime odaklanmış ancak İslami eğitim ve öğretime yönelik olmayan ilk ve ortaokullar açmayı da göz ardı etmemiştir. İslamın öğretilerini günlük hayatta kaffah (kapsamlı) bir şekilde sürdürmenin önemini vurgulamışlardır.

4.1.4. Ikatan Cendekiawan Muslim Indonesia (ICMI) / Endonezya Müslüman Entelektüeller Derneği (ICMI)

ICMI, Endonezya'daki Müslüman âlimleri bir araya getiren bir kuruluştur. Endonezya Müslüman Entelektüeller Derneği (kısaca ICMI) 7 Aralık 1990'da, 6-8 Aralık 1990 tarihlerinde Malang şehrinde Müslüman entelektüellerin bir araya geldiği bir toplantıda kurulmuştur. Toplantıda Presiden Baharuddin Jusuf Habibie ICMI'nın ilk Başkanı olarak seçildi. ICMI'nın doğuşu Şubat 1990'da Brawijaya Üniversitesi'nin camisinde küçük bir tartışmayla başladı. Bir grup öğrenci, özellikle Müslümanlar arasındaki liderlik kutuplaşması nedeniyle Müslümanların durumu hakkında endişe duyuyordu.

Bu forumdan, 29 Eylül-1 Ekim 1990 tarihlerinde düzenlenmesi planlanan “Kalkış Çağına Doğru Müslüman Alimlerin Katkıları” konulu bir sempozyum düzenleme fikri doğdu. Brawijaya Üniversitesi öğrencileri Erik Salman, Ali Mundakir, Muhammed Zaenuri, Awang Surya ve Lalu Muhammed İktal Songgel, aralarında Muhammed İmaduddin Abdulrahim ve Dawam Rahardjo'nun da bulunduğu konuşmacılarla görüşmek üzere seyahat ettiler.

Bu toplantılar sonucunda, Müslüman entelektüeller için ulusal bir forum oluşturma fikri ortaya çıkana kadar düşünceleri gelişmeye devam etti. Daha sonra öğrenciler, İmaduddin Abdurrahim, Muhammed Dawam Rahardjo ve Syafi'i Anwar ile birlikte Araştırma ve Teknoloji Bakanı Prof. Bacharuddin Jusuf Habibie 'ye giderek ondan Müslüman alimler için ulusal bir foruma öncülük etmesini istediler. O dönemde Prof. Bacharuddin Jusuf Habibie, bir kişi olarak istekli olduğunu ancak bir bakan olarak Başkan Soeharto'dan izin alması gerektiğini söyledi. Ayrıca adaylığının bir mektupla resmen ilan edilmesini ve Müslüman alimlerin yazılı desteğiyle güçlendirilmesini talep etti. Toplam 49 Müslüman alim, Prof. Bacharuddin Jusuf Habibie'nin Müslüman alimler forumuna liderlik etmesi için adaylığını onayladı.

Dr. Bacharuddin Jusuf Habibie, 27 Eylül 1990 tarihinde evinde yaptığı bir toplantıda Başkan Soeharto'ya Müslüman âlimler forumuna liderlik etme teklifinin kabul edildiğini bildirdi. Başkan Soeharto, Müslüman alimler forumuna ICMI olarak kısaltılan Ikatan Cendekiawan Muslim se-Indonesia adının verilmesini önerdi.

28 Eylül 1990'da bir dizi Müslüman bilim adamı aralıkta düzenlenecek bir sempozyuma hazırlık amacıyla tekrar bir araya geldi. 25-26 Kasım 1990'da, yeni forumu oluşturacak olan yaklaşık 22 akademisyen, 1993 Ulusal Politika Rehberi (GBHN 1993) ve 1993-2018 Uzun Vadeli Gelişimin İkinci Aşaması ile ICMI'nın taslak Çalışma Programı ve Organizasyon Yapısı için çeşitli öneriler formüle etmek üzere Tawangmangu, Solo 'da bir araya geldi.

Sempozyumun gerçekleştirilmesi, Profesör Bacharuddin Jusuf Habibie'nin bürokrat olması nedeniyle ICMI Başkanlığına aday olma planı hakkında açılan bir dava nedeniyle sekteye uğradı. Onun liderliğinin Müslüman alimlerin özgürlüğünü olumsuz etkileyeceğinden korkuluyordu. Komite, 30 Kasım ve 1 Aralık 1990'da Profesör Bacharuddin Jusuf Habibie'nin seçimiyle ilgili olumsuzlukları ele almak üzere özel bir toplantı düzenledi. Toplantı sonucunda çeşitli taahhütler alındı. İlk olarak, ICMI'nın kuruluşu, alim ve entelektüel üretebilen Müslümanlara duyulan minnetin bir ifadesidir. İkinci olarak, ICMI'ye liderlik etmesi için ulusal ve uluslararası üne sahip ve Müslümanlar, Endonezya toplumu ve hükümet tarafından kabul edilebilir bir Müslüman akademisyene ihtiyaç vardır. Üçüncüsü, Brawijaya Üniversitesi böyle bir kuruluşun ortaya çıkması için uygun olan tek akademik kurumdu, özellikle de kurucuları üniversitenin öğrencileri olduğu için. Engeller yerel güvenlik güçlerinden de gelmiştir. Etkinlikten dört gün önce Surabaya'da organizatörler, yerel yönetim ve güvenlik güçleri arasında yapılan ortak bir toplantıda güvenlik güçleri organizasyonun oluşumunu sorguladı. ICMI'ya dikkat edilmesi gerektiğini söylediler. Ancak organizasyon komitesinin bir parçası olarak etkinliğe katılan Abdul Aziz Hosein, ICMI'nın her halükarda kurulacağını çünkü Cumhurbaşkanı'nın bunu onayladığını ve tüzüğün hazırlandığını söyledi (Wikipedia, 2024).

ICMI, 7 Aralık 1990 tarihinde, 6-8 Aralık 1990 tarihlerinde Malang Şehrinde Müslüman alimlerin bir araya geldiği bir toplantıda kurulmuş ve oy birliği ile Profesör Bacharuddin Jusuf Habibie'nin ICMI'nın ilk Başkanı olarak tek başına liderliğini onaylamıştır. Konuşmasında, ICMI'nın kurulmasının sadece Müslümanlara önem verdiğimiz anlamına gelmediğini, tüm Endonezya ulusunun kaderini iyileştirmeye kararlı olduğumuzu çünkü bunun aynı zamanda ana görev olduğunu söyledi.

ICMI'nın siyasi bir güç olarak İslam'ın bürokrasi ve karar alıcılarla etkileşimini

güçlendiren kurumlardan biri olması bekleniyor. Bu etkileşim sürecinden, ümmetin refahının gelişmesi, insan kalitesinin iyileştirilmesi ve manevi alanın geliştirilmesi için faydalı politikaların ortaya çıkması umulmaktadır.

4.1.5. Lembaga Dakwah Islam Indonesia (LDII) / Da'wah Organizasyonu Islam Endonezya (LDII)

LDII davet, eğitim ve toplum refahı faaliyetlerinde aktif olan İslami bir kuruluştur. Lembaga Dakwah Islam Indonesia (LDII), 4 Nisan 1986 tarihli ve 1985 tarihli ve 8 sayılı Toplum Kuruluşları Kanunu, Madde 9, fıkra (2) hükümlerine (1986 tarihli ve 24 sayılı Endonezya Cumhuriyeti Devlet Gazetesi) ve ayrıca 1986 tarihli ve 18 sayılı Hükümet Yönetmeliği ve 1986 tarihli ve 5 sayılı İçişleri Bakanlığı Yönetmeliği ve diğer yasal kurallar dahil olmak üzere uygulamalarına uyan özgür, resmi ve yasal bir toplum kuruluşudur. (Wikipedia, 2024). LDII'nın kendi Ana Sözleşmesi ve Tüzüğü, Çalışma Programları ve merkezden köy düzeyine kadar Yönetim Kurulu bulunmaktadır. LDII, İçişleri Bakanlığı'na bağlı Ulusal Birlik ve Toplum Koruma Ajansı'nda (Bakesbang & Linmas) kayıtlıdır. LDII, Pancasila ve 1945 Anayasası'na dayanan Endonezya Cumhuriyeti Üniter Devleti içinde Endonezya Ulusunun bir bileşenidir.

Lembaga Dakwah Islam Indonesia (LDII), öncü alimlerinin idealleri doğrultusunda, Müslümanların Pancasila ve 1945 Endonezya Cumhuriyeti Anayasası'na dayanan Endonezya Cumhuriyeti Üniter Devleti çerçevesinde, Endonezya toplumunun kültürel arka planıyla birlikte, tamamen Kuran ve Hadis'e dayanan İslam öğretilerini incelemeleri, uygulamaları ve yaymaları için bir forum olarak kurulmuştur.

4.1.6. Majelis Mujahidin Indonesia (MMI) / Majelis Mücahidin Endonezya (MMI)

MMI, davet faaliyetlerinde bulunan bir örgüttür ve aynı zamanda sıklıkla İslami, ulusal meselelerle ilgili gösteri veya eylemlerin failidir. Bunlardan biri de kendisine Majelis Mujahidin Indonesia (MMI) adını veren ve Muhammed Talib tarafından yönetilen ve yönetim yapısında “Amir” unvanı bulunan bir örgüttür (Kurniawan & Aminuddin, 2018). Tarihsel olarak bu grubun ortaya çıkışı, 32 yıl iktidarda kaldıktan sonra Soeharto'nun Yeni Düzen rejiminin devrildiği 1998 reformunda bir dönüm noktası olmuştur. Sonuçta Soeharto'nun devrilmesi Endonezya'nın siyasi manzarasını değiştiren

belirleyici bir demokratik atılım oldu. Daha önce rejim tarafından bastırılmış olan çeşitli ideolojiler, kimlikler ve çıkarlar yavaş yavaş kamusal alanda varlıklarını gösterdiler.

MMI, şeriatın uygulanmasına karşı çıkmanın devlet anayasasına karşı çıkmakla aynı şey olmadığını iddia etmektedir. MMI için İslami şeriatın uygulanması 1945 Anayasası'nın bir tezahürüdür. İnşa edilen felsefi temel, Pancasila'nın ilk ilkesi olan Yüce Tanrı'nın İslam şeriatını bir birlik aracı olarak uygulamak için anayasal meşruiyete sahip olduğu ilkesini içermektedir (Kurniawan & Aminuddin, 2018). İslam hukukunu uygulama çabasının kendisinin, MMI'nın ortaya çıkan gerçekliğe cevap verme kaygısı olduğu belirtiliyor. Onlara göre bugünün Müslümanları cehalet ve bilgisizlik içinde hapsedilmiş durumdadır, öyle ki dinamizasyon sürecinde yaşanan şey Müslümanların aslında yerinde sayması ve hatta gerileme yaşamasıdır (Kurniawan & Aminuddin, 2018).

4.1.7. Front Pembela Islam (FPI) / İslami Müdafaa Cephesi (FPI)

İslami Müdafaa Cephesi (FPI) 17 Ağustos 1998 tarihinde Banten Eyaleti, Güney Tangerang'daki Al-Umm Ciputat İslami Yatılı Okulu'nda haham ve ulema tarafından kurulan kitle örgütlerinden biridir. Endonezya'da FPI'nın varlığı 1945 Anayasasının özellikle 22E maddesinin 3. paragrafında belirtildiği üzere “Herkes dernek kurma, toplanma ve ifade özgürlüğü hakkına sahiptir” hükmünün bir tezahürüdür.

Ayrıca, teknik, öğretici ve operasyonel düzenlemelere ilişkin hükümler Kitle Örgütleri Kanunu'nda düzenlenmiştir. FPI kurulduğu sırada halen 1998 tarihli ve 9 sayılı Kamuda İfade Özgürlüğü Kanunu'nu kullanıyordu. Bu, FPI'nın varlığının İçişleri Bakanlığı'nda resmi olarak kayıtlı olduğu, yasallık ve hukuki statüye sahip olduğu anlamına gelmektedir. FPI'nın kuruluşunun arka planında açıkça ve sistematik olarak işlenen yaygın ahlaksızlık ve adaletsizlik yatmaktadır. (Alfiandi, 2021). Yaygın ahlaksızlıkla birlikte felaket de gelecektir. Endonezya hükümeti tarafından 2020 yılında lağvedilmiş olsa da FPI daha önce dini ve sosyal faaliyetler yürüten aktif bir örgüttü. FPI ayrıca dini konularla ilgili kitlesel eylemlere katılmasıyla da biliniyordu.

4.2. İslamın, Endonezya'daki İslami Örgütlerle İlişkisi

Endonezya'da İslam, din ve toplumun gelişiminde önemli bir rol oynayan çeşitli İslami kuruluşlarla yakın bir ilişki içerisinde. İslam ile Endonezya'daki çeşitli İslami

kuruluşlar arasındaki ilişki çok yakındır çünkü bu kuruluşlar Müslümanların değerlerini, öğretilerini ve isteklerini kanallandırmak için bir forum görevi görmektedir. Endonezya'da çoğunluk dini olan İslam, İslami örgütlerin gelişmesi, ulus ve devlet hayatının çeşitli yönlerinde stratejik bir rol oynaması için alan sağlamaktadır.

Nahdlatul Ulama (NU) ve Muhammadiyah gibi kuruluşlar, İslami öğretilerin hem dini, hem eğitimsel hem de sosyal açıdan yayılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Nahdlatul Ulama (NU) ve Muhammadiyah Endonezya'da İslami eğitimin gelişmesinde uzun zamandır rol oynamaktadır. NU, yatılı İslami okullardan üniversitelere kadar çeşitli eğitim kurumları yönetirken Muhammediye Endonezya geneline yayılmış okul ve üniversite ağıyla bilinmektedir. Fadli'ye (2021) göre, “NU ve Muhammadiyah gibi İslami kuruluşlar yalnızca İslami eğitimin kaleleri değil, aynı zamanda toplumdaki sosyal değişimin de araçlarıdır.”

Ayrıca İslami kuruluşlar, İslami değerleri modern bilimle birleştiren bir İslami eğitim müfredatının geliştirilmesinde de rol oynamaktadır. İslami temelli eğitim kurumları olarak pesantrenlerin varlığı, genç neslin İslami karakterinin şekillenmesindeki ana dayanaklardan biridir.

İslami kuruluşlar aynı zamanda sosyal, siyasi ve adalet konularında mücadele eden halkın sesidir. Endonezya hükümeti, İslam alimlerinin ve kuruluşlarının ulusal kalkınmanın başarısında ortak olarak oynadıkları stratejik rolü kabul etmektedir. Diyanet İşleri Bakan Yardımcısı Zainut Tauhid Sa'adi, “İslam alimlerinin ve örgütlerinin ülkenin kalkınma sürecine olan bağlılığının şüphe götürmez olduğunu çünkü İslam'ın Endonezya'nın etnik ve kültürel çeşitliliğinin ortasında ulusun yapıştırıcısı ve birleştiricisi haline geldiğini” belirtmiştir (Sa'adi, 2020). Endonezya Ulema Konseyi (MUI) gibi İslami kuruluşlar ekonomi, sağlık ve sosyal politika da dahil olmak üzere hayatın çeşitli yönlerinde Müslümanlara rehberlik etmeye katkıda bulunan dini fetvalar sağlamada rol oynamaktadır. Zekat, vakıf ve şeriat kooperatifleri gibi şeriat temelli ekonomik programlar da İslami kuruluşların ümmetin refahını artırmaya yönelik katkılarının bir parçasıdır.

Eğitim ve sosyo-politik konuların yanı sıra İslami kuruluşlar sağlık ve insani konularda da rol oynamaktadır. Örneğin, Muhammadiyah Endonezya geneline yayılmış bir İslami

hastaneler ağına sahiptir ve toplumun geneline sağlık hizmetleri sunmaktadır. NU'nun ayrıca doğal afet yardımı ve toplumun güçlendirilmesi de dahil olmak üzere imkanları kısıtlı topluluklara yardım eden çeşitli sosyal programları bulunmaktadır. COVID-19 salgını sırasında İslami kuruluşlar, halkın sağlık protokolleri konusunda eğitilmesinde ve etkilenen topluluklara yardım dağıtılmasında aktif bir rol oynamıştır. Sağlık krizinin ele alınmasındaki aktif rolleri, İslami kuruluşların sadece dini yönle odaklanmadığını, aynı zamanda yüksek sosyal farkındalığa sahip olduğunu göstermektedir.

Siyasi alanda, bazı İslami kuruluşların, kamu politikaları aracılığıyla Müslümanların istekleri için mücadele eden Birleşik Kalkınma Partisi (PPP) ve Müreffeh Adalet Partisi (PKS) gibi İslami temelli siyasi partilerle bağlantıları vardır. Ayrıca İslami kuruluşlar, İslami öğretileri ulusal değerler ve çoğulculukla dengeleyerek dini ılımlılık ve hoşgörünün teşvik edilmesinde de rol oynamaktadır. Hoşgörü ve dinler arası diyalogun güçlendirilmesine yönelik çabalar da önemli bir odak noktasıdır. Papa Francis'in Eylül 2024'te Cakarta'daki İstiklal Camii'ne yaptığı ziyaret, dinler arası birlik ve hoşgörünün önemini vurgulayan tarihi bir andı. Ziyaret sırasında Papa, İstiklal Camii Büyük İmamı Nasaruddin Umar ve Endonezya'daki altı resmi dinin temsilcileri tarafından karşılandı. Papa Fransuva, “Dinler arası diyalogun dünya barışının anahtarı olduğuna inanıyoruz” dedi (Le Monde, 2024). İslami kuruluşlar da hoşgörü ve barışla ilgili küresel meselelerin tartışıldığı çeşitli uluslararası forumlarda aktif olarak yer almaktadır. Endonezyalı İslami şahsiyetlerin küresel düzeyde katıldığı dinler arası konferanslar da Endonezya'da İslamın dinler arası uyumun teşvik edilmesinde önemli bir role sahip olduğunu göstermektedir. Bu ilişki, İslami kuruluşların Endonezya'da toplum, politika ve siyasi dinamiklerin şekillendirilmesinde stratejik bir role sahip olduğunu göstermektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SİYASİ PARTİLER VE İSLAM

5.1. Siyasi Partilerin İslama Yaklaşımı

Endonezya'daki İslami siyaset, İslami bir devlete ve şeriatın uygulanmasına odaklanmaktan, pragmatik ve çoğulcu bir yaklaşıma dönüşmüştür. Örneğin, Birleşik Kalkınma Partisi (PPP) ve Ay Yıldız Partisi (PBB) şeriat gündemini açıkça desteklemeye devam ederken, Müreffeh Adalet Partisi doğrudan anayasa değişikliği peşinde koşmadan şeriat bilincini artırmak için davet ve toplum eğitimi yoluyla uzun vadeli bir yaklaşımı tercih etmiştir (Baswedan, 2004).

Bu olgu çoğulcu yaklaşımın bir sonucu olarak adlandırılabilir. Yani bu değişim, İslami partilerin Endonezya'daki sosyal ve siyasi değişimlere yanıt verme konusunda daha esnek olduğunu göstermektedir. Pragmatik ve çoğulcu yaklaşım, bu partilerin Endonezya'nın çoğulcu demokrasisinde varlıklarını sürdürmelerine ve diğer grupları yabancılaştırmadan Müslüman seçmenlerin desteğini korumalarına olanak tanımaktadır.

Şeriatın uygulanması gibi İslamcı gündemler, prensipte bu tür fikirleri destekleseler de, birçok Müslüman seçmen için artık öncelikli değildir. Bu durum seçmen tercihlerinin kamu hizmetleri ve ekonomik kalkınma gibi daha somut konulara kaydığını yansıtmaktadır (Baswedan, 2004).

Reform sonrası durumun, İslami partilerin siyasi kanalları aracılığıyla İslami jargondan daha umut verici olan kamu hizmeti sektörü ve ekonomik kalkınma başta olmak üzere çeşitli sektörlerde iyileştirmeler gerektirdiği göz önüne alındığında, seçmen tercihlerindeki bu yansımanın etkisi olumlu karşılanmıştır.

İslami partileri üç kategoriye ayırmıştır:

1. İslamcı partiler, yani Birleşik Kalkınma Partisi (PPP), Ay Yıldız Partisi (PBB), Müreffeh Adalet Partisi (PKS)
2. Ulusal Uyanış Partisi (PKB) ve Ulusal Manda Partisi (PAN) gibi İslami partiler
3. Seküler-kapsayıcı parti Golongan Karya (Golkar).

Bu üç parti, Müslümanların isteklerine yaklaşımlarında bir çeşitlilik yelpazesini temsil etmektedir (Baswedan, 2004). Anies tarafından bölünen parti segmentasyonu, 2024 seçimlerine kadar önemli ölçüde değişmemiştir. Ancak dikkat edilmesi gereken husus, İslami siyasi partilerin bu olayda parti koalisyonunun kaptanı olamamış olmalarıdır.

Bu durum, Paramadina Kamu Politikaları Enstitüsü Genel Müdürü Ahmad Khoirul Umam tarafından, İslami geçmişe sahip siyasi partilerin yaklaşan 2024 Cumhurbaşkanlığı Seçimlerinde bir koalisyona liderlik edememesi ile açıklanmaktadır. Bu durum, milliyetçi siyasi partilerin gözünde yüksek pazarlık gücüne sahip İslami siyasi partilerden isimlerin yokluğundan kaynaklanıyor. Örneğin, Joko Widodo-Ma'ruf Amin çiftini destekleyen Birleşik Kalkınma Partisi'nin (PPP) yaşadığı durum, PPP'nin sadık seçmen tabanının Jokowi-Ma'ruf'a oy vermeme eğiliminde olduğu görülebilir (Paramadina Public Policy Institute, 2022).

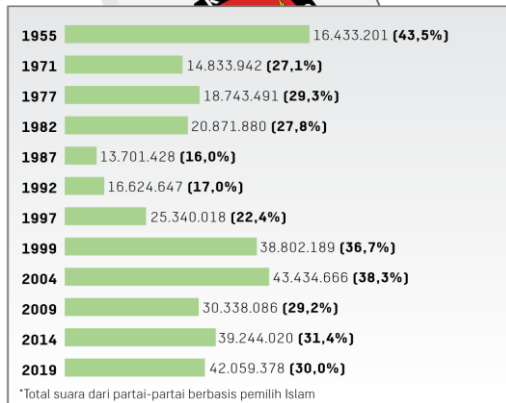
Umam tarafından özetlenen önemli bir not da, İslami partilerin, 2019 Başkanlık Seçimlerinde Birleşik Kalkınma Partisi PPP'nin yaşadığı gibi, parti elitinin başkan adaylarına verdiği desteğin seçmen tabanı ile uyumlu olmadığı *“bölünmüş bile oylamasının”* üstesinden gelmeleri gerektiğidir (Paramadina Public Policy Institute, 2022).

5.2. Endonezya'daki İslami Partilerin Seçim Dinamikleri

Endonezya'daki genel seçimlerin serüveni, İslami seçmenlere dayanan siyasi partilerin seçim gücü kazanmasının kolay olmadığını kaydetmektedir (Wahyu, 2023). Seçim gücünü artırmakta zorlanmanın yanı sıra yaşanan şey bir düşüş bile olmuştur.

Aşağıdaki veriler Kompas Araştırma ve Geliştirme'den elde edilmiştir:

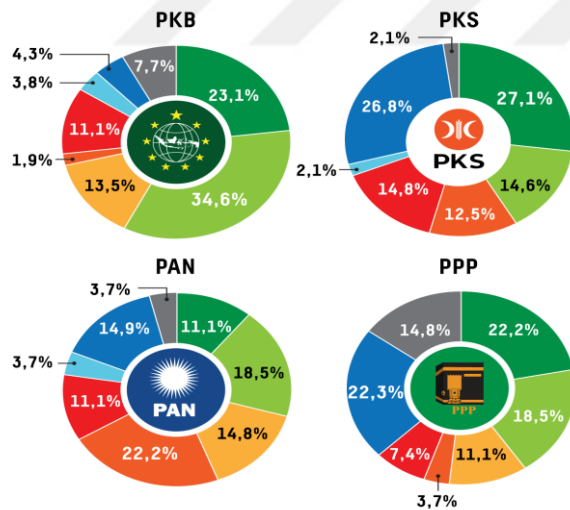
Şekil 2. Endonezyaca İslami Seçmen Tabanlı Siyasi Partilerin Oy Kazanımı

Relasi Parpol Berbasis Islam dengan Pemilihnya

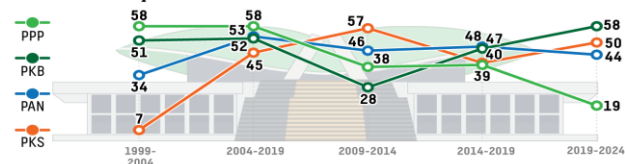
Alasan Memilih Partai

- Ideologi partai
- Tokoh berpengaruh di partai
- Popularitas partai
- Visi dan misi partai
- Program kerja partai
- Pengaruh keluarga/orang dekat
- Lainnya
- Tidak tahu

Metode Penelitian
 Survei periodik melalui wawancara tatap muka ini diselenggarakan Litbang Kompas dari tanggal 29 April-10 Mei 2023. Sebanyak 1.200 responden dipilih secara acak menggunakan metode pencuplikan sistematis bertingkat di 38 provinsi Indonesia. Menggunakan metode ini, pada tingkat kepercayaan 95 persen, margin of error penelitian ± 2,63 persen dalam kondisi penarikan sampel acak sederhana. Meskipun demikian, kesalahan di luar pemilihan sampel dimungkinkan terjadi. Survei dibiayai sepenuhnya oleh Harian Kompas (PT Kompas Media Nusantara).

Jumlah Kursi Parpol Berbasis Islam

Sumber: KPU; Litbang Kompas/RFC/RTA

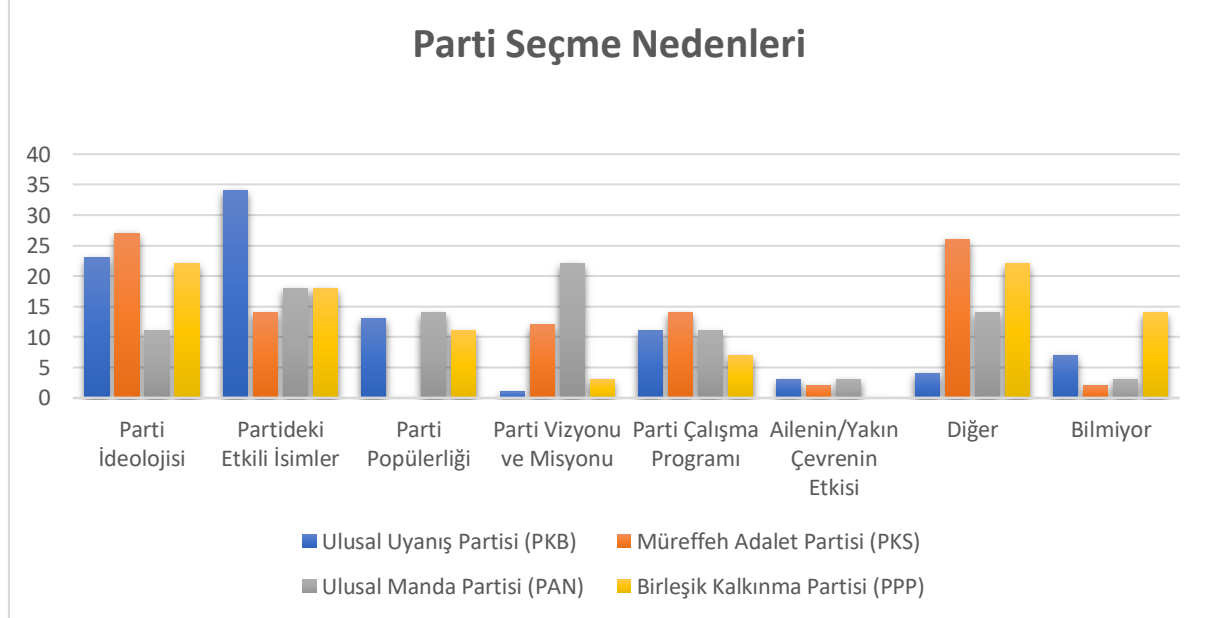
INFOGRAFIK: ARIF

Tablo 2. İslami Seçmenler Bazında Siyasi Partilerin Oy Kazanımı

Yıl	Oy Sayıları	Yüzde %
1955	16.433.201	43.5 %
1971	14.833.942	27.1%
1977	18.743.491	29.3%
1982	20.871.880	27.8%
1987	13.701.428	16.0%
1992	16.624.047	17.0%
1997	25.340.018	22.4%
1999	38.802.189	36.7%
2004	43.434.666	38.3%
2009	30.338.086	29.2%
2014	39.244.020	31.4%
2019	42.059.378	30.0%

* İslami seçmenlere göre partilerin toplam oyları

Grafik 2. İslami Temelli Siyasi Partiler ve Seçmenleri Arasındaki İlişki

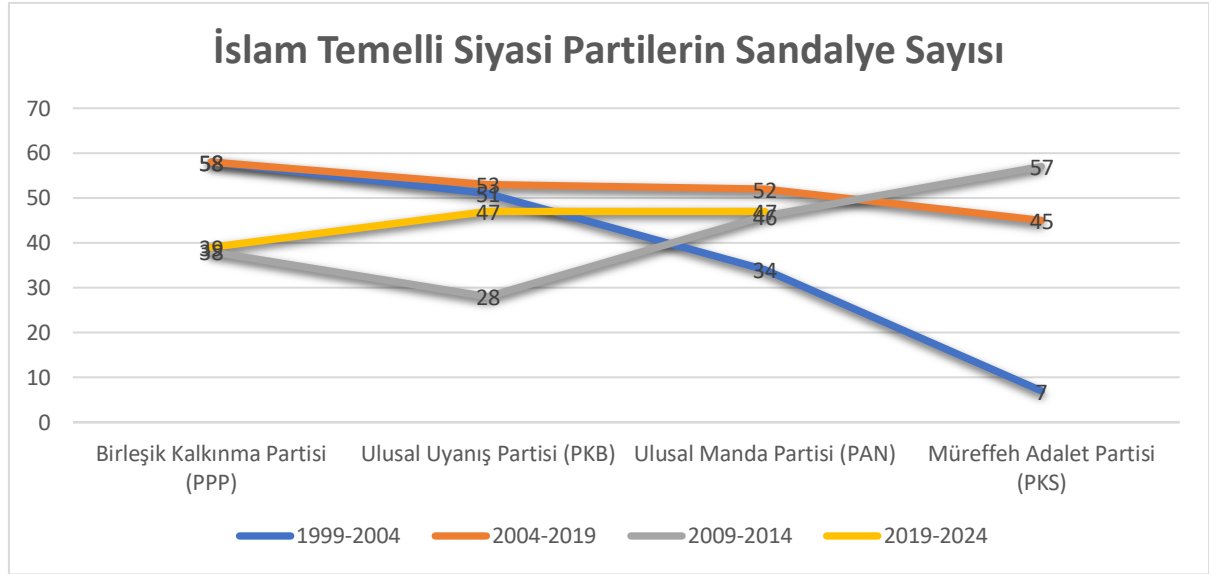

* Araştırma Yöntemleri

Yüz yüze görüşmeler yoluyla yapılan bu periyodik anket Litbang Kompas tarafından 29 Nisan-10 Mayıs 2023 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Toplam 1.200 katılımcı,

Endonezya'nın 38 ilinde tabakalı sistematik örnekleme yöntemi kullanılarak rastgele seçilmiştir. Bu yöntem kullanılarak, %95 güven düzeyinde, basit rastgele örnekleme koşulları altında araştırmanın *margin of error* yaklaşık %2,83'tür. Bununla birlikte, araştırma örnekleminin ötesinde hatalar mümkündür. Araştırma Harian Kompas tarafından tamamen finanse edilmiştir (PT Kompas Media Nusantara).

Grafik 3. İslam Temelli Siyasi Partilerin Sandalye Sayısı

Kaynak: KPU; Litbang *Kompas*/RFC/RTA

Bu verilerden yola çıkarak Endonezya'daki İslami siyasi partilerin gücünü ve mevcut partilerle olan ilişkilerini inceleyebiliriz. Başta da vurgulandığı üzere, 2019 yılına kadar İslami siyasi partilerin mevcut siyasi partilerden oluşan herhangi bir koalisyonda ana eksen haline gelmesi nispeten zordur.

Bu nedenle, kullanılabilecek anahtarlardan biri, İslami siyasi partilerin, varlıklarının ulusal ve ümmet sorunlarının çözümünde bir çözüm olması gerektiğini vurgulamak için gerçekten çaba sarf etmeleri gerektiğidir (Wahyu, 2023). Basitçe ifade etmek gerekirse, İslami siyasi partiler daha popülist, somut ve iyi kamu hizmetleri idealleri ve net bir ekonomik kalkınma kavramı üzerinde net bir etkisi olan siyasi yönelim planları düzenlemelidir. İslami siyasi partiler somut bir siyasi yol izlemezlerse, seçim düzeyinde rekabet etmenin zorluğu artacaktır.

Endonezya Anket Dairesi (LSI) anketinin sonuçlarına göre, İslami temelli partilerin 2024 seçimlerinde en kötü seçim tarihini kaydedeceği öngörülüyor. LSI anketinde, söz

konusu İslami partilerin kamuoyu algısı ve uzman görüşü olmak üzere iki şeye dayandığını söyledi. Kamuoyu algısına göre İslami partiler Ulusal Uyanış Partisi (PKB), Müreffeh Adalet Partisi (PKS), Ulusal Yetki Partisi (PAN), Birleşik Kalkınma Partisi (PPP), Ay Yıldız Partisi (PBB), Ümmet Partisi ve Endonezya Dalga Partisi (Gelora). LSI, Endonezya'daki seçim tarihinde İslami partilerin neden hiç kazanamadığına dair birkaç neden ortaya koymuştur. Birincisi, Yeni Düzen döneminde İslamın tek ilke olan Pancasila aracılığıyla depolitize edilmesi. İkincisi, İslami partilerin reformdan bu yana çok fazla yeniliğe sahip olmadıkları düşünülmektedir. Üçüncüsü, İslami partilerin başkanlık seçimi yarışına katılacak güçlü figürlere sahip olmamasıdır (CNN Indonesia, 2023).

5.3. İslami Partilerin Koalisyon Stratejileri ve Siyasi İttifakları

İslami siyasi partilerin 2019 parlamento seçimlerinde seçilebilirlik kazanmak için başvurdukları pek çok yol ve yaklaşım bulunmaktadır. Örneğin, Ulusal Uyanış Partisi (PKB), Nahdhatul Ulama (NU) toplum örgütü grubunun kültürel yaklaşımı ve parlamentoda halkın kaderi için mücadele edecek milletvekillerinin sıkı çalışmasıyla muhafazakar açık bir İslami partinin özelliklerine sahip kapı kapı dolaşan bir yaklaşım benimsemiş, hatta Genel Başkan Muhaimin Iskandar ilk üç seçim galibi arasına girmeyi hedeflemiştir. Benzer şekilde, en eski İslami parti olan Birleşik Kalkınma Partisi (PPP), Nahdhatul Ulama (NU) cemaat örgütü ve bu partinin takipçilerini karakterize eden santri ağı ile güçlü bir duygusal bağa sahiptir ayrıca yine Birleşik Kalkınma Partisi'nden (PPP) olan Din İşleri Bakanı (Lukman Hakim Saifuddin - Eski) ve kampanyanın sonunda Yolsuzluğun Ortadan Kaldırılması Komisyonu (KPK) tarafından yakalanmasına rağmen Başkan Muhammed Romahurmuziy'nin ağı ve kitlesel sosyalleşmesi. Üçüncüsü ise Yusril Ihza Mahendra'nın liderliğindeki Bulan Bintang Partisi (PBB), halkın yakından tanıdığı, akademik yetenekleri olağanüstü, geçmişteki en eski İslami siyasi miras olan Masyumi partisi ve Endonezya İslam Davet Konseyi'nden (DDII) Müslüman eğitimli kişilerle tarihsel kökleri olan ve tüm bölgelerde ağırları olan bir figürdür. Ancak kampanya döneminin sonunda Yusril, Jokowi başkan adayı koalisyonuna katılmış ve Jokowi-Ma'ruf Amin Ulusal Kampanya Ekibi'nin hukuk danışmanı olmuştur, her ne kadar Yusril'in siyasi hamlesini kabul etmeyen yöneticiler ve sempatizanlar olsa da (Hawari et al., 2024) seçilmiştir.

Ulusal Uyanış Partisi (PKB) tarafından yürütülen en etkili iç stratejiler arasında, 2019 başkanlık seçimlerine kadar devam eden Cakarta seçimlerinin bir sonucu olarak siyasi coşku, kimlik siyasetinin yükselişi ve toplumun kutuplaşmasının ortasında büyük bir iç konsolidasyon yer almaktadır. Bu bağlamda, Ulusal Uyanış Partisi (PKB) kesinlikle oldukça fayda sağlamıştır zira 2019 başkanlık seçimlerinde İslami siyasi partilerin koalisyonundan seçimlere yayılması üzerine daha önce yaptığım araştırmada, Ulusal Uyanış Partisi'nin (PKB) esas olarak din meselesinden ve başkanlık seçimlerinin bir sonucu olarak halkın kutuplaşmasından rahatsız olan geleneksel İslami çevrelerden gelen desteğin güçlenmesi ve kristalleşmesi nedeniyle fayda sağlayan partiler arasında olduğu sonucuna varılmıştır böylece 'ilerici' İslami grup Prabowo-Sandi başkan adayı kampını desteklerken, diğer yandan gelenekçiler açıkça Nahdhiyyin ailesinin bir parçası olan Jokowi-Ma'ruf Amin başkan adayını desteklediler (Hawari et al., 2024).

Birleşik Kalkınma Partisi (PPP) programı için, şu anda Birleşik Kalkınma Partisi (PPP) toplumdaki yapısını ve imajını iyileştirmek için kendini temizlemektedir, bu iyileştirme kesinlikle programın işlevlerini ve hedeflerini daha da düzene sokmayı amaçlamaktadır. Böylece toplumu ilerletmek için merkez yönetim kurulu tarafından kararlaştırılan programları en üst düzeye çıkarmaktadır. Birleşik Kalkınma Partisi'nin (PPP) kendini yenilemesinin nedeni, parti içinde Nahdhiyyin'in çeşitli çalkantılarının yaşanmış olmasıdır (Hawari et al., 2024).

Ay Yıldız Partisi (PBB) tarafından benimsenen yöntemler arasında ayda en az iki kez planlı bir şekilde dini çalışmalar yürütmek, militan ve üstün parti kadrolarının İnsan Kaynakları kalitesini artırmak, yani aslında bir siyasi partinin ana rolü liderler yaratmaktır. Bu nedenle Ay Yıldız Partisi (PBB), kadroların kalitesini desteklemek için liderlik eğitimleri ve mesleki beceri eğitimleri düzenleyerek kadrolarını aktif bir şekilde müstakbel liderler olarak hazırlamaktadır. Artan teknolojik gelişmeleri göz önünde bulundurarak partiyi modernize eden partinin sosyalleşme araçları sadece geleneksel olarak yürütülmemekte, aynı zamanda teknolojik yardım yoluyla siber uzayda kitlesel olarak yürütülmektedir. Bu nedenle, Ay Yıldız Partisi (PBB) Facebook, Instagram, Twitter gibi dijital platformlar aracılığıyla partiyi aktif bir şekilde sosyalleştirmeye başlamıştır. İlçelerden köylere (şubeler) kadar parti aygıtlarını oluşturup güçlendirerek her hatta kitlesel ve etkili siyasi iletişim kurarak parti yapılarını şubelere kadar

güçlendirmek (Hawari et al., 2024) istemiştir.

Stratejik ve Uluslararası Çalışmalar Merkezi (CSIS) Siyaset ve Sosyal Değişim Bölümü Başkanı Arya Fernandes, reform sonrası Endonezya siyaseti bağlamında homojen bir siyasi parti koalisyonu eksenini oluşturmanın zor olacağına inanıyor. 2004 Genel Seçimlerinden bu yana siyasi parti koalisyonlarının eğilimi birçok siyasi akımla işbirliği yapmak yönünde olmuştur. Mevcut İslami kitle temelli partiler koalisyon kurma ve diğer siyasi partilerle iletişim kurma konusunda oldukça akışkandır. Ayrıca ideoloji ya da din temelli koalisyonlar halkın ilgisini çekememektedir. Şimdiye kadar seçmenlerin çoğunluğu milliyetçi partilere oy vermiştir. Bu da modernist İslami eksenin bir pazara sahip olmadığı anlamına gelmektedir (Rahayu, 2022).

Endonezya'daki İslami partiler için başarılı bir koalisyon stratejisi, daha pragmatik bir yaklaşım, iç bölünmelerin üstesinden gelme ve ulusal düzeyde daha büyük siyasi güçleri ve çıkarları dikkate alma becerisi gerektirmektedir. Bu partilerin başarısı sadece siyasi anlaşmalarla değil, aynı zamanda ideolojik tutarlılığı sürdürme ve mevcut siyasi ivmeden faydalanma becerileriyle de belirlenmektedir.

SONUÇ

Endonezya'da İslam ve siyaset üzerine yapılan araştırmalar, Endonezya'nın dünyadaki en büyük Müslüman nüfusa sahip olduğu düşünöldüğünde, oldukça karmaşık olma eğilimindedir. Endonezya'da İslam ve siyasi dinamikler arasındaki ilişkiyle ilgili araştırmalardan aşğıdaki genel sonuçlar çıkarılabilir. Endonezya etnik köken, din, kültür ve dil açısından çok yüksek düzeyde çeşitliliğe sahip bir ülkedir. Bu çeşitlilik, 1.300'den fazla etnik grup ve altı resmi din ile Endonezya ulusunu karakterize etmektedir. Ancak bu çoğulculuğun ortasında ulusal birlik ve istikrarın korunmasında büyük zorluklar yaşanmaktadır.

Devletin felsefi temeli (philosophische grondslag) olarak Pancasila, ulus için birleştirici bir güç görevi görmektedir. Pancasila'da yer alan “Tek Tanrı İnancı, Adil ve Medeni İnsanlık ve Endonezya Birliğı” gibi değerler, toplumun farklı grupları arasında bir buluşma noktası işlevi görmektedir. Pancasila sadece devletin yasal dayanağı değil, aynı zamanda kapsayıcı ve hoşgörölü sosyo-politik yaşam için de bir rehberdir.

Çeşitliliğin tutkalı olarak Pancasila'nın varlığının anlamı, Endonezya'daki demokratik sistemin korunmasıdır. Dünyanın en büyük Müslüman nüfusuna sahip bir ülkesi olarak Endonezya, hükümet sistemi olarak teokrasiyi değil demokrasiyi benimsemeye devam etmektedir. Endonezya demokrasisi çeşitliliğe saygı duyarak ve ulusal değerleri koruyarak gelişmektedir.

Bu bağlamda Pancasila, Endonezya'da demokrasinin sadece seçim usulüne değil, aynı zamanda öze yönelik demokrasiye de yönelmesini sağlamaktadır. Bu da demokrasinin sadece seçimler ve siyasi katılım yoluyla değil, aynı zamanda azınlık haklarının korunması, din özgürlüğü ve tüm Endonezyalılar için sosyal adalet garantileri yoluyla da uygulandığı anlamına gelmektedir.

İslam, hem İslami siyasi partiler hem de Nahdlatul Ulama ve Muhammadiyah gibi dini örgütler aracılığıyla Endonezya siyasetinde önemli bir rol oynamaktadır. İslami partilerin varlığı bazı Müslümanların siyasi isteklerini yansıtsa da pratikte Endonezya'da siyaset tamamen dini duyguların hakimiyetinde değildir. Seçmenler siyasi tercihlerini belirlerken dini kimlikten ziyade ekonomik, sosyal ve politik faktörleri göz önünde bulundurma eğilimindedir.

Bununla birlikte, İslami partiler Endonezya'da demokrasinin sürdürülmesinde önemli bir role sahiptir. Müslümanların daha geniş siyasi sistemdeki istekleri için bir kanal görevi görmek yanı sıra çoğulculuk ilkesini ortadan kaldırmadan İslami değerlere uygun kamu politikalarının oluşturulmasına katkıda bulunmaktadır. Demokratik arenada İslami partilerin varlığı sayesinde siyasi söylem dinamik kalmakta ve dini değerler ile demokrasi arasındaki denge korunabilmektedir.

Endonezya'daki Müslümanların çoğunluğu, çeşitliliğe karşı hoşgörülü, kapsayıcı ve uyum sağlayıcı bir tutumla karakterize edilen ılımlı İslama bağlıdır. Ancak son yıllarda, sosyal ve siyasi istikrarı bozma potansiyeline sahip olan radikalizm ve aşırıcılığın büyümesine ilişkin endişeler bulunmaktadır. Bu olgu, ulus ötesi ideolojilerin etkisi, sosyo-ekonomik eşitsizlik ve hoşgörüsüzlük söylemlerinin yayılmasında dijital medyanın kullanımı gibi çeşitli faktörler tarafından güçlendirilmektedir.

Bu tehditleri ele almak için hükümet ve sivil toplum, radikalleşmeyi azaltma ve ılımlı İslamı teşvik etme çabalarında aktif rol oynamaktadır. Öte yandan, Nahdlatul Ulama ve Muhammadiyah gibi sivil toplum kuruluşları eğitim, vaaz ve dinler arası diyalog yoluyla wasathiyah (ılımlı) İslam değerlerinin yayılmasında rol oynamaktadır. Bu ortak çabalar Endonezya'da toplumsal uyumun sürdürülmesi ve demokrasiye bağlılığın güçlendirilmesi açısından kilit önem taşımaktadır.

Endonezya'daki siyasal İslam, çeşitli yerel dinamiklerden ayrı tutulamaz. Her bölgede farklı sosyal, kültürel ve ekonomik geçmişe sahip olan Müslümanların siyasi istekleri de farklılık göstermektedir. Bazı bölgelerde İslami siyaset daha çok İslami temelli partilere destek şeklinde öne çıkarken, diğer bölgelerde Müslümanların siyasi ifadesi daha çok perda şariat veya dini ahlaka dayalı politikalar gibi İslami değerleri barındıran yerel politikalara yansımaktadır.

Yerel bağlamlar da Müslümanların siyasi katılım kalıplarını etkilemektedir. Yerel din adamlarının liderliği, İslami örgütler ile yerel yönetimler arasındaki ilişki ve sosyo-ekonomik koşullar gibi faktörler, bir bölgede siyasal İslamın ne ölçüde geliştiğini belirlemede rol oynamaktadır. Dolayısıyla, İslam ulusal siyasette önemli bir faktör olsa da, şekli ve etkisi genellikle yerel düzeyde toplumun ihtiyaçlarına ve özelliklerine göre ayarlanarak bağlamsallaştırılır.

Endonezya'da İslam ve siyaset arasındaki ilişki, özellikle sosyal değişim ve ulus ötesi ideolojileri beraberinde getiren küreselleşme çağında çeşitli zorluklarla karşı karşıyadır. Muhafazakar ve radikal ideolojilerin dijital medya aracılığıyla yayılmasının yanı sıra sosyo-ekonomik eşitsizlik, dini kimliğe dayalı siyasi kutuplaşmayı tetikleyebilir. Buna ek olarak, ılımlı ve muhafazakâr İslami gruplar arasındaki çekişme, hem ulusal hem de bölgesel düzeyde kamu politikalarının dinamiklerini etkilemektedir. Ancak bu zorluklara rağmen daha kapsayıcı ve çoğulcu bir toplum inşa etmek için fırsatlar da mevcuttur. İlimli bir geleneğe sahip olan Endonezya'daki İslam, dinler arası diyalog ve gruplar arası işbirliği yoluyla demokrasiyi güçlendirme konusunda büyük bir potansiyele sahiptir. Ayrıca sivil toplum ve dini kuruluşların adalet, eşitlik ve dini özgürlük değerlerinin savunulmasına aktif katılımı, daha istikrarlı ve uyumlu bir demokrasi için güçlü bir temel oluşturabilir.

Endonezya'daki İslami siyaset, İslami bir devlet ve şeriatın uygulanmasına odaklanmaktan daha pragmatik ve çoğulcu bir yaklaşıma doğru büyük dönüşüm geçirmiştir. Seçmenlerin tercihleri ideolojik gündemlerden ekonomik kalkınma, kamu hizmetleri gibi daha somut ve temel konulara kaydığı için İslami partiler artık sosyo-ekonomik konulara ve kamu hizmetlerine daha fazla odaklanmaktadır. Bu durum Endonezya'daki İslami partilerin gelişen sosyal ve siyasi değişimlere yanıt verme konusunda giderek daha esnek olduklarını göstermektedir. Bu değişim daha esnek bir siyasi durum için bir fırsat sunsa da özellikle İslami partilerin sağlam bir koalisyon kurmakta ve koalisyona liderlik edebilecek güçlü bir figür elde etmekte zorlanmasıyla ilgili büyük zorluklar devam etmektedir. Bu durum, İslami partilerin ulusal düzeyde kendi siyasi gündemleri için mücadele etmelerini zorlaştıran “bölünmüş bilek oylaması” gibi iç sorunlarla daha da kötüleşmektedir. Bununla birlikte, PKB, PKS ve PBB gibi İslami partiler koalisyon stratejileri yoluyla daha popülist ve kapsayıcı bir yaklaşım

benimseyerek uyum sağlamaya çalışmışlardır ancak sonuçların daha da güçlendirilmesi gerekmektedir.

Endonezya'da İslami siyasetin geleceğini, büyük ölçüde İslami partilerin gelişen siyasi dinamiklere cevap verme becerileri belirleyecektir. Temel zorluklardan biri, İslami ideolojide tutarlılık ile giderek çoğulcu hale gelen siyasi gerçekliğe açıklık arasındaki dengeyi korumaktır. İslami partiler siyasi platformlarını, sadece dini hususları değil aynı zamanda sosyo-ekonomik meseleleri, yönetişimi ve kapsayıcı kamu politikalarını da dikkate alan seçmenlerle ilgili kalmaya devam edecek şekilde ayarlayabilmelidir. Buna ek olarak, örgütsel sağlamlık ve liderlik etkinliği gibi iç faktörler de İslami partilerin konumunu güçlendirmede kilit öneme sahiptir. Yapısal reformlar ve olgun bir koalisyon stratejisi olmaksızın İslami partiler, milliyetçi temelli partilerin hakim olduğu ulusal siyasi ortamda rekabet etmekte zorlanacaktır. Dolayısıyla İslami partilerin 2024 seçimleri ve sonrasındaki başarısı, siyasi değişimlere uyum sağlama, stratejik ittifaklar kurma ve sadece Müslüman kesime değil, daha geniş toplum kesimlerine de hitap eden fikirler sunma becerilerine bağlıdır.

Dolayısıyla İslam, İslami siyasi partiler ve Pancasila arasındaki ilişki, Müslümanların çıkarları ile daha geniş ulusal çıkarlar arasındaki dengenin korunmasında önemli bir role sahiptir. İslami siyasi partilerin varlığı, Müslümanların isteklerini karşılamaya yönelik siyasi mekanizmalardan biridir ancak kapsayıcı ve eşitlikçi demokrasi ilkelerine yönelik kalmalıdır. Bu, dini temelli siyasi katılımın dışlayıcılığa yol açmamasını ve çeşitliliğe saygı duyan ulusal bir çerçeve içerisinde kalmasını sağlamak açısından önemlidir.

Buna ek olarak, felsefi bir temel olarak Pancasila, İslami değerler ile demokrasi arasındaki uyumun sağlanmasında temel dayanak haline gelmektedir. Bu bağlamda, Pancasila sadece ulusun birleştiricisi olarak değil, aynı zamanda hem çoğunluk hem de azınlık olarak her bireyin haklarının garanti altına alındığı kaliteli bir demokrasinin yürütülmesinde bir kılavuz olarak hizmet etmektedir. Pancasila'nın değerlerine bağlı olarak İslami siyaset, faydaları toplumun tüm unsurları tarafından hissedilebilecek şekilde, sadece usuli değil aynı zamanda maddi demokrasinin güçlendirilmesine de olumlu katkıda bulunabilir.

KAYNAKÇA

- Adam, A. W. (2023). *Politik Dinasti di Jokowi?*. Kompas.id. <https://www.kompas.id/baca/opini/2023/10/01/politik-dinasti-jokowi>
- Adib, M., & Qomari, N. (2018). Arus Baru Politik Islam: Pluralisme, Kontestasi, Dan Demokratisasi. *Maqashid*, 1, 18-33.
- Adryamarthanino, V., & Nailufar, N. N.. (2021). *Fusi Partai Politik 1973*. Kompas. https://www.kompas.com/stori/read/2021/11/12/090000079/fusi-partai-politik-1973?page=2#google_vignette
- Ahnaf, M. I. (2016). Tiga jalan Islam politik di Indonesia: Reformasi, reholusi, dan revolusi. *Wawasan: Jurnal Ilmiah Agama dan Sosial Budaya*, 1(2), 127–140.
- Akbar, F. M. (2020). Peranan dan Kontribusi Islam Indonesia pada Peradaban Global. *Jurnal Indo-Islamika*, 10(1), 51-63.
- Alfiandi, D. M. (2021). *Peran Front Pembela Islam (FPI) dalam Ranah Politik di Aceh* [Skripsi]. Universitas Islam Negeri Ar-Raniry Darussalam.
- Amin, M. (2020). Muhammadiyah dan pendidikan Islam: Tantangan dan strategi di era modern. *Jurnal Pendidikan Islam*, 35(2), 123-145.
- Amnesty International Indonesia. (2023). *Annual Report on Human Rights and Democracy in Indonesia*. Amnesty International Indonesia.
- Amnesty International. (2019). *Indonesia: Media partisanship and its impact on the 2019 elections*. Amnesty International Report.
- Arifin, Z. (2021). Kemandirian Ekonomi Muhammadiyah: Pendekatan Ekonomi Syariah. *Jurnal Ekonomi Islam*, 28(1), 201-215.
- Aripais. (2023). *Politik dalam Pandangan Islam*. Jatim Kemenag.
- Aspinall, E., & Sukmajati, M. (2015). *Politik Uang di Indonesia: Patronase dan Klientelisme pada Pemilu Legislatif 2014*. PolGov. <https://polgov.fisipol.ugm.ac.id/wp-content/uploads/sites/1667/2022/02/politik-uang-di-indonesia.pdf>
- Assyaukani, L. (2009). *Islam and The Secular State in Indonesia*. ISEAS Publication.
- Asyari, H. (2018). Peran Muhammadiyah dalam Pemberdayaan Sosial-Ekonomi Umat Islam. *Jurnal Sosial dan Ekonomi Islam*, 24(3), 176-189.
- Azra, A. (2004). *The Origins of Islamic Reformism in Southeast Asia*. Allen & Unwin.
- Azra, A. (2006). *Islam, State and Democracy in Indonesia*. ISEAS Publishing.
- Barton, G. (2002). *Abdurrahman Wahid: Muslim Democrat, Indonesian President*. University of Hawai'i Press.
- Baswedan, A. R. (2004). Political Islam in Indonesia: Present and future trajectory. *Asian Survey*, 44(5), 669-690.
- Bruinessen, M. V. (1994). *NU: Tradisi, Relasi-relasi Kuasa dan Pencarian Wacana Baru*. LKiS.

- CNN Indonesia. (2023). *Prediksi Partai Islam Catat Sejarah Elektoral Paling Buruk di 2024*. CNN Indonesia. <https://www.cnnindonesia.com/nasional/20230318040756-617-926640/lsi-prediksi-partai-islam-catat-sejarah-elektoral-paling-buruk-di-2024>
- Dramanda, W., Kabir, S. F., & Zakiran, A. H. (2024). Sistem Presidensial dan Kebangkitan Neo-Otoritarianisme: Kegagalan Reformasi Konstitusi Di Indonesia?. *Jurnal Konstitusi*, 21(3), 345-365.
- Duha, M. A. (2022). Pancasila dalam konteks kebijakan publik: Antara idealisme dan realitas. *Jurnal Ilmu Pemerintahan*, 8(2), 123-137.
- Effendi, M. (2017). Dakwah Kultural Muhammadiyah dalam Pembangunan Bangsa. *Jurnal Studi Islam dan Politik*, 12(1), 89-102.
- Fadli, M. (2021). "Peran Organisasi Islam Dalam Pengembangan dan Penerapan Pendidikan Islam di Indonesia." *Edu-Riligia: Jurnal Kajian Pendidikan Islam dan Keagamaan*.
- Farih, A. (2016). Nahdlatul Ulama (Nu) dan Kontribusinya dalam Memperjuangkan Kemerdekaan dan Mempertahankan Negara Kesatuan Republik Indonesia (NKRI). *Walisono: Jurnal Penelitian Sosial Keagamaan*, 24(2), 251-284.
- Farisa, F. C., & Wedhaswary, I. D. (2019). KPU Sebut Partisipasi Pemilih pada Pemilu 2019 Capai 81 Persen. *Kompas*. <https://nasional.kompas.com/read/2019/05/27/16415251/kpu-sebut-partisipasi-pemilih-pada-pemilu-2019-capai-81-persen#>
- Fealy, G. (1998). *Ijtihad Politik Ulama: Sejarah NU 1952-1967*. LKiS.
- Hadi, R. (2020). *Islam and Democracy in Post-Colonial Indonesia: A Historical Perspective*. PT Gramedia.
- Harjono, M. (2019). Peran MPR dalam Sistem Pemerintahan Indonesia Pasca-Amandemen. *Hukum Nusantara*.
- Hawari, N., Agustamsyah, & Antalim, M. (2024). Model Kampanye Partai Islam Konservatif dalam Perspektif Fiqh Siyasah Al-Mawardi. *Jurnal Tapis: Teropong Aspirasi Politik Islam*, 20(1), 1-20.
- Hizbullah, N. (2013). Ahmad Hassan: Kontribusi ulama dan pejuang pemikiran Islam di nusantara dan semenanjung Melayu. *Buletin Al-Turas*, 20(2), 285-296.
- Human Rights Watch. (2024). Religious Intolerance: Discriminatory Regulations Against Minorities in Indonesia. *Human Rights Watch*. <https://www.hrw.org/id/news/2024/10/29/religious-intolerance-discriminatory-regulations-against-minorities-indonesia>
- Indonesia Corruption Watch (ICW). (2020). *Laporan Korupsi di Indonesia: Tren korupsi politik di tingkat daerah*. ICW Annual Report.
- Ismail, F. (2018). Ijtihad dan Tajdid dalam Gerakan Muhammadiyah: Telaah Atas Kontribusi KH Ahmad Dahlan. *Jurnal Pembaruan Islam*, 17(4), 254-270.
- Kemenppa. (2023). *KemenPPPA Dorong Keterwakilan Perempuan dalam Politik Melalui Seminar Nasional "Suksesi Suara Pemilih Pemula untuk Pemilu 2024"*. Kementerian Pemberdayaan Perempuan dan Perlindungan Anak Republik Indonesia. <https://kemenpppa.go.id/page/view/NDgzOQ==>

- Khismi. (2016). *Perkembangan Pemikiran Hukum Islam (Ikhtiyar Pendidikan Doktor Membekali Calon Mujtahid menggali Maqashid Al-Syari'ah untuk mewujudkan Hukum Islam yang kontekstual)*. Unissula Press.
- Kumparan. (2024). *Data Dukcapil 2024: Islam Agama Mayoritas di Indonesia, Dianut 245 Juta Jiwa*. KumparanNews. <https://kumparan.com/kumparannews/data-dukcapil-2024-islam-agama-mayoritas-di-indonesia-dianut-245-juta-jiwa-23Hnnzxwyq8/full>
- Kuntowijoyo. (2018). *Pengantar Ilmu Sejarah*. Tiara Wacana.
- Kurniawan, A., & Aminuddin, A. (2018). Muhammad Thalib, Majelis Mujahidin Indonesia, Dan Tafsir Ayat-Ayat Penegakan Syariat Islam Di Indonesia. *Teosofi: Jurnal Tasawuf Dan Pemikiran Islam*, 8(1), 113-143.
- Latif, Y. (2013). *Paradoks Demokrasi*. Republika. https://analisis.republika.co.id/berita/mlehcu/paradoks-demokrasi#google_vignette
- Le Monde. (2024). "En Indonésie, le pape François célèbre le dialogue avec l'islam." https://www.lemonde.fr/international/article/2024/09/06/en-indonesie-le-pape-francois-celebre-le-dialogue-avec-l-islam_6305345_3210.html
- Machmudi, Y. (2013). *Sejarah dan Profil Ormas-Ormas Islam di Indonesia*. PTTI UI.
- Mahanani, Q. F. I., Marintan, M. A., Dewi, I. A. K., & Fuadi, M. A. (2022). Islam and Politics in Indonesia: Historical Perspective. *Al-Isnad: Journal of Islamic Civilization History and Humanities*, 3(1), 61-69.
- Masyarakat Anti Fitnah Indonesia (Mafindo). (2020). Hoax trends during Indonesia's 2019 elections: Impact and implications. *Journal of Political Communication*, 33(2), 345-359.
- Megasari, I. D. (2016). Hukum Islam Dalam Kerangka Hukum Tata Negara Indonesia. *Al-Adl: Jurnal Hukum*, 8(2), 139-155.
- Mubarak, A. A., & Rustam, D. G. (2019). Islam nusantara: Moderasi islam di Indonesia. *Journal of Islamic Studies and Humanities*, 3(2), 153-168.
- Mubin, F. (2020). *Sejarah dan Kiprah Nahdlatul Ulama di Indonesia*. OSF Preprint.
- Mudassir, M., & Gunawan, E. (2017). Karakteristik dan Pendekatan Aspek Sosial Hukum Islam. *Jurnal Ilmiah Al-Syir'ah*, 15(2), 115-136.
- Mukri, M. (2021). *Muktamar dan Satu Abad NU*. Media Indonesia. <https://mediaindonesia.com/opini/448225/muktamar-dan-satu-abad-nu>
- Muqoyyidin, A. I. (2017). Pendidikan modern dalam perspektif Muhammadiyah. *Jurnal Pendidikan dan Pembelajaran*, 14(2), 98-110.
- Nasution, F. (2020). Kedatangan dan Perkembangan Islam ke Indonesia. *Mawaizh: Jurnal Dakwah dan Pengembangan Sosial Kemanusiaan*, 11(1), 26-46.
- Niam, A. M. (2014). *Bukti-Bukti Gus Dur itu Wali*. Renebook.
- Nida, A., Ramadhan, R., & Kurniawan, D. (2022). Pancasila sebagai dasar negara: Tinjauan historis dan filosofi. *Jurnal Pancasila dan Kewarganegaraan*, 1(1), 1-15.

- Ningsih, R. (2021). Kedatangan dan Perkembangan Islam di Indonesia. *Forum Ilmiah*, 18(2) 212-227.
- Noer, D. (1987). *Gerakan Modern Islam di Indonesia 1900-1942*. LP3ES.
- Paramadina Public Policy Institute. (2022). *Tantangan Partai-Partai Islam Menjelang Pemilu 2024*. Paramadina Public Policy Institute. <https://policy.paramadina.ac.id/tantangan-partai-partai-islam-menjelang-pemilu-2024/>
- Pratikno, T. (2020). *Legislasi dan Kepentingan Partai Politik di DPR*. Gadjah Mada University Press.
- Rahardjo, A. (2022). *Kendala Sistem Presidensial di Indonesia: Studi Kasus Tarik Menarik Kepentingan di Parlemen*. Lembaga Riset Indonesia.
- Rahayu, K. Y. (2022). *Poros Partai Islam Modernis Untuk Pemilu 2024, Mungkinkah?*. Kompas.id. <https://www.kompas.id/baca/polhuk/2022/01/21/poros-partai-islam-modernis-untuk-pemilu-2024-mungkinkah>
- Rijal, S. (2021). Pengaruh Koalisi Politik terhadap Kebijakan Pemerintahan di Indonesia. *Jurnal Politik Indonesia*, 13(2), 45-68.
- Sa'adi, Z. T. (2020). "Organisasi Islam dan Pengembangan Hukum Islam di Indonesia." *Al-Ulum: Jurnal Studi Islam*.
- Sauri, S. (2020). Sejarah Perkembangan Bahasa Arab dan Lembaga Islam di Indonesia. *Insancita*, 5(1), 73-88.
- Sembiring, A. (2019). Desentralisasi dan Pembangunan Daerah di Indonesia. *Jurnal Ekonomi Pembangunan*, 10(1), 55-72.
- Setara Institute. (2020). *Laporan Kondisi Kebebasan Beragama/Berkeyakinan di Indonesia Tahun 2020*. Setara Institute. <https://setara-institute.org/laporan-kondisi-kebebasan-beragamaberkeyakinan-di-indonesia-tahun-2020/>
- Setiawan, B. (2021). Fungsi Pengawasan DPR dan Tantangan Politik. *Jurnal Legislasi Indonesia*, 19(3), 123-134.
- Setiawan, R. (2019). Kontribusi Muhammadiyah dalam pembangunan pendidikan tinggi Islam di Indonesia. *Jurnal Pendidikan Islam*, 30(2), 112-127.
- Shihab, A. (2009). *Islam Sufistik: Islam Pertama dan Pengaruhnya hingga Indonesia*. Mizan.
- Sholeh, B. (2013). Peran dan Kontribusi Tokoh Islam Indonesia dalam Proses Resolusi Konflik. *Madania: Jurnal Kajian Keislaman*, 17, 31-38.
- Sholikhin, M. (2017). Islam Tradisionalis di Indonesia: Pergulatan Nahdlatul Ulama Melawan Gerakan Islam Transnasional. *Jurnal Ilmu Agama*, 9(1), 35-52.
- Shomad, A. (2019). *Hukum Islam Penormaan Prinsip Syariah dalam Hukum Indonesia*. PT. Raja Grafindo Persada.
- Sidempuan, P. (2023). *Ciri-Ciri Utama Hukum Islam*. Pengadilan Tinggi Agama Medan. <https://www.pta-medan.go.id/index.php/2016-12-22-04-37-57/arsip-berita/arsip-berita-pa-se-sumut/18648-ciri-ciri-utama-hukum->

islam#:~:text=Hukum%20Islam%20memiliki%20perbedaan%20dengan,alam%20semesta%20yang%20disebut%20muamalah

- Soekanto, S. (1987). Hubungan Hukum Adat dengan Hukum Islam. *Jurnal Hukum & Pembangunan*, 17(2), 152-162.
- Sukarno. (1965). *Pertajalah pada benarnya Nasakom! Amanat-indoktrinasi Presiden Sukarno pada pembukaan kursus diklat kader Nasakom*. Departemen Penerangan RI.
- Supriyanto, R. (2021). *Peran DPD dalam Sistem Ketatanegaraan Indonesia*. Akademika.
- Suryadinata, L. (2019). *Political Islam in Indonesia: Trends and Developments*. Institute of Southeast Asian Studies.
- Tempo. (2023). *Dinasti Politik Jokowi Menghancurkan Demokrasi*. Tempo <https://majalah.tempo.co/read/opini/170015/dinasti-politik-jokowi>
- Theondra, C. (2024). *Selebriti: Boneka Partai Politik Ancaman Demokrasi*. Kumparan.com. <https://kumparan.com/clairine-theondra/selebriti-boneka-partai-politik-ancaman-demokrasi-23bHSsYdNEX/3>
- Transparency International Indonesia. (2022). *Indonesia's Democracy and Corruption Index Report*. Transparency International. <https://www.transparency.org>
- Wahid, A. (2002). *Islam, Nasakom dan Kita*. Gusdur.net. <https://gusdur.net/islam-nasakom-dan-kita/>
- Wahyu, Y. (2023). *Menakar Kembali Tren Elektoral Partai Politik Islam*. Kompas.id. <https://www.kompas.id/baca/riset/2023/06/12/menakar-kembali-tren-elektoral-partai-politik-islam>
- Waid, A. (2011). Populisme Akar Ketahanan Politik Identitas: Refleksi Pasang Surut Politik Islam dari Orde Lama hingga Orde Reformasi. *Dialog*, 34(2), 97-113.
- Widodo, T. (2019). Efisiensi dan Tantangan Desentralisasi di Indonesia. *Jurnal Administrasi Publik*, 15(4), 89-102.
- Wijaya, A. (2020). *Menatap Wajah Islam Indonesia*. IRCiSoD.
- Wijayanto, A., Sari, R. N., & Ananda, H. (2023). Implementasi Nilai-nilai Pancasila dalam Kebijakan Publik: Tantangan Dan Harapan. *Jurnal Ilmu Sosial dan Humaniora*, 2(3), 45-60.
- Wikipedia. (2024). *Ikatan Cendekiawan Muslim Indonesia*. id.wikipedia.org. https://id.wikipedia.org/wiki/Ikatan_Cendekiawan_Muslim_Indonesia
- Wikipedia. (2024). *Islam di Indonesia*. id.wikipedia.org. https://id.wikipedia.org/wiki/Islam_di_Indonesia
- Wikipedia. (2024). *Lembaga Dakwah Islam Indonesia*. id.wikipedia.org. https://ms.wikipedia.org/wiki/Lembaga_Dakwah_Islam_Indonesia
- Yatim, B. (2018). *Sejarah Peradaban Islam*. Raja Grafindo.
- Yumitro, G. (2013). Partai Islam dalam dinamika demokrasi di Indonesia. *Jurnal Ilmu Sosial dan Ilmu Politik*, 17(1), 35–50.

- Zoelva & Partners Law Firm. (2008). *Partai Politik Islam dalam Peta Politik Indonesia*. Zoelva and Partners. <https://zoelvapartners.id/partai-politik-islam-dalam-peta-politik-indonesia/>
- Zuhdi, S. (2019). Nahdlatul Ulama dalam Sejarah Islam Indonesia: Menjaga Tradisi dan Identitas. *Jurnal Sejarah*, 17(2), 102-118.

